

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van Master in de Agogische Wetenschappen

SPREKEN IS ZILVER, LUISTEREN IS GOUD

**een onderzoek naar de dialoog met mensen in
armoede binnen lokale netwerken
vrijtijdsparticipatie**

LORE BEKE
0569182
2020-2021

WETENSCHAPSWINKEL

in samenwerking met Demos

Promotor: Prof. Dr. An-Sofie Smetcoren
Psychologie & Educatiewetenschappen

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van Master in de Agogische Wetenschappen

SPREKEN IS ZILVER, LUISTEREN IS GOUD

**een onderzoek naar de dialoog met mensen in
armoede binnen lokale netwerken
vrijtijdsparticipatie**

**LORE BEKE (0569182)
2020-2021**

Aantal woorden: 18 168

Promotor en begeleider: Prof. Dr. An-Sofie Smetcoren
Psychologie & Educatiewetenschappen

Student : Lore Beke
Rolnummer : 0569182
Opleiding : Master onderwijsagogiek
Academiejaar : 2020-2021

Masterproef

Titel: SPREKEN IS ZILVER, LUISTEREN IS GOUD: een onderzoek naar de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken vrijetijdsparticipatie
Promotor: Prof. Dr. Smetcoren

De masterproef waarvoor de student een examencijfer van 14/20 of meer behaalt, en waaromtrent geen 'non disclosure agreement' (NDA of geheimhoudingsovereenkomst) werd opgesteld, kan kosteloos worden opgenomen in de vubis-catalogus van de centrale universiteitsbibliotheek mits expliciete toestemming van de student.

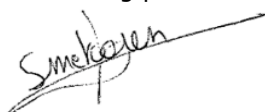
De student kiest in het kader van de mogelijkheid tot kosteloze terbeschikkingstelling van zijn/haar masterproef volgende optie:

- OPEN ACCESS: wereldwijde toegang tot de full tekst van de masterproef
- ENKEL VANOP DE CAMPUS: enkel toegang tot de full tekst van de masterproef vanop het VUB-netwerk
- EMBARGO WAARNA OPEN ACCESS VOLGT: pas wereldwijde toegang tot de full tekst van de masterproef na een opgegeven datum, met name ...
- EMBARGO WAARNA ENKEL TOEGANG VANOP DE CAMPUS VOLGT: enkel vanop de campus toegang tot de full tekst van de masterproef na een opgegeven datum, met name ...
- FULL TEKST NOOIT TOEGANKELIJK: geen toegang tot de full tekst van de masterproef
- GEEN TOESTEMMING voor terbeschikkingstelling

De promotor bevestigt de kennisname van het voornemen van de student tot terbeschikkingstelling van de masterproef in de vubis-catalogus van de centrale universiteitsbibliotheek.

Datum: 30/07/2021

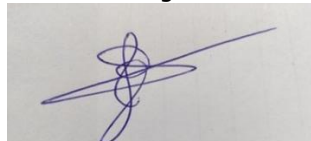
Handtekening promotor:

Dit document wordt opgenomen in de masterproef. De student die het formulier niet voegt aan de masterproef en/of geen keuze heeft aangeduid en/of het formulier niet ondertekend heeft en/of geen kennisgeving aan de promotor heeft gedaan, wordt geacht geen toestemming tot openbaarmaking te verlenen; in dat geval zal de masterproef enkel worden gearhiveerd, maar is deze niet publiek toegankelijk.

Opgesteld te Brussel op 30/07/2021.

Handtekening student

Disclaimer masterproef – COVID-19 academiejaar 2020-2021

Deze masterproef is (ten dele) tot stand gekomen in de periode dat het hoger onderwijs onderhevig was aan een lockdown en beschermende maatregelen ter voorkoming van de verspreiding van het COVID-19 virus. Het proces van opmaak, de verzameling van gegevens, de onderzoeksmethode en/of andere wetenschappelijke werkzaamheden die ermee gepaard gaan, zijn niet altijd op gebruikelijke wijze kunnen verlopen. De lezer dient met deze context rekening te houden bij het lezen van deze masterproef, en eventueel ook indien sommige conclusies zouden worden overgenomen.

Overschrijding woordlimiet

Deze masterproef '*SPREKEN IS ZILVER, LUISTEREN IS GOUD: een onderzoek naar de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken vrijetijdsparticipatie*' overschrijdt de woordlimiet van 15 000 woorden.

Dit aangezien het gekozen onderzoeksdesign (realistische evaluatie van Pawson & Tilley (1997)) een uitgebreid onderzoek vraagt waarin zowel uitkomsten, contextfactoren, mechanismen en de interventie onderzocht moesten worden. Daarnaast zijn er relatief veel focusgroepen afgenomen (6 in totaal).

Het overschrijden van de woordlimiet wordt goedgekeurd door de promotor van dit onderzoek, in overeenkomst om het aantal te beperken tot ongeveer 18 000.

Handtekening Promotor:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Smekeulen', with a long horizontal stroke extending to the right.

SAMENVATTING MASTERPROEF

Naam en voornaam: Beke Lore

Rolnr.: 0569182

KLIN
AO
ONKU
AGOG

Titel van de Masterproef: SPREKEN IS ZILVER, LUISTEREN IS GOUD: een onderzoek naar de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken vrijetijdsparticipatie

Promotor: Prof. Dr. An-Sofie Smetcoren

Abstract:

Deze thesis onderzoekt hoe en waarom er in dialoog gegaan wordt met mensen in armoede binnen de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie, wat er faciliterend werkt en welke contextfactoren deze dialoog kunnen beïnvloeden. De lokale netwerken vrijetijdsparticipatie zijn een maatregel binnen het Vlaams Participatiedecreet ter bevordering van een meer toegankelijk en betaalbaar vrijetijdsaanbod voor mensen in armoede. Een kwalitatieve dialoog met mensen in armoede en hun verenigingen is belangrijk binnen een lokaal netwerk.

In dit onderzoek werd de dialoog met mensen in armoede onderzocht door middel van een kwalitatief onderzoek, gebaseerd op een realistische evaluatie. Hierbij werden de interventie, uitkomsten, mechanismen en contextfactoren onderzocht. Dit gebeurde door middel van focusgroepen met experts (n=7), trekkers van lokale netwerken (n=6) en mensen die in armoede leven (n=9).

Uit het onderzoek is gebleken dat de vorm van de dialoog met mensen in armoede varieert van gemeente tot gemeente. De respondenten gaven aan dat alle verschillende vormen waardevol zijn, en dat de keuze van de vorm gemaakt moet worden op basis van de draagkracht die aanwezig is in het netwerk. Er kwamen vooral positieve uitkomsten op zowel micro-, meso- als macroniveau naar boven. Uit de data tekende zich zeven mechanismen af die de dialoog met mensen in armoede kunnen faciliteren; transparantie, competenties van de dialoogpartners, een goede sfeer, verbondenheid, participatie zien als een proces, aanpak op maat en het hebben van een draagvlak en draagkracht voor participatie. Daarnaast kwamen er drie contextfactoren aan het licht; een scheve representatie van mensen in armoede, de politieke en maatschappelijke situatie en de omvang van de gemeente.

Dit onderzoek was een goede verkenning, maar verder onderzoek is nodig. Zo moeten de gevonden uitkomsten, mechanismen en contextfactoren verder afgetoetst en verfijnd worden in samenspraak met de lokale netwerken zelf. Ook zal een kwantitatief onderzoek, dat de 174 lokale netwerken vergelijkt en de vormen van dialoog in kaart probeert te brengen, een verhelderend beeld van de situatie geven.

DANKWOORD

Het schrijven van deze masterthesis voelde voor mij als een erg lange bergwandeling. Het was een stevige tocht waarbij er onderweg heel wat obstakels op mijn pad kwamen. Zo was Corona dit academiejaar nog steeds niet het land uit. Gelukkig waren mijn vrienden er voor mij, soms op afstand, met bemoedigende woorden, goede raad en zorgden ze voor de nodige ontspanning tussendoor. In het bijzonder wil ik Jasmien en Ine bedanken. Twee topgrieten naar mijn hart!

Ik zou nooit deze wandeling gemaakt kunnen hebben zonder de steun en de kritische blik van mijn ouders. Zonder hun steun en nalezend oog had de tocht nog veel zwaarder geweest. Bedankt!

Ik deed deze wandeling natuurlijk niet alleen. Mijn promotor, An-Sofie Smetcoren, sloot regelmatig aan op de wandeling om me op het rechte pad te zetten of tips te geven hoe ik de moeilijkste stukken van de beklimming best zou aanpakken. Zonder haar feedback was ik al snel verloren gelopen, dus bedankt daarvoor!

Daarnaast sloten er ook regelmatig twee sympathieke heren van Demos aan, Ben en Bart. In het begin van mijn onderzoek waren ze zo gastvrij om mij vanuit hun werkplek in Brussel te laten werken, om zo te kunnen mee-zweven op hun inspirerende geesten. Toen Corona opnieuw toesloeg vergrootte de fysieke afstand terug, maar ze bleven steeds dichtbij met raad en daad. Toen het zoeken van respondenten wat moeizaam verliep, hielpen ze me uit de nood door hun persoonlijke charmes in de strijd te gooien. Bedankt Ben en Bart om me een stukje van de werking van Demos te laten zien en voor de interessante inzichten die jullie mij gegeven hebben.

De heren van Demos kwamen niet toevallig op mijn pad. Dankzij de Wetenschapswinkel maakte ik kennis met Demos en de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie. Bedankt om deze samenwerking mogelijk te maken!

Op mijn wandeling kwam ik nog heel wat andere belangrijke mensen tegen, namelijk iedereen die heeft deelgenomen aan de focusgroepen. Ik vond het hartverwarmend om te zien hoe zij mee het beste van dit thesisonderzoek wilden maken. Ook al gingen de meeste focusgroepen online door, toch waren alle focusgroepen stuk voor stuk razend interessant. Bedankt aan iedereen die heeft willen deelnemen, zonder jullie had er helemaal geen onderzoek geweest.

In het bijzonder wil ik de mensen die in armoede leven bedanken die hebben deelgenomen. Ik bewonder hoe ze mij met open armen hebben ontvangen en ik waardeer het enorm dat ik hun persoonlijke, soms pijnlijke of mooie verhalen heb mogen horen. Tijdens deze focusgroepen vroeg ik om iets mee te brengen om zichzelf voor te stellen. Een van de aanwezigen nam een lied mee dat haar persoonlijk nauw aan het hart ligt en bracht het voor ons voor. Daarvan is een stuk te lezen onder aan de pagina.

Het was een wandeling waarin ik onderweg heel wat heb zitten vloeken, maar de interessante mensen die ik onderweg tegenkwam maakten veel goed. Bij aankomst aan de top was het uitzicht de beklimming helemaal waard!

*Als er een regel komt
Waar ik niet aan voldoen kan
Mag ik dan bij jou?
En als ik iets moet zijn
Wat ik nooit geweest ben
Mag ik dan bij jou?*

INHOUDSOPGAVE

ABSTRACT	V
DANKWOORD	VI
INHOUDSOPGAVE.....	VII
LIJST MET TABELLEN EN FIGUREN	IX
DEEL 1: INLEIDING	1
Probleemstelling	1
Literatuurstudie.....	3
1. Armoede en vrije tijd	3
2. Mensen in armoede betrekken bij het beleid: participatief bestuur.....	5
3. Randvoorwaarden voor participatieve processen met mensen in armoede	9
Onderzoeksvragen en conceptueel model	14
DEEL 2: DATA EN METHODE.....	15
1. Dataverzamelmethode.....	15
2. Deelnemers.....	16
3. Materiaal	18
4. Analyseprocedure	20
DEEL 3: RESULTATEN.....	22
1. In welke vorm wordt er in dialoog gegaan met mensen in armoede?	22
1.1 Formeel - rechtstreeks	22
1.2 Formeel - onrechtstreeks	22
1.3 Informeel - onrechtstreeks	23
1.4 Informeel - rechtstreeks.....	23
1.5 De juiste keuze en combinatie van vormen van dialoog.....	23
2. Wat zijn de uitkomsten van de dialoog met mensen in armoede?	24
2.1 Microniveau	24
2.2 Mesoniveau	25
2.3 Macroniveau	26
3. Welke mechanismen zijn faciliterend voor een kwaliteitsvolle dialoog met mensen in armoede?...	26
3.1 Transparantie	27
3.2 Authentieke grondhouding.....	27

3.3	Veilige en vertrouwde sfeer	28
3.4	Verbondenheid.....	29
3.5	Participatie: een traag proces	30
3.6	Aanpak op maat.....	31
3.7	Draagkracht en draagvlak voor participatieve armoedebestrijding	32
4.	Wat zijn de contextfactoren die de dialoog met mensen in armoede kunnen beïnvloeden?	33
4.1	Representatie van mensen in armoede; geen homogene groep	33
4.2	Politieke en maatschappelijke situatie	34
4.3	Omvang gemeente	35
DEEL 4: DISCUSSIE EN CONCLUSIE.....		37
1.	Bespreking.....	37
1.1	in welke vorm wordt er in dialoog gegaan met mensen in armoede?.....	37
1.2	Wat zijn de uitkomsten van de dialoog met mensen in armoede?	38
1.3	Welke mechanismen zijn faciliterend voor een kwaliteitsvol dialoog met mensen in armoede?	39
1.4	Wat zijn de contextfactoren die de dialoog met mensen in armoede kunnen beïnvloeden?.....	41
2.	Beperkingen eigen onderzoek	42
3.	Aanbevelingen verder onderzoek	43
4.	Praktische en beleidsaanbevelingen.....	43
5.	Conclusie	44
REFERENTIELIJST		45
Bijlagen		50
1.	Schematische voorstelling van vormen van dialoog	50
2.	Informatiebrief experts en trekkers lokale netwerken	51
3.	Uitnodiging mensen in armoede.....	53
4.	Uitnodiging experts en trekkers lokale netwerken	54
5.	Vorbereiding focusgroep met mensen in armoede	55
6.	Vorbereiding focusgroep experts en trekkers lokale netwerken	58
6.	Finale labellijst	62
7.	Vorbbeeldtranscript.....	64

LIJST MET TABELLEN EN FIGUREN

Figuur 1: "Whose Reality Counts? Putting the First Last", Chambers, (1997, p. 204) -p. 6

Figuur 2: "A Ladder Of Citizen Participation", Arnstein (1969) - p. 9

Figuur 3: Alternatieve participatieladder. " Burgers als beleidsadviseurs. Een vergelijkend onderzoek naar acht projecten van interactieve beleidsvorming bij drie departementen", Edelenbos et al. (2006, p. 21) – p. 9

Figuur 4: Conceptueel model – p. 14

Tabel 1: Overzicht deelnemers focusgroepen - p. 17

DEEL 1: INLEIDING

Probleemstelling

In het Vlaams Gewest leefden in 2018 iets meer dan 1 op de 10 inwoners in een huishouden met een huishoudinkomen onder de Belgische armoededrempel, wat impliceert dat deze mensen een risico op armoede lopen (Statistiek Vlaanderen, 2019). Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat voor **mensen in armoede er heel wat drempels zijn om te kunnen participeren aan het vrijetijdsaanbod** (Deceur et al., 2014). Zo blijkt uit Vlaams onderzoek dat zo'n 40% van de kwetsbare gezinnen geen lidgeld voor een hobby kan betalen. Mensen die zich in een kwetsbare socio-economische positie bevinden, blijken minder gelukkig te zijn en ze zouden door hun geldzorgen minder "plezier beleven" in hun leven dan mensen die geen financiële zorgen hebben (Van Lanker et al., 2021).

Om hier aan tegemoet te komen riep Vlaanderen in 2008 het Vlaamse Participatiedecreet in het leven (Decreet houdende de flankerende en stimulerende maatregelen ter bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport, 2008). Een van de maatregelen van het Participatiedecreet is dat alle steden en gemeenten van het Vlaams Gewest bijkomende middelen kunnen ontvangen om **de drempels die mensen in armoede ervaren binnen cultuur, jeugdwerk en sport weg te werken**. Dit gaat bijvoorbeeld over financiële of informatiedrempels (Vermeersch & Vandenbroucke, 2014). Het lokaal bestuur dient hiervoor een lokaal netwerk te creëren. Dit is een plaats voor dialoog tussen minimum drie actoren; de vrijetijdsdienst(en) van de gemeente, het OCMW en een (of meerdere) vereniging(en) van mensen die in armoede leven. Deze stellen dan samen een afsprakennota vrijetijdsparticipatie op. In het decreet staat echter niet beschreven hoe de betrokkenheid van een armoedepartner/-vereniging vorm moet krijgen. De deelname van een armoedepartner is verplicht, maar een beschrijving van de vorm van participatie of inspraak van mensen in armoede is er niet (Departement Cultuur, Jeugd en Media, z.d.).

Spicker (2016) beargumenteert dat armoede een complex of *wicked* probleem is. Armoede is een multidimensionaal, onduidelijk en veranderbaar iets. Het is daarom dus moeilijk om met een standaard aanpak armoede weg te werken. Daarnaast zegt Spicker (2016) dat problemen omtrent armoede niet stapsgewijs en individueel aangepakt kunnen worden. Dit komt omdat de armoedeproblematiek dynamisch is en voortdurend verschuift. Bij beleidsmatige vraagstukken waar er onenigheid is over de aard van de problemen of de doeltreffendheid van de oplossingen, , zoals armoede, wordt soms geopteerd voor een netwerksamenwerking waarin beleidsmedewerkers rond de tafel gaan zitten met allerhande belanghebbende organisaties of instanties (Klijn & Koppenjan, 2016). Mensen in armoede hebben weinig politieke macht, waardoor zij veel moeilijker druk kunnen uitoefenen. Om dit gebrek aan macht te compenseren zijn mensen in armoede en hun vertegenwoordigers de laatste jaren erkend als belangrijke partners in het overleg over armoedebestrijding (De Boyser, 2008). Participatief te werk gaan heeft een positieve invloed op de individuen, organisaties en het beleid. Het is een manier om een meer democratische en inclusieve samenleving te bekomen (Basarab, 2012; De Boyser, 2008). Netwerksamenwerkingen in het algemeen worden door beleidsmakers en wetenschappers beschouwd als een belangrijk instrument om een degelijk antwoord te voorzien op de fragmentering van de hulpverlening en de complexe problemen van kwetsbare doelgroepen (Raeymaeckers & Kenis, 2016). Onderzoek heeft aangetoond dat goed gestructureerde participatieve processen dialoog van hoge kwaliteit opleveren. Het kan helpen bij het verlichten van sociale uitsluiting, marginalisatie en ongelijkheid (Nabatchi &

Amsler, 2014).

Vanuit het participatiedecreet heeft Demos, het Vlaams kenniscentrum rond gelijkheid en participatie, een specifieke opdracht in het ondersteunen van lokale netwerken vrijetijdsparticipatie (Demos, 2020). Binnen elk lokaal netwerk is een trekker aangesteld als officieel aanspreekpunt. Voor de beleidsperiode 2020-2025 zijn er 174 Vlaamse gemeenten die een aanvraag indienden (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.) . Voorgaand, nationaal onderzoek rond deze netwerken wezen uit dat er al heel wat goede resultaten geboekt zijn en dat er op veel plekken constructief wordt samengewerkt voor een verbeterde vrijetijdsparticipatie, maar ook dat er nog ruimte is voor verbetering op verschillende vlakken (Bozek et al., 2016; Vanduynslager, 2010). Een van de facetten van het onderzoek van Bozek et al. (2016) is **hoe er de stem van mensen in armoede vertegenwoordigd wordt**. De meerderheid van de netwerkcoördinatoren vindt dat de stem van mensen in armoede goed vertegenwoordigd is binnen het netwerk, zo'n 61.1%. Een aanzienlijk deel (32.5%) van de netwerkcoördinatoren gaat echter 'eerder niet akkoord' met die stelling. Vanduynslager (2010) formuleerde in haar onderzoek heel wat aandachtspunten in verband met de participatie van verenigingen voor mensen in armoede binnen lokale netwerken zoals het grote verschil van tempo en geletterdheid van de verschillende actoren en scheve machtsverhoudingen.

De lokale netwerken vrijetijdsparticipatie zijn een specifiek Vlaams concept, dus internationaal onderzoek naar de dialoog met mensen in armoede binnen dezelfde soort van participatieve processen is moeilijk vindbaar. Internationale onderzoeken zijn niet altijd makkelijk te vertalen naar dit specifieke concept. Er is weinig onderzoek naar hoe de context en de vorm het participatief proces beïnvloeden. Nabatchi en Amsler (2014) pleiten dan ook voor onderzoek naar hoe keuzes in het designproces de uitkomsten van het participatief proces beïnvloeden (Nabatchi & Amsler, 2014). Een focus op hoe je de dialoog het beste faciliteert met mensen in armoede, is een waardevolle aanvulling voor beleid en praktijk.

Het doel van dit onderzoek is om de kwaliteit van de dialoog met mensen in armoede binnen de lokale netwerken te onderzoeken. Door bloot te leggen wat de uitkomsten zijn die mensen in armoede, de trekkers van de lokale netwerken en de bovenlokale spelers voor ogen hebben en door te bevragen welke mechanismen meespelen en welke contextfactoren relevant zijn voor een goede dialoog is het mogelijk om te begrijpen wanneer een dialoog kwaliteitsvol is. Aangezien lokale overheden veel autonomie krijgen om de dialoog met mensen in armoede zelf vorm te geven, wordt ook stilgestaan bij de verschillende vormen van dialoog die bestaan binnen de lokale netwerken.

Literatuurstudie

Deze literatuurstudie is opgedeeld in drie delen. Het eerste deel bestaat uit een omschrijving van wat armoede is en hoe de vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede er uit ziet. Om de vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede te verbeteren, kunnen gemeenten een lokaal netwerk oprichten waarin er steeds een armoedepartner betrokken moet worden. Dit is een vorm van participatief bestuur. In het tweede deel wordt bekeken wat participatief bestuur is, wat de wetgeving is rond die lokale netwerken en wat zo een netwerksamenwerking inhoudt. Het laatste deel beschrijft acht randvoorwaarden die uit de literatuur naar boven komen die meespelen wanneer men een kwalitatief participatieproces met mensen in armoede wil opzetten.

1. Armoede en vrije tijd

Armoede in Vlaanderen

Het formuleren van een juiste definitie van armoede blijkt uitdagend te zijn (Bouverne-De Bie et al., 2003). Armoede wordt vaak enkel gedefinieerd als een gebrek aan inkomen of middelen, terwijl het ook **een probleem is van macht, sociale relaties en uitsluiting** (Spicker, 2016). In het jaarboek "Armoede en Sociale Uitsluiting" van 2018 gebruikt men de volgende definitie;

"Armoede is een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan, in die mate dat men geen leven kan leiden dat voldoet aan de menselijke waardigheid. Hierdoor ontstaat een kloof met de rest van de samenleving. Deze kloof, die in de samenleving wordt ge(re)produceerd, kan men niet op eigen kracht overbruggen." ((Coene et al., 2018), p.24)

Dat armoede meer is dan een tekort aan inkomen of middelen, laat Bourdieu (1986) ook zien met zijn kapitaalanalyse. Maatschappelijke ongelijkheid heeft impact op drie verschillende dimensies. De term 'kapitaal' gaat over alles wat mogelijkheden geeft of net ontnemt. De eerste vorm is het **economisch kapitaal**, dit gaat over geld of materiële middelen. De tweede vorm is **sociaal kapitaal**; dit gaat over de sociale netwerken van mensen. Zowel sterke als losse netwerken worden meegerekend. Het **cultureel kapitaal** gaat over educatie, zowel op school als in een in- of non-formele omgeving; dit gaat over kennis, vaardigheden, waarden en normen (Bourdieu, 1986). Van Regenmortel voegt hier nog het **psychologisch kapitaal** aan toe; de mate waarin mensen de veerkracht hebben om uit een moeilijke situatie te geraken. Het hebben van trots en eigenwaarde, aspiraties en toekomstdromen wordt hiermee in verband gebracht (Van Regenmortel, 2002). Vandistael (1997, in Van Regenmortel, 2008) ziet netwerken van sociale ondersteuning als basis voor de opbouw van deze veerkracht, aangezien zulke netwerken een gevoel van fundamenteel respect kunnen geven.

Volgens Statbel werd in 2019 19,5% van de Belgische bevolking beschouwd als risicogroep voor armoede of sociale uitsluiting, dit volgens de Europese armoede indicator (AROPE). Men behoort tot deze groep als men als alleenstaande maximaal een totaal beschikbaar inkomen heeft van 1 230 euro, leeft in een huishouden met een lage werkintensiteit of geconfronteerd wordt met ernstige materiële deprivatie. 19,3% van de Belgische bevolking geeft zelf aan dat ze het moeilijk hebben om op het einde van de maand de eindjes aan elkaar te knopen (Statbel, 2020). Het Federaal Planbureau en Statbel geven ook enkele indicators voor het risico op armoede of sociale uitsluiting. Zo lopen vrouwen, -18-jarigen, laagopgeleide mensen en eenoudergezinnen en

alleenstaanden meer risico. Ook mensen die huren en in een dichtbevolkt gebied wonen hebben meer kans (Capéau et al., 2018; Federaal Planbureau, 2020). Een indicator die het Federaal Planbureau niet heeft meegenomen is etnische afkomst. Toch hebben mensen met een niet-Europese afkomst drie keer meer kans op armoede dan mensen van Belgische origine (Van Haarlem et al., 2011). Volgens Capéau et. al. (2018) zijn mensen met een migratieachtergrond oververtegenwoordigd in de groep mensen die risico loopt op armoede of sociale uitsluiting.

Vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede

Purrington en Hickerson beschrijven vrije tijd als "alle tijd die los staat van taken die verband houden met overleven" (Purrington & Hickerson, 2013). Het Departement cultuur, jeugd en media omschrijft vrijetijdsparticipatie als de deelname aan cultuur, jeugdwerk en sport (Departement Cultuur, Jeugd & Media, z.d.). Wanneer men spreekt over het belang van vrijetijdsparticipatie van mensen die in armoede leven, wordt er in de literatuur nog vaak verwezen naar het Algemeen Verslag over de Armoede uit 1994. Dit werk wordt gezien als een kentering binnen de Vlaamse armoedebestrijding. Enerzijds omdat mensen in armoede voor het eerst zelf bijdroegen aan de kennisontwikkeling over armoede (Bouverne-De Bie et al., 2003) en anderzijds omdat het verslag voor het eerst stelde dat mensen in armoede culturele uitsluiting als erger ervaren dan de materiële en financiële aspecten van armoede (De Bisschop et al., 2010).

"Men crepeert van eenzaamheid en verveling vooraleer te creperen van honger. Cultuur is geen luxe. Het behoort wezenlijk tot het menselijk leven. De culturele armoede is wellicht de zwaars te vorm van uitsluiting." (Algemeen Verslag over de Armoede, 1994, p. 295-296) (Koning Boudewijnstichting, 1994)

De ervaring van niet ten volle te kunnen participeren, zorgt ervoor dat mensen zich arm voelen (Vranken, 2008). Voor 8,4% van de Vlamingen en 23,4% van de Brusselaars is het financieel onmogelijk om regelmatig deel te nemen aan vrijetijdsactiviteiten. 14% van de Vlamingen en 27,6% van de Brusselaars kan zich geen week vakantie per jaar buitenshuis permitteren (Statbel, 2020). Onder andere dankzij het Participatiedecreet (Departement Cultuur, Jeugd en Media, 2020) kunnen mensen in armoede toch participeren. Om recht te hebben op de gratis of goedkopere vrijetijdsactiviteiten is er vaak wel een vorm van bewijs van tekort aan economisch kapitaal nodig (Bourdieu, 1986), zoals bijvoorbeeld om gebruik te kunnen maken van de kortingen van UiT-Pas (UiTPas, z.d.). Oncescu en Neufeld (2019) onderzochten de positieve gevolgen van vrijetijdsparticipatie bij moeders en hun gezin. Daaruit kwam dat vrijetijdsparticipatie er voor zorgt dat ze zich beter voelen. Ze hadden minder stress, konden eens genieten van een momentje voor zichzelf en ze zagen dat hun kinderen er gelukkiger van werden. Ook hun sociaal netwerk breidde uit en er ontstond een betere familieband.

Niet iedereen neemt dus in dezelfde mate deel, hoewel dat zowel in Belgische, Europese en andere internationale wetten het recht op sociale, culturele en recreatieve participatie neergeschreven staat (Geldof, 1999 in (Vermeersch & Vandenbroucke, 2014). Dit is in de Belgische grondwet verankerd in artikel 23: "Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden", waaronder het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing valt (art. 24 Grondwet). Deze grondrechten werden binnen het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019 vertaald naar tien **sociale grondrechten**, waaronder "participatie" en "vrijetijdsbesteding" er twee van zijn (Enghien & Devroey, 2015). De realiteit wijst toch uit dat dit recht niet voor iedereen beschikbaar is omwille van de verschillende drempels die mensen in armoede ervaren.

2. Mensen in armoede betrekken bij het beleid: participatief bestuur

Zoals het participatiedecreet beschrijft, kunnen gemeenten de vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede verbeteren door een lokaal netwerk op te zetten (Departement Cultuur, Jeugd en Media, 2020). In dit lokaal netwerk moet een armoedepartner betrokken worden, wat impliceert dat de stem van mensen gehoord moet worden. Het betrekken van mensen in armoede in het vrijetijdsbeleid aan de hand van een netwerksamenwerking en een vorm van participatief bestuur.

Participatie van mensen in armoede: empowerment

Mensen in armoede worden ten opzichte van de rest van de maatschappij gemarginaliseerd (Bouverne-De Bie et al., 2003). Dit kan leiden tot de ontwikkeling van een eigen cultuurpatroon; door Freire (1972) omschreven als “**de cultuur van het zwijgen**”. Deze wordt gekenmerkt door een sterk isolement, een beperkte maatschappelijke invloed, voorzieningen die weinig of niet aangepast zijn en acceptatie van de eigen situatie en apathie voor acties die hierin verandering kunnen brengen (Freire, 1972). Wanneer men streeft naar een verandering van de situatie, spreekt men van **empowerment** (Ketelslegers, 2015). De term empowerment is veelgebruikt, maar ook zeer complex (Van Regenmortel, 2008). Van Regenmortel hanteert de volgende definitie: “empowerment is een proces van versterking waarbij individuen, organisaties en gemeenschappen greep krijgen op de eigen situatie en hun omgeving en dit via het verwerven van controle, het aanscherpen van kritisch bewustzijn en het stimuleren van participatie” (Van Regenmortel, 2002, p. 76). Tengland (2008) benadrukt het belang van een andere groep, instantie of persoon die steun biedt, een omgeving en opportuniteiten creëert en die zijn/haar expertise ter beschikking stelt.

Volgens Bouverne-De Bie is **participatie het sleutelbegrip binnen het debat over armoede(bestrijding)**. Het maakt de verbinding tussen de concrete situaties en de diverse acties die nodig zijn om aan efficiënte armoedebestrijding te doen (Bouverne-De Bie et al., 2003).

Participatief bestuur

In de literatuur worden heel wat vormen van bestuur of *governance* beschreven. Een van die vormen waar deze thesis zich op focust is *participatory governance* of participatief bestuur. Gustafson en Hertting beschrijven dit als een vorm van bestuur waarin programma's door de overheid worden opgezet waar dat burgers een belangrijke inbreng in hebben. Het wordt zowel top-down als bottom-up vormgegeven (Gustafson & Hertting, 2017). Participatief bestuur is vaak afhankelijk van burgers die vrijwillig en voor een langere tijd mee aan een nieuw beleid werken. Er heerst dus een soort van gezamenlijke verantwoordelijkheid tussen de burgers en de overheid (Wampler, 2012). Participatief bestuur is vaak ietwat vaag; er is een constante interpretatie en overleg tussen de deelnemers en de organisatoren nodig (Cornwall, 2008).

Verskil met gewoon bestuur

In de onderstaande tabel wordt het onderscheid gemaakt tussen twee verschillende manieren van bestuur. De linker kolom omschrijft de manier van werken van autoritaire top-downsystemen en de rechterkolom omschrijft de manier van werken van het participatief bestuur. Zowel op het vlak van gedrag, de manier van werken

(bureaucratie), de leervormen en vanuit wie de actie en analyses vooral vertrekken wordt een andere werkwijze voorgesteld. Chambers (1997) spreekt van 'omkeringen' die nodig zijn in het gedrag van de overheden of andere trekkers voor goed participatief bestuur. Om deze omkeringen te bereiken bij ambtenaren binnen overheden zijn grote inspanningen en innovatie nodig op vlak van drie gebieden: opleiding, formele operationele regels en concrete stimulansen die het participatief beleid aanmoedigen (Chambers, 1997).

	Normal tendencies	Needed reversals
Behaviour	Dominating Lecturing Extracting Professionals set priorities	Facilitating Listening Empowering Poor people set priorities
Bureaucracy	Centralize Standardize Control	Decentralize Diversify Enable
Modes of learning	From 'above'	From 'below'
Analysis and action more by	Professionals, outsiders	Local people, insiders

Source: adjusted from Chambers (op cit., p. 204).

Figuur 1. Herdrukt van "Whose Reality Counts? Putting the First Last", door Chambers, R., 1997, p. 204, London/Verenigd Koninkrijk: Intermediate Technology Publications.

Waarom participatief bestuur toepassen?

Schneider (1999) ziet participatief bestuur als een essentiële schakel van armoedebestrijding; het zorgt er voor dat het beleid zich kan baseren op betere informatie, beleidsmakers zijn meer geëngageerd omtrent armoedebestrijding en het maakt de uitvoering van het beleid doeltreffender en doelmatiger (Schneider, 1999). Verenigingen waar armen het woord nemen beschouwen participatieve interactie met lokale overheden zelf als heel belangrijk. Volgens een onderzoek waarbij men 30 verenigingen waar armen het woord nemen bevroegden is het vormen van (nieuwe) allianties met lokale overheden de belangrijkste strategie voor de nabije toekomst (Cools & Oosterlynck, 2020).

In het algemeen wordt participatief bestuur opgezet om verandering teweeg te kunnen brengen in beleid of in de gemeenschap (Nabatchi & Amsler, 2014). Er worden twee grote redenen beschreven om deze vorm van beleid op te zetten. De eerste vertrekt vanuit **de ambitie om het politieke systeem opener en responsiever te maken** (Gustafson & Hertting, 2017). Men proberen tegemoet te komen aan het democratisch tekort en proberen het systeem inclusiever te maken door zowel gewone burgers als gemarginaliseerde groepen een stem te geven (Gustafson & Hertting, 2017). De tweede reden vertrekt vanuit **een administratieve of functionele logica**, vanuit een instrumentele waarde. Men wil vooral op een zo efficiënt mogelijke manier problemen oplossen door lokale kennis en expertise te mobiliseren (Gustafson & Hertting, 2017). Op een instrumentele manier worden burgers ingeschakeld, als reactie op direct politiek gevaar, om het verzet, de zorgen of frustraties van de burgers te verminderen, steun te verkrijgen voor een bepaalde kwestie, moeilijke beslissingen "door de burgers" te laten maken,... (Nabatchi & Amsler, 2014).

Nabatchi en Amsler (2014) beschrijven drie categorieën van uitkomsten van participatief bestuur op lokaal niveau. De eerste categorie gaat over de impact die dergelijke processen hebben op de **individuele participanten**. Ze worden geïnformeerd over beleidskwesties, het vertrouwen in de overheid stijgt en er is toename van burgerzin (Nabatchi & Amsler, 2014). Het zorgt voor een toename van politieke interesse, kennis

en empowerment van de deelnemers (Gustafson & Hertting, 2017).

De tweede categorie slaat op de impact op de **gemeenschap**. Betrokkenen helpen bij de opbouw van een draagvlak van sociale kwesties zodat de samenleving deze beter zou begrijpen. Participanten creëren het vermogen om zelf problemen op te lossen en vergroten hun toegang tot middelen waar ze eerder nog geen of te weinig toegang tot hadden (Nabatchi & Amsler, 2014). Ook het deelnemen aan de participatieve processen op zich is waardevol; deelnemers krijgen de kans om sociaal kapitaal op te bouwen en worden geactiveerd. Hierdoor ervaren ze minder sociale uitsluiting. Het proces zelf is dus een deel van de oplossing (Degerickx et al., 2019). Het gebruik maken van participatief bestuur kan de sociale rechtvaardigheid bevorderen (Wampler, 2012).

De laatste categorie omvat de impact van participatieve processen op **beleid en bestuur**. De kwaliteit van bestuur zou verbeteren door de publieke rechtvaardiging van beleidskeuzes en de effectiviteit van het beleid zelf neemt toe (Gustafson & Hertting, 2017). Bestuurders worden gevoeliger en ontvankelijker over wat er leeft. Door de grote hoeveelheid aan deskundigheid is het mogelijk om complexe beleidsproblemen aan te pakken en er zal een grotere inclusie ontstaan van gemarginaliseerde groepen, belangen en verschillende wereldbeelden (Gustafson & Hertting, 2017). De vooringenomenheid van de midden- en hogere klassen kan zo aangepast worden (Wampler, 2012).

Voorstanders van participatief bestuur zien de participatie van gemarginaliseerde groepen als een mechanisme om hun tekort aan macht te compenseren (Pateman, 2012). Sceptici uitten hun bezorgdheid en zien participatief bestuur net als een manier om bevoorrechte groepen hun belangen verder te kunnen behartigen (Warren, 2009). Participatieve processen zouden kunnen leiden tot toename van frustratie in verband met machtsongelijkheid en tokenisme, wanneer men slechts op een oppervlakkige of symbolische wijze kan participeren (Arnstein, 1969), wat vaak voorvalt ten aanzien van minderheidsgroepen (Nabatchi & Amsler, 2014).

Lokale netwerken als vorm van participatief bestuur

Om een participatief bestuur te kunnen bewerkstelligen, gebruikt men in sommige contexten **netwerken**, zoals de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie (Bozek et al., 2016). Om de vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede te verbeteren kan elke gemeente in Vlaanderen en Brussel een netwerk oprichten (Departement Cultuur, Jeugd en Media, 2020).

Het Vlaams Parlement keurde in 2008 het decreet houdende flankerende en stimulerende maatregelen ter bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport goed, ook wel het Participatiedecreet genoemd. Dit decreet zet in op **ondersteuning, verrijking en versterking van de participatie in het cultuur-, jeugd- en sportbeleid** (Departement Cultuur, Jeugd en Media, z.d.). De opdracht van deze netwerken is om de participatiedrempels voor personen in armoede op het vlak van cultuur, jeugdwerk en sport te bespreken en weg te werken. Om dit te kunnen bekomen, wordt er sterk ingezet op een sterke lokale regie met een volwaardige betrokkenheid van verenigingen van personen in armoede (Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media, z.d.-a).

Een lokaal netwerk bevat minimaal drie partners, die samen een **afsprakennota** opstellen; een ambtenaar van de **gemeentelijke dienst bevoegd voor vrije tijd** (cultuur-, jeugd- en sportdienst), het **OCMW** en **een**

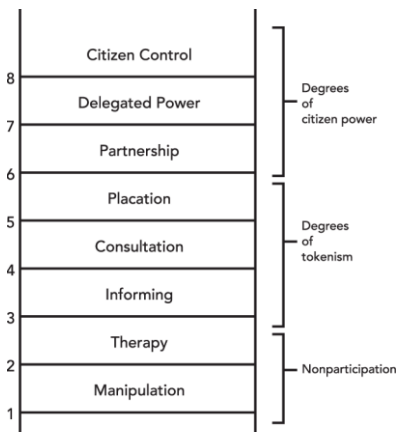
vereniging van personen in armoede die actief is in de gemeente. Deze samenstelling varieert naargelang de grootte van de gemeente en de eventuele aanwezigheid van armoedepartners. (Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media, z.d.-b). Naast deze verplichte partners kunnen er ook heel wat andere instanties aanwezig zijn zoals huizen van het kind, vrijetijdsaanbieders, sociale kruideniers, initiatieven als tweedehandswinkels, kunstorganisaties, sociale sportinitiatieven, samenlevingsopbouw en buurt- en wijkgerichte organisaties, scholen,...(Demos, z.d.).

3. Randvoorwaarden voor participatieve processen met mensen in armoede

Bij het opzetten van kwalitatieve participatieve processen met mensen in armoede zijn er enkele zaken waar extra aandacht aan gegeven moet worden of extra in geïnvesteerd moet worden. In dit derde deel worden acht randvoorwaarden voor de participatie van mensen in armoede belicht die naar boven kwamen tijdens de literatuurstudie.

Macht en zeggenschap

Een eerste randvoorwaarde die uit de literatuurstudie naar boven kwam, is het hebben van een bepaalde vorm van macht en zeggenschap. De mate van zeggenschap die gegeven wordt aan mensen in armoede kan gezien worden als een continuüm en doet zo denken aan de **participatieladder**. De bekendste is de ladder van *citizen participation* van Arnstein (1969). Hoe hoger op de ladder, hoe meer macht de burger heeft. Zoals te zien op figuur 2, beschrijft Arnstein drie niveaus. Het onderste niveau is non-participatie. In deze categorie heeft de burger zowel geen stem als geen macht. Het tweede niveau noemt Arnstein *degrees of tokenism*. De burgers hebben wel een stem, maar nog geen macht. Het derde en hoogste niveau is de *degrees of citizen power*. Hierin heeft de burger zowel macht als een stem (Arnstein, 1969). Edelenbos, Domingo, Klok & Tatenhove vormden een alternatieve participatieladder waarin bestuursstijlen en de rol van de burger en van het bestuur aan werden toegevoegd, zoals af te lezen op figuur 3. (Edelenbos et al., 2006).

Figuur 2. Noot. Overgenomen uit "A Ladder Of Citizen Participation" door S. R. Arnstein, 1969, *Journal of the American Institute of Planners*, 4(35), p. 217 (10.1080/01944366908977225).

Participatieladder Edelenbos (2000)	Bestuursstijlen Pröpper en Steenbeek (1999)	Rol van burger	Rol van bestuur
Participant wordt niet betrokken	1. gesloten autoritaire stijl	geen	voert zelfstandig beleid en verschaft geen informatie
1. informeren	2. open autoritaire stijl	doelgroep van onderzoek en voorlichting, levert geen input	voert zelfstandig beleid en verschaft hierover informatie
2. raadplegen	3. consultatieve stijl	geconsulteerde	bepaalt beleid en geeft de gesprekspartner mogelijkheid tot commentaar, maar hoeft daaraan geen consequenties te verbinden
3. adviseren	4. participatieve stijl	adviseur	bepaalt beleid, maar staat open voor andere ideeën en oplossingen
4. coproduceren	5. delegerende stijl	medebeslisser binnen randvoorwaarden	bestuur besluit over beleid met inachtneming van de vooraf gestelde randvoorwaarden
	6. samenwerkende stijl	samenwerkingspartner op basis van gelijkwaardigheid	bestuur werkt en besluit op basis van gelijkwaardigheid met participant samen
5. meebeslissen	7. faciliterende stijl	initiatiefnemer	biedt ondersteuning en laat beleidsvorming aan participanten over

Figuur 3. Noot. Overgenomen uit *Burgers als beleidsadviseurs. Een vergelijkend onderzoek naar acht projecten van interactieve beleidsvorming bij drie departementen* (p. 21), door J. Edelenbos, A. Domingo, P. Klok, & J. P. M. Van Tatenhove, 2006

Intrinsieke motivatie is belangrijk in participatieprocessen; Krause, North en Davidson beschrijven het als de katalysator voor participatie (Krause et al., 2019). De *Self-Determination Theory* van Ryan & Deci (2000) beschrijft een kader om intrinsieke motivatie te begrijpen. Het hebben van **autonomie** wordt omschreven als een van de drie psychologische behoeftes om intrinsieke motivatie te bereiken, wat inhoudt dat een persoon bepaalde handelingen verricht komende vanuit zijn of haar eigen interesses en zonder dat er noodzakelijk een extern gevolg aan gekoppeld is.

Uit verschillende hoeken klinkt **kritiek** op de participatieladder. Doordat de ladder **hiërarchisch** wordt voorgesteld, lijkt het alsof het altijd beter is als er meer participatie is, terwijl elke vorm op zijn eigen manier

waardevol is (Jager-Vreugdenhil, 2011). Volgens Edelenbos et al. (2006) is het niet altijd het beste om voor de meest verregaande vorm van interactieve beleidsvorming te kiezen. In sommige gevallen is het beter om bewust te kiezen voor een ietwat beperktere vorm van participatie. Enerzijds is zeggenschap dus een belangrijke factor, maar anderzijds kan te veel zeggenschap ook schadelijk zijn. Volgens het onderzoek van Cools & Oosterlynck (2020) gaven verschillende verenigingen waar armen het woord nemen aan dat directe participatie vaak moeilijk is. Toch vinden de respondenten directe deelname aan discussies met beleidsmakers en het brengen van authentieke getuigenissen wel nog steeds een meerwaarde, op voorwaarde dat het goed gekaderd wordt (Cools & Oosterlynck, 2020).

Competenties van netwerkpartners

Tijdens de participatie aan beleidsprocessen van mensen in armoede moeten ze beschikken over voldoende kennis, vaardigheden en ervaring om effectief iets te kunnen realiseren (De Boyser, 2008, Stroobants et al., 2001). Dit sluit aan bij de tweede basisbehoefte die Deci en Ryan (2000) beschrijven voor het bereiken van intrinsieke motivatie; een gevoel van competentie. Om in dialoog te gaan met mensen in armoede moet vertrokken worden vanuit het **krachtenperspectief**, dat Steenssens & Demeyer (2009) beschrijven als een kernconcept van empowerment. De focus ligt hier op het positieve. Er wordt appel gedaan op de aanwezige mogelijkheden, capaciteiten en psychische krachtbronnen, dit vanuit een positieve basishouding van respect, wederkerigheid, gelijkwaardigheid. Van hieruit worden mensen uitgedaagd en gestimuleerd.

Mensen in armoede moeten het zien zitten om hun eigen ervaringen te delen met de netwerkpartners, wat ook wel **ervaringskennis** genoemd wordt. Ervaringskennis ontstaat door bewust na te denken over ervaringen, deze te spiegelen aan anderen en ze te verzamelen (van Haaster & van Wijnen, 2005 in: Steenssens & Demeyer, 2009). Uit het onderzoek van Cools en Oosterlyck (2020) kwam naar boven dat rechtstreekse participatie soms moeilijk is doordat individuele ervaringen niet altijd in het bredere debat passen. Daarvoor kan het belangrijk zijn dat er naast ervaringskennis ook **ervaringsdeskundigheid** is; De Jonge en Boevink (in Steenssens & Demeyer, 2009) beschrijven dit als het overstijgen van het individuele niveau en in staat zijn om eigen ervaringen, maar ook die van anderen, aan derden te kunnen overdragen, Ze kunnen als het ware het insidersperspectief overbrengen. Hierdoor krijgen 'buitenstaanders' ook meer zicht krijgen en begrip voor de leef- en betekeniswereld en waardoor negatieve stereotypingen kunnen veranderen (Van Regenmortel, 2008).

Niet enkel de competenties van mensen in armoede spelen een rol. Ook **de competenties van de trekker** van het lokale netwerk blijken een belangrijke randvoorwaarde. Ondanks het feit dat men al een geruime tijd met participatieve beleidsvormingsprocessen experimenteert is de mate van professionalisering op dit vlak nog te beperkt. Het valt op dat de trekker van het proces vaak zelf competenties mist om de complexe interactieve processen te begeleiden (Edelenbos et al., 2006). Om deze professionaliteit te kunnen bekomen moeten er voldoende middelen aanwezig zijn om dit te bekostigen (De Boyser, 2008). Edelenbos en collega's (2006) deden een vergelijkend onderzoek naar acht Nederlandse, interactieve beleidsvormingsprocessen. Een van hun conclusies was dat veel interactieve processen met een *trial and error* aanpak werken. Het is logisch dat niet alles uitgestippeld en gepland is, maar vaak ontbreekt er toch een degelijke voorbereiding.

Een belangrijke competentie is dat de trekker een professionele verstandhouding kan opbouwen. Locke, Alcorn en O'Neill (2013, in Gombert et al., 2016) pleiten voor **een 'nette scheiding' tussen de trekker van het**

participatief proces en deelnemers. Wanneer men kwetsbare en moeilijk bereikbare groepen wil empoweren, is er een gevaar dat er een gevoel van mislukking naar boven zal komen. Trekkers proberen vaak het gevoel van mislukking te vermijden door er voor te zorgen dat deelnemers zich op hun gemak en voorbereid voelen. Gombert et al. raden aan om een duidelijke grens te stellen en dat men een professionele boven een vriendschappelijke band moet verkiezen (Gombert et al., 2016). Empowerment wordt gezien als een vorm van partnerschap, als een verbinding van personen, groepen en organisaties. Het is een complexe uitdaging om de dialoog doelbewust te sturen, en toch een open en bevragende houding te behouden (Van Regenmortel, 2009). Boone et al. (2019) beschrijven in hun onderzoek het belang van dit evenwicht. Het verschil tussen de trekkers (beschreven als "de pedagogen" of sociaal werkers) en participanten dient zo klein mogelijk gehouden te worden. Toch heeft de trekker een belangrijke **directieve rol**. Vaak krijgen trekkers een sterk mandaat van de participanten om het inhoudelijke werk vorm te geven en keuzes te maken. Langs de andere kant mag de trekker **niet op een verbergende manier werken**. Hij/zij mag in geen geval eigen ideeën opdringen of al beslissingen maken voor de dialoog plaats vond. Trekkers beschikken vaak, zonder dat ze het zelf beseffen, over macht en kunnen makkelijk het gesprek manipuleren en mensen in armoede valselijk het gevoel geven dat ze zelf macht hebben in een beslissingsproces (Boone et al., 2019).

Wanneer je werkt met kwetsbare of moeilijk bereikbare mensen is het kunnen gebruiken van de juiste **taal** cruciaal (Gombert et al., 2016). Verengingen waar armen het woord nemen geven aan dat het verschil in taal en tempo rechtstreekse participatie moeilijk maakt (Cools & Oosterlynck, 2020). Nabatchi en Amsler (2014) pleiten voor een deliberatieve vorm van communicatie, waar er ruimte is voor communicatie in twee richtingen, waar iedereen de gelegenheid krijgt om te spreken, waar er goed naar elkaar geluisterd wordt en waar men elkaar behandelt met respect (Gastil, 2008 in Nabatchi en Amsler, 2014). Gombert et al. (2016) ondervond tijdens zijn kwalitatief actie-onderzoek met een kwetsbare doelgroep problemen omtrent communicatie. Hoe zorg je dat het duidelijk is, zonder betuttelend over te komen en zodat de kwetsbare personen even goed op de hoogte zijn als de niet-kwetsbaren? Communicatie gaat over meer dan enkel het verbale; ook de onderliggende betekenis en lichaamstaal zijn belangrijk om te begrijpen. Daarnaast is het belangrijk om voorzichtig te zijn met de labels en termen die je op bepaalde zaken plakt (Gombert et al., 2016).

Verbondenheid

Deci & Ryan (2000-b) zien **verbondenheid** als derde belangrijke element in intrinsieke motivatie. Verbinding met anderen zorgt voor het sociaal kapitaal dat nodig is (Stroobants et al., 2001, Ketelslegers, 2015). Verbondenheid is nauw verwant met **vertrouwen**. Dit gaat over vertrouwen tussen de trekker en de deelnemers, maar ook tussen de deelnemers onderling (Gombert et al., 2016). De trekker heeft een bepaalde verantwoordelijkheid om met kwetsbare of moeilijk bereikbare groepen te werken. Door de vele teleurstellingen die deze mensen vaak hebben meegemaakt, is het voor hen moeilijker om iemand echt te vertrouwen. Om deze verbondenheid en vertrouwen te verkrijgen is het gebruiken van een democratische ruimte aangeraden. Dit is een setting waar de deelnemers zich op hun gemak voelen. Deze setting is nodig om echt fysiek verbinding te maken met elkaar en voor het participatieproces (Nabatchi & Amsler, 2014).

Participatie als een proces

Een belangrijke factor in het creëren van verbondenheid en vertrouwen is dat er **voldoende aandacht moet**

zijn voor het proces (Basarab, 2012). Zo zijn de voorbereiding en de follow-up belangrijke momenten om verwachtingen met elkaar af te toetsen. Deze elementen krijgen niet altijd voldoende aandacht vanwege bijvoorbeeld gebrek aan tijd en/of middelen. Daarnaast zijn de volgende elementen van belang om binnen een participatief proces een positieve verandering teweeg te brengen; “het bieden van voldoende tijd, training en ondersteuning, het evalueren van de resultaten van de participatie, kijken naar de impact op de realiteit, samen de resultaten analyseren en samen de volgende stappen plannen” (Basarab, 2012). Ook Nabatchi en Amsler (2014) benadrukken het belang van herhaling en iteratie in het participatieproces en dat de deelnemers goed voorbereid zijn. De Boyser (2008) benadrukt het belang van goede verslagen en voldoende omkadering, bijvoorbeeld in de vorm van begeleiding of een stuurgroep.

Zowel inzetten op formele als informele participatie

Om een goede samenwerking te bekomen is zowel structurele inbedding nodig, bijvoorbeeld aan de hand van een geschikt wetgevings- of beleidskader, als relationele inbedding. Voor dit tweede zijn wederkerige relaties en vertrouwen nodig (Robins et al., 2011). Het is van groot belang om de informele relaties van een netwerk te begrijpen en te waarderen. Formele en informele structuren in een netwerk werken vaak wederzijds en aanvullend op elkaar (Robins et al., 2011). Er moet dan ook voldoende tijd hieraan gependeed worden (De Boyser, 2008). Formele participatiemogelijkheden met overheden of gemeenschapsorganisaties zijn nodig, maar mensen die zelf in armoede leven geven zelf aan dat er meer informelere leerkringen moeten zijn. Dit zijn momenten waar mensen in armoede kunnen samenkomen, kunnen bijleren over hun eigen rechten, hun belangen behartigen en zo aan collectieve actie doen. Deze leerkringen kunnen dan een basis vormen voor de eerder formele permanente participatie met de overheden. Om dit te kunnen waarmaken, gaf men het belang van een fysieke ontmoetingsruimte aan (Ravensbergen & VanderPlaat, 2009).

Duidelijke en realistische verwachtingen

Het geven van **betekenis aan de participatie** is een belangrijke randvoorwaarde, om teleurstelling te vermijden (Basarab, 2012; Robins et al., 2011). Er wordt vaak gedacht dat de verschillende netwerkpartners een gedeelde cultuur hebben, maar in realiteit zit hier veel verschil op (Robins et al., 2011). Deelnemers hebben soms een ander doel voor ogen, zoals plezier, gezelligheid en persoonlijke voordelen (Gombert et al., 2016). De trekker van het proces krijgt de belangrijke taak om vooraf met alle deelnemers op een zeer duidelijke manier de verwachtingen af te stellen. De ambities van de politieke, bestuurlijke en/of ambtelijke betrokkenen moeten transparant zijn voor de deelnemers (Edelenbos et al., 2006). In meerdere case studies was duidelijk dat de mensen in armoede hogere verwachtingen hadden over de mate van hun invloed op het beleid (Basarab, 2012). Het creëren van deze valse verwachtingen is nefast voor een goed verloop van het participatieproces (Gombert et al., 2016). Diegene die initiatief neemt om de mensen in armoede te laten participeren moet hier op anticiperen (Basarab, 2012; De Boyser, 2008).

Drempels wegwerken: zorg dat iedereen kan (blijven) deelnemen

Het eerste dat volgens De Boyser (2008) moet gebeuren, alvorens er een participatief proces kan worden opgezet, is het **erkennen en wegwerken van externe drempels**. Dit kunnen drempels zijn in verband met

vervoer, het tijdstip van de samenkomst, kinderopvang, ...

In een participatief proces is het ook belangrijk om **nieuwe, diverse groepen** te betrekken. De groep mensen in armoede is een heterogene groep (Ketelslegers, 2015). Toch ziet Ketelslegers (2015) dat in vele werkingen van Netwerk tegen Armoede **vooral mensen van "autochtone" afkomst** actief zijn. Men heeft vaak de neiging om mensen in armoede te beschouwen als een groep die dezelfde obstakels ervaart. Zo ontstaat het gevaar om niet stil te staan bij de verschillen tussen mensen in armoede (Ketelslegers, 2015). Een meer inclusief en-en denken, in plaats van een of-of denken, ook wel **intersectionaliteit** genoemd, helpt om dit te begrijpen. Mensen in armoede ervaren drempels, maar als een persoon bijvoorbeeld ook nog eens anderstalig is, allochtoon is of een beperking heeft komen er nog heel wat andere drempels bovenop (Crenshaw, 2020). Daarom pleitten De Rynck en Dezeure voor maatwerk en bijzondere aandacht en zorg om burgers te betrekken die binnen de klassieke participatiepraktijken weinig of niet aan het woord komen (De Rynck & Dezeure, 2009). Door op een inclusieve en outreachende manier te werken, ontstaat er een beleid dat beter past bij de verschillende dimensies van armoede (Basarab, 2012).

Het is aangeraden voor de trekker om **creatieve werkvormen en methodes** te zoeken en gebruiken om de deelname aan het participatieve proces niet te hoogdrempelig te maken. Er bestaan tal van aanpasbare instrumenten en toolkits. Beleidsmakers kunnen deze zaken gebruiken als leidraad of praktijkwerkers kunnen er ook effectief mee aan de slag (Basarab, 2012).

Draagvlak voor participatieve armoedebestrijding

Er moet een maatschappelijk draagvlak zijn om de vooroordelen en discriminatie van mensen in armoede weg te werken. Burgers moeten hier over geïnformeerd worden, anders zullen zij de armoedeproblematiek blijven plaatsen in het individuele schuldmodel (Vermeersch & Vandenbroucke, 2014).

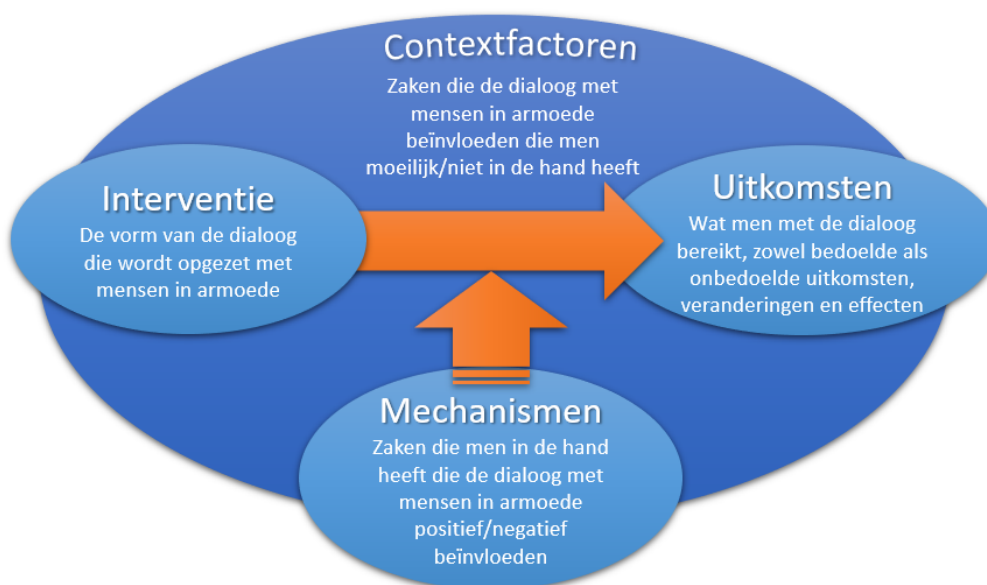
Naast draagvlak bij de brede bevolking is draagvlak bij de overheden een belangrijke randvoorwaarde. Overheden moeten beschikken over capaciteit, middelen en expertise om de inspraak te kunnen organiseren en mensen te mobiliseren (Fagotto & Fung, 2009 in Nabatchi & Amsler, 2014). Er is volgens Basarab (2012) op het **hoogste niveau van besluitvorming echt engagement nodig om mensen in armoede te laten participeren**. Zonder hun steun is het niet mogelijk om de transformatie van het sociale beleid voort te zetten, om zo een meer gelijke samenleving te creëren. Daarnaast is het noodzakelijk dat het participatief proces effectief verbonden is met de beleidscyclus en beleidsplannen om dan ook effectief iets met de aanbevelingen of andere resultaten van het proces te doen (Nabatchi & Amsler, 2014).

Onderzoeksvragen en conceptueel model

De literatuurstudie maakt duidelijk dat de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie een typisch Vlaams concept zijn, waardoor er weinig onderzoek is verricht naar de participatie van mensen in armoede binnen soortgelijke contexten. Aangezien elke lokale overheid veel autonomie heeft om een lokaal netwerk en de dialoog met mensen in armoede vorm te geven, werd gekozen om het onderzoek te baseren op de realistische evaluatie van Pawson & Tilley (1997), wat verder toegelicht zal worden in het onderdeel "data en methode".

De eerste onderzoeksvraag focust zich op wat de mogelijke uitkomsten zijn van het in dialoog gaan met mensen in armoede, binnen een context als een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie. Dit wordt zowel bekeken op micro-, meso- en macroniveau. De tweede onderzoeksvraag probeert de achterliggende randvoorwaarden, systemen of mechanismen bloot te leggen die zorgen voor een kwaliteitsvolle dialoog met mensen in armoede. Aangezien elk lokaal netwerk een andere context heeft, focust de derde onderzoeksvraag zich op de contextfactoren die de dialoog met mensen in armoede binnen een lokaal netwerk kunnen beïnvloeden. Typisch voor contextfactoren is dat dit zaken zijn die men moeilijk kan veranderen. Tijdens de data-analyse ontstond er een nieuwe en laatste onderzoeksvraag. Aangezien elk lokaal netwerk kiest hoe de dialoog met mensen in armoede wordt vorm gegeven, probeert de vierde onderzoeksvraag zicht te krijgen op welke vormen van dialoog met mensen in armoede er gehanteerd worden.

- ~ **UITKOMSTEN:** Wat zijn de uitkomsten van de dialoog met mensen in armoede, binnen een context als een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie op micro- meso- en macroniveau?
- ~ **MECHANISMEN:** Welke mechanismen zijn faciliterend voor een kwaliteitsvolle dialoog met mensen in armoede, binnen een context als een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie?
- ~ **CONTEXTFACTOREN:** Wat zijn de contextfactoren die de dialoog met mensen in armoede kunnen beïnvloeden, binnen een context als een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie?
- ~ **INTERVENTIE:** in welke vorm wordt er in dialoog gegaan met mensen in armoede, binnen een context als een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie?

Figuur 4. Conceptueel model met de vier hoofdonderzoeksvragen.

DEEL 2: DATA EN METHODE

1. Dataverzamelmethode

Dit onderzoek is geïnspireerd op de **realistische evaluatie** van Pawson en Tilley. De realistische evaluatie, beschreven door Pawson & Tilley (1997) is een evaluatiemethode om te achterhalen **of een bepaalde interventie werkt, voor wie het werkt en onder welke omstandigheden** (Pawson & Tilley, 1997). Een realistische evaluatie kan overdraagbare lessen genereren om een interventie in praktijk te brengen of verder uit te bereiden. Realistische evaluatie gaat verder dan de vraag of het werkt of niet, doordat er veel aandacht wordt gespendeerd aan de vraag "waarom werkt het?" (Punton et al., 2016). Volgens Pawson & Tilley is het een onrealistische ambitie om interventies te zoeken die altijd en overal werken, onafhankelijk van de context (Hoogenboom & Knijn, 2013; Pawson & Tilley, 1997; Punton et al., 2016). Interventies kunnen steeds een andere uitwerking hebben, afhankelijk van de context; contextuele verschillen zorgen er voor dat de mechanismen net wel of niet tot stand komen en zullen zo dus leiden tot andere uitkomsten (Hoogenboom & Knijn, 2013; Punton et al., 2016).

Binnen de realistische evaluatie probeert men mechanismen en contextfactoren te formuleren die de interventie doet werken of net niet. **Interventies** zijn doelgerichte activiteiten om een bepaalde uitkomst te kunnen bekomen (Hoogenboom & Knijn, 2013). Of een interventie succesvol is of niet, hangt af van twee soorten kenmerken; de mechanismen en de contextfactoren. Deze kenmerken kunnen gezien worden als mogelijke verklaringen waarom de interventie al dan niet succesvol is (Hoogenboom & Knijn, 2013).

Mechanismen zijn de processen, krachten of interacties die de interventie zullen beïnvloeden (Punton et al., 2016). Vaak zijn deze onderliggend, en legt het onderzoeken er van de gelaagdheid van de interventie bloot (Pawson & Tilley, 1997).

Dit gebeurt in een specifieke context. De **contextfactoren** slaan op verschillende aspecten; de ruimtelijke, geografische, historische en institutionele context, maar ook de set van sociale regels, waarden, normen en relaties (Pawson & Tilley, 1997). Ook de sociale en culturele omstandigheden van de interventie zijn mogelijke contextfactoren (Punton et al., 2016).

De interventie leidt tot bepaalde **uitkomsten**. Dit zijn veranderingen op korte of lange termijn die het gevolg zijn van de interventie. Wanneer men wil dat de interventie betere uitkomsten heeft, moet men zich vooral focussen op het veranderen van de mechanismen. Contextfactoren zijn zaken die (zo goed als) onveranderbaar zijn (Hoogenboom & Knijn, 2013).

Wasthorp (2014, in Punton et al., 2016) beschrijft de realistische evaluatie als een manier van denken in plaats van een onderzoeksmethode, aangezien er geen concrete 'handleiding' bestaat om zulke evaluaties te maken. Wat typerend is aan realistisch evalueren is dat er herhaaldelijk teruggekoppeld wordt met respondenten en de literatuur (Punton et al., 2016). Er zijn heel wat uitdagingen verbonden aan deze vorm van evalueren (Punton et al., 2016). Voor een degelijk onderzoek zijn er minstens enkele jaren tijd nodig. Aangezien dit niet mogelijk is voor dit thesisonderzoek, is de onderzoeksmethode van deze thesis eerder geïnspireerd op het realistische evalueren, dan dat het een volledige uitvoering er van is.

De onderzoeksvragen werden via een **kwalitatieve onderzoeksmethode** beantwoord. Aan de hand van **zes**

focusgroepen van elk +/- 1u30 werd de data verzameld. De zes focusgroepen werden afgenomen tussen maart en juni 2021. Vier van de zes focusgroepen vonden plaats via MS Teams. Twee focusgroepen met mensen die in armoede leven, vonden plaats in verenigingen waar armen het woord nemen, dit aangezien het veel moeilijker is om via een online verbinding een vertrouwensband te creëren (Mortelmans, 2018) en veel mensen in armoede niet over een goede internetverbinding beschikken (Van Lanker et al., 2021) .

Door te kiezen voor een focusgroep, kan er uitwisseling van ervaringen plaatsvinden. De deelnemers kunnen inpikken op elkaars verhalen en er kunnen interessante discussies ontstaan. Bij een focusgroep verkrijgt de onderzoeker veel informatie op een korte tijd (Bryman, 2016, Mortelmans, 2018). Er werden zes kleinere focusgroepen georganiseerd, met gemiddeld vier deelnemers. Voor focusgroepen met mensen met een hoge betrokkenheid, zoals experten, wordt aangeraden om de groepen klein te houden. Dit aangezien het anders frustrerend zou kunnen zijn als de moderator hen steeds moet 'afremmen' (Mortelmans, 2018).

Praten over de dialoog met mensen in armoede kan gevoelig liggen bij de deelnemers die in armoede leven, aangezien er zal nagedacht worden over het al dan niet gehoord worden, armoede, machtsverschillen, spanningen tussen vrijwilligers en professionals,... (Acker et al., 2021; Basarab, 2012). Onderzoek voeren met kwetsbare mensen naar onderwerpen die gevoelig liggen, vraagt extra inspanningen, maar toch is het heel waardevol om ze te betrekken. Volgens Alexander et al. (2018) is het belangrijk dat alle deelnemers worden beschermd tegen schade wanneer gevoelige onderwerpen worden onderzocht. Anderzijds kan het deelnemen ook heel wat voordelen opleveren zoals nieuwe kennis of nieuwe perspectieven. Als er zou gekozen worden om niet met kwetsbare mensen te werken binnen een onderzoek, worden deze voordelen en hun autonomie ontnomen (Alexander et al., 2018).

2. Deelnemers

Pawson en Tilley (1997) beschrijven **3 groepen** om te bevragen binnen de realistische evaluatie. De eerste groep; de uitvoerders. Dit zijn mensen die werken om de theorie om te zetten in praktijk. Zij weten dus goed wat wel of niet werkt en kennen goed de successen en de mislukkingen. In dit onderzoek zijn dit de **trekkers van de lokale netwerken**. Elk lokaal netwerk heeft een eindverantwoordelijke die aangesteld is vanuit een gemeentelijke dienst of het OCMW. Naast deze officiële trekker zijn er vaak andere personen die mee het lokale netwerk trekken. Deze mensen zijn vaak een werknemer binnen een armoedevereniging en hebben vaak veel ervaring met de dialoog en de werking van het lokale netwerk. Ook deze groep werd meegenomen in het onderzoek. Met behulp van Demos werd een selectie van mogelijke deelnemers gemaakt voor twee online focusgroepen. Er werden een 15-tal lokale netwerken gecontacteerd die varieerden op vlak van de grootte van de gemeente, geografische spreiding, bestaansduur en omvang van het netwerk. Deze trekkers werden door mij via mail gecontacteerd (zie bijlage 4). Aangezien er niet voldoende trekkers ingingen op de uitnodiging heeft Demos enkele trekkers nog persoonlijk gecontacteerd, met succes.

De tweede groep zijn de subjecten. Voor hen wordt de interventie opgesteld, waardoor ze normaliter veel te vertellen hebben over de interventie. Binnen dit onderzoek zijn dit **mensen in armoede** zelf. Aan de trekkers die wouden deelnemen werd gevraagd om mee respondenten te verzamelen binnen hun lokaal netwerk voor een focusgroep met 5 à 6 deelnemers. Het eerste contact met deze groep respondenten verliep via de trekker die de uitnodiging verspreidde (zie bijlage 3). Daarna werd rechtstreeks contact genomen via mail en telefoon. De laatste groep beschrijven Pawson en Tilley als de evaluatoren. Deze kunnen een helikopter-visie nemen en combineren theorie en praktijk. In dit onderzoek zijn dit de **bovenlokale partners van Demos**,

onderzoekers binnen het gebied en de directeur van Demos zelf, in dit onderzoek ook soms kortweg “de experten” genoemd. In samenwerking met Demos werd er gezocht naar een goede mix van onderzoekers en bovenlokale partners. Een laatste en belangrijke deelnemer van deze groep is de directeur van Demos. Ook deze groep werd via mail gecontacteerd (zie bijlage 4 voor uitnodiging) en ook hier hielpen de medewerkers van Demos om de laatste deelnemers te vinden.

In totaal werden er een 60-tal mogelijke deelnemers gecontacteerd. In totaal gaven 25 respondenten aan dat ze wouden deelnemen, waarvan er twee niet konden deelnemen wegens overmacht (n=23). In totaal namen er negen personen die in armoede leven deel (n=9). Bij de focusgroepen met de trekkers van lokale netwerken waren er uiteindelijk zes deelnemers (n=6) en in de focusgroepen met experten en bovenlokale partners waren er drie onderzoekers (n=3), drie bovenlokale partners (n=3) en de directeur van Demos zelf (n=1).

In de onderstaande tabel zijn alle deelnemers van de focusgroepen opgesomd. Om vertrouwelijkheid van de respondenten te bewaren, werden er andere nummers gebruikt bij het citeren in het onderdeel ‘resultaten’, en dus niet de nummers die in de tabel te lezen zijn.

Subjecten: Mensen in armoede		
Focusgroep 1		
1	V	Gebruiker van gratis en/of voordelige vrijetijdsactiviteiten in de gemeente
2	V	Gebruiker van gratis en/of voordelige vrijetijdsactiviteiten in de gemeente
3	V	Gebruiker van gratis en/of voordelige vrijetijdsactiviteiten in de gemeente
4	V	Gebruiker van gratis en/of voordelige vrijetijdsactiviteiten in de gemeente
Focusgroep 2		
5	M	Bezoeker van vereniging waar armen het woord nemen
6	V	Bezoeker van vereniging waar armen het woord nemen
7	V	Bezoeker van vereniging waar armen het woord nemen
8	V	Bezoeker van vereniging waar armen het woord nemen
9	V	Doet stage bij de vereniging waar armen het woord nemen als ervaringsdeskundige en is verantwoordelijk voor het Rap-Op-Stap kantoor
Uitvoerders: trekkers lokale netwerken		
Focusgroep 3		
10	Denise Verhaert	Herentals, vzw de Fakkel
11	Chris Van de Vreken	Puurs, vzw de Schakel
12	Bart Hollevoet	Brugge, OCMW
13	Patrizia Bergauer en Heidi Lowie	Genk, vzw De Sfeer
14	Greet Meulenbergs	Westerlo, vzw de Dreef
Focusgroep 4		
15	Maarten Francois	Kortrijk, OCMW
16	Anneke Dejonckere	Heist-Op-Den-Berg, OCMW
	Sofie	Leuven, t Lampeke
Evaluatoren: onderzoekers, bovenlokale partners Demos en Demos zelf		
Focusgroep 5		
17	Bart Rogé	Directeur Demos vzw
18	Elke Plovie	Onderzoeker en docent rond burgerschap en participatie bij UC Leuven-Limburg, domein sociaal werk
19	Carine Geboers	Netwerkverbinder Iedereen Verdient Vakantie met extra aandacht voor Rap op Stap en Limburg
	Katrien Boone	Onderzoeker bij UGent en docent bij HOWEST, domein sociaal werk
Focusgroep 6		
20	Dries Dingenen	Onderzoeker bij UA Antwerpen, domein sociologie, Milieu en Samenleving (M&S), onderzoekscentrum Ongelijkheid, Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad (OASES) En centrum voor Onderzoek naar Ecologische en Sociale verandering (CRESC)
21	Geertje Fransen	Beleidsmedewerker bij Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen vzw
22	Bram Verbiest	Educatief medewerker en programmamedewerker "lokaal verbinden" bij Welzijnsschakels
23	Mieke Schrooten	Onderzoeker en docent bij Odisee, domein sociaal werk

Tabel 3: beschrijving deelnemers focusgroepen

3. Materiaal

De focusgroepen werden afgenomen met behulp van semi-gestructureerde topiclijsten, bijlage 5 en 6. Deze werden opgesteld volgens de opbouw van de vier onderzoeksvragen. De focusgroepen met de trekkers van de lokale netwerken en de bovenlokale, onderzoekers en Demos zelf verliepen op een gelijkaardige wijze. Er werd via mail een informatiebrief (bijlage 2) verstuurd en via mail gaven de respondenten toestemming. Er werden enkele **actieve technieken** toegepast in de online focusgroepen. Zo werd er gebruik gemaakt van Jamboard, een online tool. De focusgroepen begonnen met een introductie waarin ze zichzelf en hun ervaring met het onderwerp toelichtte. Het eerste deel van de focusgroep focuste zich op de uitkomsten die de verschillende respondenten voor ogen hadden met de dialoog met mensen in armoede. Hiervoor werd een brainstorm-techniek (Mortelmans, 2018) gebruikt waarbij de respondenten de verschillende uitkomsten op het Jamboard moesten delen, opgedeeld in vier vakken; uitkomsten op korte of lange termijn, bedoelde of onbedoelde uitkomsten (Pawson & Tilley, 1997).

Brainstorm techniek (Mortelmans, 2018), focusgroep 3

In het tweede deel van de focusgroep werd er nagedacht over de mogelijke mechanismen, die er voor zorgen dat de uitkomsten tot hun recht kunnen komen. Na een open gesprek hierover, werd aan de respondenten gevraagd om een top 5 van de belangrijkste mechanismen samen te stellen, waarbij er zowel keuzes werden geforceerd die ze moesten rangschikken (Mortelmans, 2018).

Mechanismen

? - Zaken die er voor zorgen dat de interventie (al dan niet) slaagt

- Acties of handelingen die bewust ondernomen worden

- Oorzakelijke krachten, processen, attitudes of (inter)acties die verandering genereren

Lijst

Transgrediënten

- oprechte betrokkenheid
- ruimte laten voor complexiteit
- zorgen dat iedereen gezien wordt
- oprecht gastvrij zijn

Als er een evenwaardige relatie ontstaat, komt het meeste wel goed.

De 'relatie gaat de participatie vooraf': je moet eerst verbinding hebben, het begin moet goed zijn.

Lok Overheden passen een klassieke methode voor participatie toe op iedereen, voor elk domein. Er is meer maatwerk nodig.

Een goed LN: je ziet dat mensen elkaar regelmatig zien, en niet enkel in vergaderingen.

Lbestuur: participatieve mindset is nodig

- Draagkracht van de armoedepartner(s) - heeft die vereniging tijd hiervoor, in staat om met hun leden hier een proces in af te leggen voldoende tijd hiervoor

Medestanders? constante terugkoppeling is nodig: wat is mer jouw inbreng gebeurd? ... Niet eenmalig, maar een relatie die ontstaat.

Je moet mensen van in het begin betrekken, en niet wanneer de trein al in station 2 of 3 staat

De continuïteit, de terugkoppeling: je wil weten dat er iets gebeurt met wat je bijdraagt.

In een langlopend netwerk, kan je het permitteren om iets te missen, maar nadien weer op te pikken of 'goed te maken' ...

OP zoek gaan: wat verbindt ons met elkaar? Hebben we een gedeelde ervaring, waar dromen we samen van...?

In kleine of tijdelijke projecten worden vele elementen 'overgeslagen'. In een duurzaam netwerk moet dit wel mogelijk zijn om te groeien.

Top 5

1) participatieve mindset van lokaal bestuur 2) draagvlak van de armoedevereniging 3) tijd en ruimte op het proces te rijden 4) medestanders en 5) duurzame dialoog (relatie)

Elke 1. participatie mindset 2. gelijkwaardigheid 3. participatie als proces 4. participatie op maat - niet vanuit inpassingslogica 5. Ruimte voor verschil houden

1. participatie all the way 2. Verbinding 3. Samen naar 1 doel

Keuzes forceren en rangschikken (Mortelmans, 2018), focusgroep 5

In het derde deel werd er nagedacht over welke contextfactoren al dan niet invloed hebben op de uitkomsten. De respondenten werden aangemoedigd tot 'conceptual mapping' van de contextfactoren (Mortelmans, 2018).

Contextfactoren

? - Dingen die los staan van de interventie; dingen die er al waren, moeilijk te veranderen zaken

karaktereigenschappen, handelingen en gedrag

Ruimtelijke/geografische/
institutionele locatie

Set van sociale regels, normen,
waarden en interrelaties

Sociale / culturele
omstandigheden

technologische of economische
omstandigheden

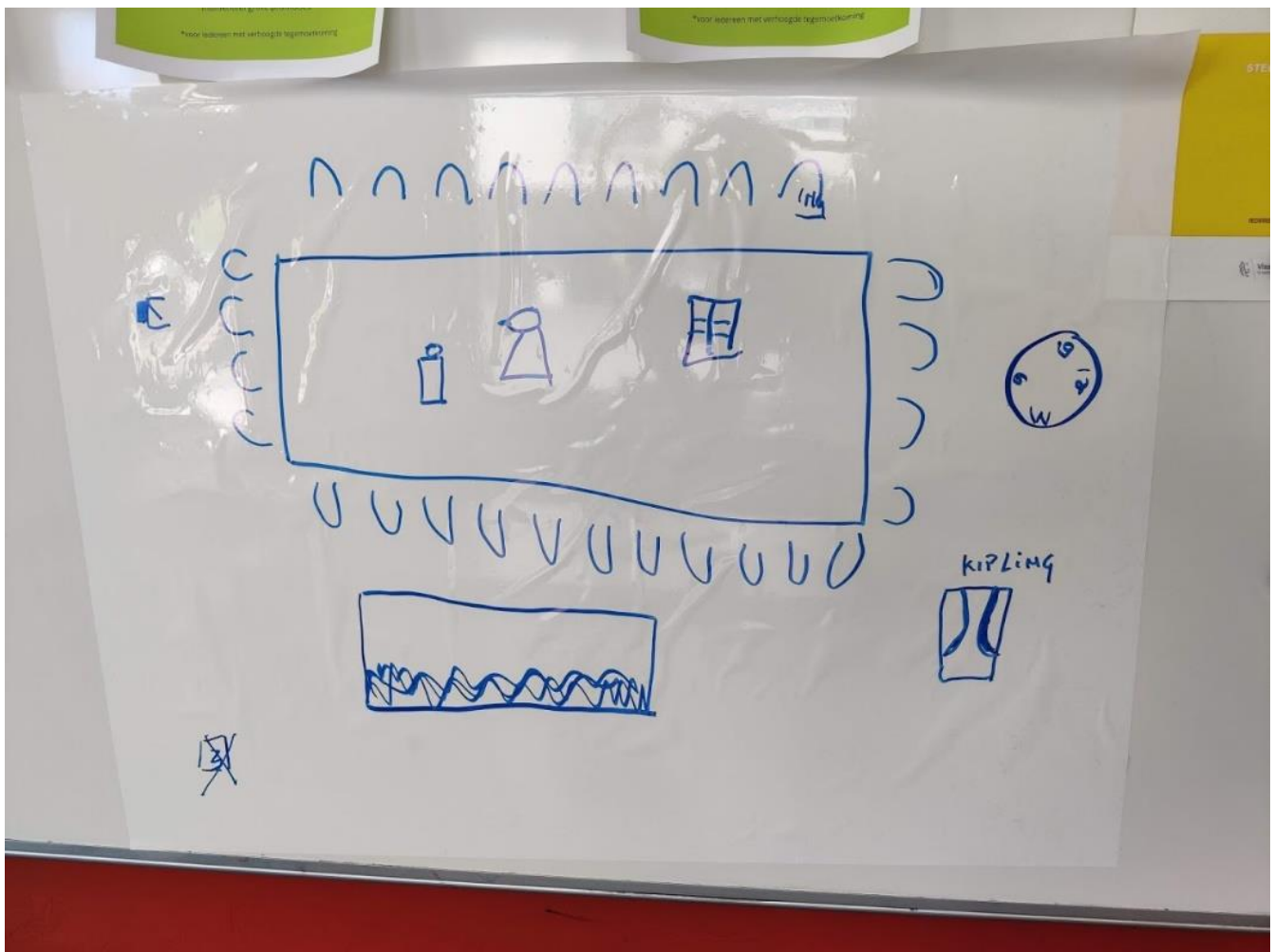
fysieke
factoren

Conceptual mapping (Mortelmans, 2018) op basis van de verschillende categorieën contextfactoren (Pawson & Tilley, 1997; Punton et al., 2016)

Als laatste afsluitende vraag werd er aan de respondenten gevraagd wat Demos als steunpunt zou kunnen

doen om de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken vrijetijdsparticipatie te verbeteren.

Tijdens de focusgroepen met mensen in armoede werd er meer afgeweken van de topiclijst. Er werd vooral doorgevraagd op basis van wat de respondenten zelf vertelden. Bij aanvang gaven deze respondenten hun toestemming mondeling. Als kennismaking moest iedereen zich voorstellen aan de hand van een voorwerp. Tijdens het gesprek vertelde ze over hoe zij hun vrijetijdsparticipatie ervaren en hoe ze met de netwerkpartners hierover in dialoog konden gaan. Een deelnemer had de opdracht gekregen een tekening te maken doorheen het gesprek. We bespraken hoe een dialoog met mensen in armoede er moest uitzien. Deze elementen probeerde de deelnemer te visualiseren.

Visualisatie van een goede dialoog met mensen in armoede, focusgroep 1

4. Analyseprocedure

De focusgroepen werden letterlijk uitgetypt met behulp van O'Transcribe. Stukken van de focusgroepen met mensen in armoede werden niet helemaal uitgeschreven aangezien het gesprek af en toe afdwaalde naar zaken waarover ze gefrustreerd zijn, maar die niet echt met het onderzoek te maken hadden. Het verslag van de focusgroepen met de trekkers, onderzoekers en bovenlokale partners werden voor de resultatenverwerking nog naar de participanten doorgestuurd, zodat zij de kans kregen om hun uitspraken te corrigeren. Tijdens het nalezen van deze transcripten werden er memo's toegevoegd om het latere codeerproces te vergemakkelijken

(Mortelmans, 2018). Er werd gebruik gemaakt van thematische analyse, waarbij er vanuit de literatuur een codeerschema werd opgesteld waarin er labels en sublabels werden opgesteld voor de uitkomsten, mechanismen en contextfactoren. Tijdens het coderen werd het labelschema inductief verder aangevuld. Zo ontstond de vierde onderzoeksvraag omtrent de vorm van de interventie. De resultaten werden geoperationaliseerd via de software van MAXDA. Tijdens het uitschrijven van de resultaten werd er verder gegroepeerd en geherstructureerd.

DEEL 3: RESULTATEN

1. In welke vorm wordt er in dialoog gegaan met mensen in armoede?

Tijdens het afnemen van de focusgroepen met de trekkers van de lokale netwerken en de mensen in armoede werd meer en meer duidelijk dat ieder lokaal netwerk een heel andere aanpak heeft. Welke vorm de dialoog met mensen in armoede aanneemt, verschilt van gemeente tot gemeente. Uit de data kwamen er vier vormen van dialoog naar boven. Sommige lokale netwerken gebruiken een van de vier, andere combineren. Deze vormen kunnen gezien worden als een soort continuüm van rechtstreekse tot onrechtstreekse participatie op een formele of informele manier.

1.1 Formeel - rechtstreeks

De eerste vorm zijn de **formele overlegmomenten** waarin **mensen in armoede samen overleggen met de partners van het lokale netwerk**. De trekkers die kiezen voor deze vorm van participatie menen dat mensen in armoede zelf in staat zijn om rechtstreeks in dialoog te gaan met de netwerkpartners.

Iedere dialoog- en beleidswerkgroep is vertegenwoordigd door mensen in armoede. Dit is net de sterkte van onze organisatie. Ik persoonlijk ben allergisch voor afgevaardigden (professionelen) die het woord voeren voor mensen in armoede. Mensen in armoede zijn perfect capabel om zelf het woord te voeren. Daarnaast zie ik het als absolute meerwaarde om beleidsmakers samen te zetten aan tafel met ervaringsdeskundigen. (TREKKER 14)

Enkele trekkers en experts gaven aan dat deze manier van werken ook een gevaar met zich meebrengt. De mensen in armoede die deelnemen aan deze formele overlegmomenten, **blijken vaak dezelfde te zijn**. Deze mensen vertegenwoordigen dan een hele grote groep mensen in armoede, maar dit kan een vertekend beeld geven van wat de noden zijn op vlak van vrijetijdsparticipatie. Na een langere tijd geraken er sommige mensen in armoede "getraind" om hun mening te vormen, waardoor dat mensen die hier minder ervaring in hebben minder hun stem zullen laten horen.

We hebben ook al in het verleden gemerkt dat de mensen die iets willen zeggen, die betrokken willen zijn, dikwijls dezelfde mensen zijn en dat is ook niet altijd goed. Die inbreng is heel goed en positief en dat is ook een enorme meerwaarde maar er is ook een beetje een andere kant van de medaille. Wat zij zeggen is ook maar alleen hun visie. Tussen mensen in armoede is er nog zo veel verschil en diversiteit in ervaringen en meningen en die krijgen we niet altijd vanuit de mensen zelf. Daar hebben we niet altijd goed zicht op. (TREKKER 10)

1.2 Formeel - onrechtstreeks

Een tweede vorm zijn de **formeel georganiseerde overlegmomenten** van het lokale netwerk waarin een medewerker vanuit de armoedepartner fungeert als **vertegenwoordiger** van mensen in armoede.

Vaak verzamelt de vertegenwoordiger van mensen in armoede input door middel van **werkgroepen, leercirkels of andere inspraakmomenten met mensen in armoede**. Zaken die besproken worden met het lokale netwerk worden op die manier teruggekoppeld naar een ruime groep mensen in armoede.

Er zijn ook een heleboel mensen die geen nood hebben aan dialoog met beleidsmakers maar die ook hun zeg willen doen, die in de veiligheid van hun eigen groep een aantal dingen willen meegeven, een aantal dingen wel willen bespreken maar vanaf dat dat participatietraject verder gaat ook met alle plezier terug afhaken (...) Ik vind dat vaak in zo die kleine interventies van mensen ook heel veel zit. (EXPERT 18)

1.3 Informeel - onrechtstreeks

Soms is er sprake van een vertegenwoordiger van de armoedepartner die de stem van mensen in armoede overbrengt tijdens overlegmomenten met de partners van het lokale netwerk. Deze kan dan **input verzamelen tijdens informele gesprekken**. Deze gesprekken kunnen voor, tijdens of na een vrijetijdsactiviteit plaatsvinden, of het kunnen ook informele gesprekken zijn in een vereniging waar armen het woord nemen of in andere sociale organisaties.

1.4 Informeel - rechtstreeks

Beleidsmakers (of andere netwerkpartners) kunnen zelf ook op dezelfde informele manier in dialoog gaan met mensen in armoede. De trekkers die deze vorm van inspraak gebruiken, geven aan dat er eerst een soort vertrouwensband moet ontstaan, voordat er goede informele gesprekken kunnen plaatsvinden tussen mensen in armoede en de beleidsmedewerkers.

Ga naar de verenigingen toe, ga naar de mensen toe en zet je aan tafel met een kop koffie. Verwacht niet dat dat mensen van bij de eerste babbel het achterste van hun tong gaan laten zien. Uiteindelijk is dat wat onze werking betreft een groeiproces geweest. Mensen moesten mij eerst leren kennen, (...) door samen bij wijze van spreken een dagje naar zee te gaan voor een start-to-move activiteit zodat ze ondervinden "tiens, die is eigenlijk nog wel oké, je kunt daar nog mee babbelen". (TREKKER 11)

Mensen in armoede geven aan dat ze het fijn vinden als er de mogelijkheid is om die informele gesprekken te doen, maar dat deze gesprekken ook niet geforceerd mogen worden.

1.5 De juiste keuze en combinatie van vormen van dialoog

Respondenten gaven aan dat een lokaal netwerk bewust moet kiezen voor de **best passende vorm of vormen**. Deze keuze wordt onder andere gemaakt op basis van de beschikbare middelen, wat het draagvlak en de draagkracht is van de armoedepartner of wat de visie is van de trekker van het lokale netwerk. Elk lokaal netwerk kiest zelf hoe ze de dialoog met mensen in armoede organiseren. Een expert gaf echter aan dat er best gekozen wordt voor meerdere vormen van participatie. Er is een formele dialoog waar men effectief samen rond de tafel gaat zitten maar waar er ook sprake is van informele contacten.

Als je echt naar zo'n goed functionerend lokaal netwerk kijkt dan zijn dat mensen die elkaar regelmatig tegenkomen, op vergadering maar eventueel ook daarbuiten dat die relaties ontstaan. Het procesgegeven staat daar centraal (EXPERT 17)

Enkele respondenten merkten op dat in sommige lokale netwerken de dialoog nog heel beperkt is. Het betrekken van een armoedepartner blijft volgens hen op sommige plekken nogal oppervlakkig of eerder symbolisch wegens een gebrek aan tijd, middelen, motivatie... Sommige trekkers van lokale netwerken hadden hier een duidelijke mening over; als er geen motivatie, tijd en middelen zijn om tot volwaardige participatie te komen, begin er dan ook niet aan. Andere respondenten zagen dit anders; elk netwerk moet ooit van nul beginnen. Wel moet er dan getracht worden om de dialoog geleidelijk aan uit te bereiden.

2. Wat zijn de uitkomsten van de dialoog met mensen in armoede?

De intrinsieke uitkomsten worden opgedeeld in micro-, meso- en macroniveau.

2.1 Microniveau

Het eerste niveau gaat over de uitkomsten die slaan op de **individuele participanten**. Het gegeven dat er iemand is die oprecht luistert naar de frustraties en ideeën van mensen in armoede geeft een **gevoel van erkenning**. Dit gevoel op zich is al heel waardevol.

Het geeft een goed gevoel dat ik eens een keer gehoord ben. Ik ben wel gefrustreerd en ik kan een beetje in overdrive gaan maar het is een opluchting, da's fijn dat er eens geluisterd wordt. (PERSOON IN ARMOEDE 5)

Door over vrijetijdsparticipatie in dialoog te gaan met mensen in armoede worden ze **geïnformeerd en leren ze ook het bestaande aanbod beter kennen**. Enerzijds gaat dit over het informeren over het bestaande aanbod, anderzijds gaat dat ook over het warm maken voor culturele activiteiten die men nog niet kent. De misvatting dat mensen in armoede enkel geïnteresseerd zouden zijn in luchtige culturele zaken zoals een schlagerfestival, moet volgens de respondenten de wereld uit. Met behulp van de juiste voorbereiding kunnen mensen in armoede ook genieten van 'highbrow cultuur'.

Langs de andere kant vinden we het ook belangrijk dat ze hun horizon verbreden en dat ze proeven van dingen die ze zelf niet kennen. We zijn een paar jaar geleden naar een klassiek concert gegaan (...). Er waren mensen bij dat klassiek concert die in tranen uitgebarsten zijn, gewoon van ontroering. Dat waren mensen die dat niet kenden, ze zouden daar zelf nooit voor kiezen om naar zoiets te gaan. (TREKKER 13)

Een expert gaf aan dat het deelnemen aan een participatieproces op zichzelf een nuttige **leerervaring** kan zijn. Mensen in armoede krijgen de kans om hun mening te leren vormen en die mening met het beleid te delen.

Ook zijn er enkele negatieve uitkomsten die vermeden moeten worden. Zo bestaat er het gevaar dat **stereotypes en vooroordelen** over mensen in armoede **bevestigd worden**.

... Door het in dialoog gaan voelen mensen zichzelf soms bevestigd, bijvoorbeeld als ze een samenwerking aangingen met een meer formele sociaal werk organisatie, wat dat ook gebaseerd was op dialoog, dat daar toch heel snel bepaalde dynamieken in naar voren kwamen. Dat gaat over bijvoorbeeld het stereotiepe "wij zijn professioneel en jullie niet", die kunnen ook in zo'n dialoog kunnen sluipen en dan ook nog een keer versterkt kunnen worden als je van daaruit dat gesprek aangaat. (EXPERTt 23)

Ook wanneer de participanten het gevoel hebben dat **er niets mee gedaan wordt** of ze zich niet echt gehoord voelen, wordt die participatie als iets **negatief ervaren** en dat kan impact hebben op toekomstige participatieprocessen.

Wat dat ook belangrijk is, is dat de mensen daarna het gevoel hebben dat daar ook iets mee gebeurt en dat dat ook concreet gebeurt want vaak worden mensen op zo'n overleg uitgenodigd en erbij betrokken, dan zeggen ze hun zegje maar horen ze daar achteraf niets meer van. (TREKKER 14)

2.2 Mesoniveau

Op het tweede niveau kwamen er ook enkele uitkomsten naar boven. De respondenten gaven aan dat door de dialoog er **verbinding** ontstaat. Zo leren mensen in armoede elkaar beter kennen tijdens het participatieproces en leren ze elkaars interesse kennen.

Niet enkel de relaties die tussen mensen in armoede onderling ontstaan zijn belangrijk. Ook de relaties die ontstaan met de schepen, ambtenaren of vrijetijdsaanbieders werden als zeer belangrijk beschouwd. Door de dialoog met mensen in armoede leert het beleid en de vrijetijdsaanbieders **de leefwereld van mensen in armoede** te begrijpen en het vrijetijdsaanbod daar beter op te kunnen afstemmen. Mensen in armoede leren wederom het beleid en de vrijetijdsaanbieders kennen.

Het gegeven dat je samen zit en echt tot samenwerking komt, dat vanuit het leren kennen van elkaars leefwereld en het feit dat er verschillende perspectieven rond tafel zitten maakt dat het perspectief op elkaar ook verandert. Ik heb het gevoel dat we in een samenleving leven waar er veel breuklijnen zijn en dat je bijna niet meer weet wat mensen aan de andere kant van die breuklijn denken, voelen, beleven. Ik heb altijd het gevoel dat als je in oprechte participatie zit dat dat ook uw leefwereld, uw vensters opent. "ah tiens, mensen ervaren die dingen zo", en dat dat ook fundamenteel uw manier van kijken op andere mensen kan doen veranderen, omdat je veel meer begrijpt waarom mensen die keuzes maken. (EXPERT 21)

Door samen in dialoog te gaan leren mensen in armoede ook hun persoonlijke ervaringen te overstijgen en op zoek te gaan naar gemeenschappelijke wensen en noden. Volgens een expert is net het zoeken van **collectieve noden**, zowel tussen mensen in armoede onderling als met de andere netwerkpartners, het vertrekpunt van een goede dialoog tussen verschillende partners.

2.3 Macroniveau

Een algemene uitkomst die alle respondenten voor ogen hadden is **het bereiken van betere vrijetijdsparticipatie van mensen die in armoede leven.**

Op lange termijn hebben we als doel uiteraard dat mensen zich gaan thuis voelen in vrijetijdsorganisaties, dat ze zelf de weg vinden in die organisatie en in het ruime aanbod van vrije tijd en kortingen en ook dat organisaties mensen in armoede of mensen in kwetsbare situaties als volwaardige partners en volwaardige gebruikers van hun aanbod gaan zien. (Expert 11)

Door in dialoog te gaan, worden ook de **pijnpunten en blinde vlekken** van het (vrijetijds)beleid blootgelegd. Dankzij de netwerksamenwerking rond vrijetijd is het mogelijk om een **beter beleid** op te zetten met **betere samenwerking**. Trekkers gaven aan dat het toevoegen van een "armoede-toets" iets is dat eigenlijk op het hele beleid zou moeten worden toegepast, niet enkel op het vrijetijdsbeleid.

Het gaat over samenwerking stimuleren tussen diensten en spelers van het middenveld, de sociale actoren en vrijetijdsactoren die samenwerken. Het gaat over ontkokering; het verbreken van koker sport, cultuur en vrijetijd om een meer horizontaal en integraal beleid te krijgen. Dure woorden om te zeggen dat er meer samenwerking nodig is. (EXPERT 17)

Beleidsmakers en vrijetijdsaanbieders kunnen **zich bewust worden van welke drempels** mensen in armoede ondervinden. Dit kan bijvoorbeeld gaan over financiële, praktische of informatieve drempels.

Waarom is het belangrijk dat er naar mensen in armoede geluisterd wordt op vlak van vrije tijd?

PERSOON IN ARMOEDE 8: Omdat mensen die handelen vanuit hun functie niet stilstaan bij de problemen die mensen hebben die in armoede leven zoals verplaatsing, kinderopvang, boeken op voorhand, gebruik van internet, dat zijn zo echt kleine dingen die een immens verschil maken.

Participatie kan een manier zijn om **publieke rechtvaardiging** voor het beleid te vinden, wat er voor zorgt dat de beslissingen gedragen worden, wat op zich iets positief is. Een negatieve kant hiervan is als er sprake is van schijnparticipatie. In deze gevallen gebruikt men participatie als dekmantel om beleid te kunnen voeren, zonder dat er sprake is van effectieve participatie.

Wat ook een gevaar in zich houdt is dat als mensen zich blootgeven dat die zogezegde participatie gebruikt kan worden om mensen meer onder controle te plaatsen of om bijvoorbeeld beperkingen op te leggen. (EXPERT 20)

Het betrekken van een armoedepartner is decretaal verplicht. Een logische uitkomst van het betrekken van die armoede partner is **om decretaal in orde te zijn.**

3. Welke mechanismen zijn faciliterend voor een kwaliteitsvolle

dialogo met mensen in armoede?

3.1 Transparantie

Wat zeer vaak terug naar boven kwam tijdens de focusgroepen, was het belang van het helder **afstellen van verwachtingen**. Wanneer mensen in armoede bewust deelnemen aan een participatieproces hebben ze ook het recht om te weten hoeveel invloed hun stem zal hebben en wat die dialoogmomenten betekenen voor het ruimere beleid. Wanneer mensen in armoede hoge verwachtingen hebben die uiteindelijk niet worden ingelost, kan het participatieproces als teleurstellend en frustrerend ervaren worden.

Ik denk dat je wel zeer bewust moet zijn als je in dialoog gaat dat je op voorhand heel duidelijk weet; tot hoe ver gaat die inspraak en participatie hier, en dat je daar ook gewoon direct eerlijk over bent. Als wij vanuit een stadsbestuur al vooraf een aantal krijtlijnen hebben uitgezet omdat wij die belangrijk vinden en omdat we weten dat we daar niet van gaan afwijken moeten we dat ook gewoon durven zeggen. (TREKKER 15)

Zoals al eerder aangegeven, kan het participatieproces ervaren worden als iets negatief als de participant het gevoel heeft dat er niets met de input gebeurt. Als men wil dat er op lange termijn in dialoog kan gegaan worden met mensen in armoede, moet men er voor zorgen dat men niet het gevoel heeft dat het een "praatclub" is, **dat er ook effectief iets gebeurt met de dingen die gezegd worden**. Herhaaldelijk terugkoppelen, successen benoemen en overzicht bieden zorgt er voor dat er een beter bewustzijn is over welke zaken er reeds concreet veranderd zijn dankzij de dialoog. Respondenten gaven aan dat **wanneer iets niet mogelijk is**, dat er hier ook gewoon **open en eerlijk** over gecommuniceerd moet worden.

3.2 Authentieke grondhouding

Een belangrijk mechanisme dat de dialoog met mensen in armoede beïnvloed is dat de trekker de juiste competenties moet hebben. Respondenten gaven aan dat goede dialoogpartners in het algemeen moeten beschikken van **een authentieke en eerlijke grondhouding**. Zo werd verschillende keren vermeld dat het belangrijk is dat de dialoogpartners een gevoel van **gelijkwaardigheid** hebben.

Je hebt die drempel niet. Je kunt dat zo hebben, zo bij sociaal werkers of therapeuten, je kunt die drempel daar hebben, die schaamte, maar dat heb je bij hem (trekker lokaal netwerk) niet. (...) Het is alsof je in de winkel aan de kassa staat en een babbeltje met de kassier doet (PERSOON IN ARMOEDE 3)

Om een gevoel van gelijkwaardigheid te geven aan mensen in armoede, raadde een trekker aan om eigenlijk **zo gewoon mogelijk om te gaan** met mensen in armoede en kunstmatige methodieken achterwegen te laten, alsof je met collega's of vrienden in dialoog probeert te gaan. Ook dialoogpartners die zich **kwetsbaar** durven opstellen, zouden sneller het vertrouwen winnen van mensen in armoede

Als dat iets is dat ik geleerd heb; als je met mensen in armoede in dialoog wilt gaan, moet je iedere rol achterwegen laten, je kunt niet de rol van "de maatschappelijk werker" spelen, je moet eigenlijk

gewoon ook je kwetsbare zelf durven zijn. Als mensen ervaren dat je dat durft, gaan ze je veel meer krediet geven en gaan ze veel meer vertellen wat er eigenlijk op hun hart ligt. (TREKKER 11)

Verschillende trekkers gaven aan dat je voor een goede dialoog met mensen in armoede hun best opzoekt op de plekken waar zij zich comfortabel voelen. Professionals moeten daarvoor soms **uit hun comfortzone durven komen**. Meermaals werd er verwezen naar de basisprincipes van **outreaching werken**, een referentiekader dat als zeer waardevol werd beschouwd, aangezien het professionals kan laten stilstaan over hun eigen referentiekader

Durf indringen in de vertrouwde omgeving van de mensen zelf, durf uw eigen comfortzone te verlaten om u te begeven letterlijk en figuurlijk in de vertrouwde omgeving van de mensen zelf. Sowieso heb je dan al wat meer openheid. Dat klinkt heel evident maar ik merk ook dat dat voor nogal wat maatschappelijk werkers die op een heel ander niveau ook in dialoog zouden moeten gaan met kwetsbare groepen, dat dat zeer moeilijk is om uit die comfortzone te stappen. (TREKKER 15)

Dialogopartners kunnen meer bewust worden van het belang van die competenties die deel maken van de omschreven grondhouding. Ze kunnen zich daar over bijscholen zodat ze een betere gesprekspartner worden. Toch gaven enkele respondenten zelf aan zo **een authentieke en gelijkwaardige grondhouding moeilijk aan te leren is**. Wanneer het karakter en de grondhouding van de dialoogpartner te ver afwijkt van de omschreven authentieke grondhouding, is het de verantwoordelijkheid van het gemeentebestuur om iemand anders aan te stellen die wel beschikt over deze grondhouding. Twee trekkers gaven een goed voorbeeld van het belang van die competenties en grondhouding.

Ik zal schetsen hoe een schepen het beter niet doet. We hebben vorig jaar, voor de Corona, een schepen hier gehad die zat achter haar laptop terwijl de mensen rond de tafel zaten, was altijd maar aan het typen, heeft de mensen niet in hun ogen gekeken, heeft ook niet gereageerd op wat mensen zeggen, zo moet het niet, en zo creëer je ook geen gelijkwaardigheid natuurlijk- (TREKKER 13)

Misschien een ander voorbeeld van een schepen die het anders doet is onze schepen van cultuur die gewoon ook in de ontmoetingsruimte mee een tas koffie komt drinken, informeert hoe het gaat in onze werking, grapjes uitwisselt met de mensen en dat is nu 'monsieur le bateau' (meneer de schepen) maar dat is wel iemand die zich op dat moment gelijkwaardig opstelt naar onze mensen. (TREKKER 12)

3.3 Veilige en vertrouwde sfeer

Een volgend mechanisme dat ook vaak terug boven kwam is dat er een **goede sfeer** tijdens de dialoogmomenten moet zijn. Wanneer er in het lokaal netwerk nauw wordt samengewerkt met een armoedevereniging, is het cruciaal dat hier een **veilige, aangename sfeer** hangt en dat er een goede groepsdynamiek is. Het kan helpen om enkele **regels op te stellen** om de veiligheid van een dialoog te bewaken.

Wij maken altijd samen leefregels op, met mensen, zodanig dat die bottom-up kunnen komen maar als daar niet alles uitkomt kunnen wij ook bijvoorbeeld zeggen; "hier is geen plaats voor racistische uitspraken". Als die niet uit de mensen zelf komen dan is dat voor ons toch gewoon basis, dat kan gewoon niet, daar is geen plaats voor. (EXPERT 22)

Naast een veilige sfeer werd ook duidelijk dat een veilige locatie ook zeer belangrijk is. Eerst en vooral moet er voldoende **rust en privacy** zijn op de locatie. Zoals eerder aangehaald, gaven de respondenten aan dat de dialoog het beste is als deze doorgaat op **een plaats waar mensen in armoede zich veilig en comfortabel voelen**. Vaak worden schepenen, OCMW-medewerkers of vrijetijdsaanbieders uitgenodigd bij de armoedevereniging.

Bij ons gaat de dialoog het beste als we dat hier in onze vereniging doen, als de mensen zich thuis voelen en de andere op bezoek komen, dan geeft dat toch een andere relatie denk ik. Dan zijn zij thuispubliek en de anderen zijn de gasten. (EXPERT 13)

Wanneer men in dialoog wil gaan met mensen in armoede, blijkt het aanbieden van **koffie en thee** iets onontbeerlijk. Zelfgebakken koekjes, een stuk taart of een gratis maaltijd worden door mensen in armoede heel hard geapprecieerd. Volgens sommige experts en trekkers komen mensen in armoede in eerste instantie zelfs **eerder voor de gezelligheid en de gratis hapjes en drankjes, dan voor de participatie zelf**.

Mensen komen vaak niet naar een groep voor die participatie. Als er alleen maar participatie is dan komen de mensen niet. Als er koffie en taart is, eten werkt altijd, dan komen mensen en die participatie pakken ze er dan wel bij om het zo te zeggen. (EXPERT 18)

Naast het aanbieden van een hapje en een drankje geven mensen in armoede ook aan dat ze het fijn vinden **als de ruimte gezellig is aangekleed**.

3.4 Verbondenheid

Een volgend mechanisme dat vaak terugkwam is **verbondenheid**. Zo werd er verschillende keren aangehaald door mensen in armoede dat ze het fijn vinden als de trekkers van lokale netwerken, of andere dialoogpartners, **nabij** zijn. Die nabijheid wordt gecreëerd door regelmatig aanwezig te zijn in een informele sfeer. **Wederzijdsheid** blijkt een belangrijk aspect. Dit houdt in dat er voldoende wederzijdse erkenning moet zijn van elkaars expertise.

Ik denk ook dat het belangrijk is om elkaar als expert te kunnen zien en te geloven in elkaars expertise. Iedereen heeft een andere rol rond de tafel en een andere expertise maar dat die verschillende vormen van expertise allemaal waardevol zijn in het geheel en dat dat die kracht is van die participatie en die samenwerking. (EXPERT 22)

Naast wederzijds geloof is er ook wederzijdse interesse in elkaars leefwereld nodig. Verschillende trekkers getuigden dat het van belang is dat mensen in armoede de netwerkpartners persoonlijk leerden kennen. Wanneer men **elkaars werelden leert kennen**, verwerven de netwerkpartners meer **inzicht** in armoede, en

omgekeerd, mensen in armoede kunnen meer inzicht verwerven in hoe beleid wordt gevoerd en hoe vrijetijd wordt georganiseerd. Zo krijgen beleidsmakers en vrijetijdaanbieders een gezicht en kunnen ze een aanspreekpunt zijn voor mensen in armoede voor de toekomst.

Wat ik ook wel heel fel merk is dat je mensen moet kennen. Vroeger waren mensen bang van de directeur van de bibliotheek. Nu zeggen ze; "Hilde, dat is een toffe madam". Mensen moeten een gezicht krijgen, ze moeten een aanspreekpunt hebben, dat ze weten bij wie ze terecht kunnen.*

(TREKKER 12)

**fictieve naam*

3.5 Participatie: een traag proces

Een veel voorkomend mechanisme is dat de dialoog met mensen in armoede beter is als het gezien wordt als een **voortdurend proces**, en niet als iets eenmalig of projectmatig. Er moet voldoende **tijd** geïnvesteerd in worden. Om tot oprechte gesprekken te komen moet er geïnvesteerd worden in die trage processen; een gevoel van vertrouwen en verbinding groeit traag.

...en dat vraagt waarschijnlijk wel veel tijd. Ik leg dat ook altijd uit dat participatie echt een proces is, en als je dat in een projectstructuur ziet is dat vaak lastig, zeker voor mensen in armoede bijvoorbeeld, die op een andere manier misschien participeren dan de witte middenklassen dat doet (EXPERT 21)

Mensen in armoede zouden betrokken moeten worden **op basis van wat ze zelf belangrijk vinden**, en niet op basis van wat het beleid belangrijk vindt. Idealiter zouden ze ook van in het **begin van het participatieproces** al aanwezig moeten zijn om mee de krijtlijnen van het proces uit te tekenen. Een expert maakte de vergelijking met een treinreis; het mag niet de bedoeling zijn dat mensen in armoede het gevoel hebben dat de trein al lang vertrokken is en zij vijf stations later mogen opstappen.

Je mag niet ergens vanuit een ivoren torentje gaan beslissen "we gaan nu eens een kunstproject doen". Wat de plannen ook zijn, probeer van in het begin, van bij het eerste denken over mensen mee te trekken en te betrekken en dan ga je veel meer kans hebben op grote betrokkenheid dat ze effectief meedoen. Dat kan van kleine tot heel grote dingen gaan (TREKKER 12)

Er zijn nog enkele zaken die de respondenten aangaven die belangrijk zijn voor een kwalitatief proces. Respondenten gaven aan dat het **nefast** kan zijn voor een participatieproces dat er **te veel verloop** is. Een nieuw gezicht kan er voor zorgen dat er weer van nul aan vertrouwen en verbondenheid gewerkt moet werken.

Wanneer er sprake is van formele vormen van participatie kan het heel waardevol zijn om de **competenties** van mensen in armoede bij te schaven zodat iedereen zich competent voelt om deel te nemen aan de dialoog.

Ik denk dat dat een belangrijke voorwaarde is voor eender welk participatietraject of dialoog dat je daar een voorbereidend, langduriger traject voor hebt, dat je aan het vertrouwen in mensen kan werken, dat mensen eerst versterkt worden, zich bewust zijn van hun eigen positie in de samenleving of hun positie op zo'n overleg, ... (EXPERT 22)

Wanneer er voldoende tijd is om die participatieve processen vorm te geven, is er ook **ruimte voor verschil en discussie**. Dat is iets dat door verschillende experts en trekkers werd aangegeven als iets zeer waardevol; men moet het niet meteen met elkaar eens zijn.

Ik denk als je proces toelaat is er ook ruimte voor verschil, die complexiteit mag blijven. Ik heb zo het gevoel dat men in die kleine, korte projectjes tot resultaat wil komen en dat al het verschil dat er is weggewerkt moet worden terwijl er net verschillen zijn tussen mensen en dat je dat niet altijd moet proberen op te lossen, het is net interessant om te zien wat iedereen interessant vindt, ook al verschilt dat (EXPERT 21)

Een mechanisme dat hier mee verbonden is, is het **vertrouwen in de politiek**. Een expert merkt op dat de laatste jaren burgers steeds minder vertrouwen hebben in de politiek, en dat dit het participatieproces kan bemoeilijken.

Een hele grote factor waar ik veel op bots, en steeds meer de laatste tijd, is dat mensen in armoede zeer weinig vertrouwen hebben in politiek. Maar ik denk dat dat in het algemeen het probleem is in onze maatschappij vandaag, dat we zeer weinig vertrouwen hebben in politiek, in instanties, in systemen en daardoor heel veel dingen laten. Mensen zijn zo teleurgesteld in wat er vandaag politiek en maatschappelijk beweegt, dat ik merk dat het heel moeilijk is om mensen daar in mee te krijgen en laat staan te laten dromen of hen er van overtuigd te krijgen dat hun stem een verschil maakt. (EXPERT 18)

3.6 Aanpak op maat

Een participatief proces met mensen in armoede vraagt een **aanpak op maat**. Als er gebruik gemaakt wordt van methodieken, kiest men best voor methodieken die zo goed mogelijk afgestemd zijn op de mensen waarmee gewerkt wordt.

Er wordt hier echt op de maat van de persoon die voor je zit gewerkt, en niet op maat van "de administratie". Zij zitten zodanig in hun kadertje en ze geraken er niet uit. Alles is getimed, ze werken niet op tempo van de persoon die voor hen zit. (PERSOON IN ARMOEDE 9)

Er is maar sprake van een aanpak op maat wanneer de **drempels** die mensen in armoede kunnen ervaren om deel te nemen aan een participatief proces zijn weggewerkt, meldde een expert.

En dan zijn er natuurlijk heel wat belangrijke randvoorwaarden: zorgen dat iedereen er geraakt, mensen die geen vervoer hebben gaan ophalen, al die ondersteunende omkadering he, zorgen voor kinderopvang, ... Je moet eerst een setting creëren waarin het kan en daar zijn heel veel randvoorwaarden waarvan je u vooraf bewust van moet zijn. (EXPERT 22)

Het laatste mechanisme heeft ook te maken met een gepaste vorm van **communicatie en taalgebruik**. Een aandachtspunt dat aangehaald werd, was dat professionelen moeten opletten met vakjargon. Het is belangrijk

dat iedereen begrijpt wat er gezegd wordt, anders kunnen mensen in armoede een gevoel van onkunde en mislukking overhouden. Er kan gebruik gemaakt worden van hulpmiddelen om elkaar te begrijpen. Zo maakt een trekker gebruik van icoontjes. Ook moet er rekening gehouden worden met de **geletterdheid** van de mensen in armoede. Aan mensen vragen om formulieren in te vullen of dingen te lezen, kan moeilijk zijn. Ook gaven respondenten aan dat er extra aandacht moet zijn voor mensen in armoede die de Nederlandse taal niet goed machtig zijn. Gebruik maken van tolken of heel laagdrempelige methodieken kan hiervoor helpen.

De gebruikte woordenschat moet niet enkel duidelijk zijn, men moet er ook **opletten voor "wij-zij" taalgebruik**. Volgens een bepaalde expert kruipt het sneller in ons taalgebruik dan we het zelf doorhebben. Ook zijn er ook bepaalde woorden die voor professionelen heel normaal lijken, maar die voor mensen in armoede heel anders binnen komen. Een bewustzijn over dit taalgebruik is dus nodig.

Ik herinner mij een moment waar zo'n trekker sprak in een groep over kwetsbare mensen en iemand uit het doelpubliek reageerde heel boos: "kwetsbaar? Wij zijn niet kwetsbaar, wij zijn heel creatief en heel sterk!". Dan zit je daar wel een beetje met iets dat je terug moet gaan lijmen, dat kan wel een kans zijn om het gesprek terug open te trekken natuurlijk. (EXPERT 19)

3.7 Draagkracht en draagvlak voor participatieve armoedebestrijding

Een mechanisme dat vaak naar boven kwam ging over het draagvlak en de draagkracht voor participatie. Ten eerste moet er draagvlak zijn bij het beleid van de gemeente; het is van zeer groot belang dat er een bepaalde **"participatie-mindset"** heerst in het **gemeentebestuur**. Beleidsmakers moeten er van overtuigd zijn dat participatie een vorm van democratie is die waardevol is en leidt tot een beter beleid. Dit draagvlak is nodig, zodat participatieprocessen serieus genomen worden en dat er voldoende tijd en middelen kan voor worden vrijgemaakt.

Afhankelijk van de schepen die er komt, die gelooft niet in participatie en hop! De gemeentelijke raad ligt gewoon stil. (EXPERT 21)

Een factor die de kwaliteit van de dialoog ook enorm beïnvloed is of er een **armoedevereniging** in de gemeente is met voldoende draagkracht. Wanneer een gemeente die "participatie-mindset" heeft, zullen ze hier makkelijker in investeren. Bij gemeenten die geen armoedevereniging hebben, zal de kwaliteit van de dialoog waarschijnlijk lager liggen. Draagkracht van een armoedevereniging uit zich niet enkel in de steun die ze vanuit het gemeentebestuur krijgen. Het uit zich ook in het vinden van medestanders in de gemeente.

De tweede is denk ik de draagkracht van de armoedevereniging of de armoedepartner, heel doorslaggevend is. Draagkracht gaat vaak over "heeft die armoede organisatie daar tijd voor? Zijn die ook in staat om intern dat proces op gang te trekken, om met de mensen die dialoog mee voor te bereiden, daarover na te denken, daar taal voor te ontwikkelen, kunnen die dat dan ook in dat overleg brengen of die dialoog aangaan of aanhouden (EXPERT 17)

Zoals een expert het zo mooi verwoordde, moeten **mensen in armoede** voldoende draagkracht of "**bandbreedte**" hebben om rond bepaalde thema's te kunnen nadenken. Als mensen met grote, acute problemen zitten, zal het aangaan van een duurzame en diepgaande dialoog zeer moeilijk zijn. Mensen die voldoende draagkracht hebben, zullen makkelijker kunnen participeren. Een respondent die zelf in armoede leeft, excuseerde zich voor haar frustraties tijdens de focusgroep.

Je voelt wel dat we met veel frustraties zitten, het is soms moeilijk, we willen wel een verhaal vertellen maar we zitten met zodanig veel frustraties... Armoede is veel he. (PERSOON IN ARMOEDE 5)

Deze zaken omtrent draagkracht en draagvlak zouden ook gezien kunnen worden als een contextfactor, aangezien dit dingen zijn die heel moeilijk aan te passen zijn op korte termijn. Toch werd er voor gekozen om ze onder mechanismen te klasseren aangezien het op lange termijn wel mogelijk is om hier verandering in te brengen.

4. Wat zijn de contextfactoren die de dialoog met mensen in armoede kunnen beïnvloeden?

Mechanismen zijn zaken waar lokale netwerken bewust meer op zouden kunnen inzetten. Dat is mogelijk aangezien mechanismen zaken zijn die je kunt veranderen, inzetten of aanleren. Contextfactoren daarentegen zijn factoren die de dialoog positief of negatief beïnvloeden, maar zijn dingen waar een trekker van een lokaal netwerk zelf heel weinig vat op heeft. Contextfactoren kunnen er voor zorgen dat mechanismen wel of niet tot hun recht komen.

4.1 Representatie van mensen in armoede; geen homogene groep

Verschillende respondenten merkten op dat het haast niet mogelijk is om in dialoog te gaan met een representatie van alle mensen in armoede van een gemeente. Zoals al eerder aangehaald, zal de mening van mensen die graag hun stem laten horen snel luider klinken en zwaarder doorwegen dan van diegene die dat minder graag doen. Daarnaast moet je om te kunnen deelnemen aan formelere vormen van participatie vaak **verbonden zijn aan een armoedevereniging**. Mensen in armoede in de gemeente die even goed gebruik maken van het vrijetijdsaanbod, maar niet actief zijn binnen een armoedevereniging, hebben minder of geen kans om deel te nemen aan formelere participatiemomenten. Bovendien worden **armoedeorganisaties** vaak **geclaimd** door een bepaalde homogene groep mensen in armoede.

Ik merk vaak dat een buurthuis vaak geclaimd is door een groep mensen. De organisaties die ik ken hebben zelf het gevoel dat ze heel open zijn, maar eigenlijk zijn ze vooral heel open voor mensen die er altijd komen en is het eigenlijk helemaal niet gemakkelijk om echt nieuwe mensen aan te trekken, meer van hetzelfde lukt wel (EXPERT 21)

Een grote groep mensen in armoede valt volgens de experts nog uit de boot als het gaat over

beleidsparticipatie, en dat zijn mensen met een **migratieachtergrond**. Cultuurverschillen en een taalbarrière zouden hierin een rol spelen. Om dit tekort op te vangen betrekken sommige lokale netwerken bepaalde cultuurverenigingen of zelforganisaties bij het netwerk.

Slaagt men er in om mensen van andere culturen mee te krijgen?

Heel moeilijk, nee, ik denk dat heel veel armoedeverenigingen zich daar bewust van zijn en de thematiek van gekleurde armoede echt wel vastpakken en aan het bekijken zijn hoe dat zij kunnen interculturaliseren of om op dat vlak diverser te worden. Die mensen willen ook een veilige omgeving vinden in die vereniging dus dat zijn ook lange processen. Maar ik herinner me toch dat er al heel wat lokaal aan het bewegen is en dat heel wat verenigingen toch al een stuk diverser aan het worden zijn. Vaak nog met aparte groepen, zoals de mama-groep naast de groep die dan met onderwijs of vrije tijd bezig is, maar soit, dat groeit. (EXPERT 17)

4.2 Politieke en maatschappelijke situatie

Respondenten gaven aan dat de politieke en maatschappelijke situatie in een gemeente de dialoog kunnen beïnvloeden. Zo kan een bepaald **politiek klimaat** dat negatief tegenover gemarginaliseerde groepen staat een negatieve invloed hebben. Ook kunnen **gebeurtenissen uit het verleden** de kwaliteit van de dialoog beïnvloeden. Dit kan gaan over dingen die in een groep mensen in armoede gebeurden of tussen de groep en het lokale bestuur, lang geleden of recent, en zo een **groepsdynamiek** belasten. Er kan gewerkt worden aan een betere groepsdynamiek, maar conflicten kunnen blijvende littekens achterlaten. Volgens sommige trekkers hebben die negatieve gebeurtenissen een veel grotere negatieve impact dan dat de positieve gebeurtenissen een positieve impact kunnen hebben.

We hebben een aantal jaren geleden willen omschakelen naar de UiT-pas. Wij hebben daar veel mensen bij betrokken en dat is het laatste moment toch afgeschoten en we zijn bij ons eigen systeem gebleven. Mensen hebben zich tekort geschoten gevoeld in dat proces en dat speelt nu nog altijd. Er zijn bijvoorbeeld mensen die nog steeds schrik hebben van "ge gaat niet met die UiT-pas beginnen he". (TREKKER 10)

Een onvermijdelijke contextfactor die de politieke en maatschappelijke situatie bepaalt deze periode is natuurlijk **Corona**. In veel lokale netwerken viel het hele participatieproces stil. Sommige trekkers gaven aan dat ze, na een pauze van een jaar en half, weer helemaal opnieuw gaan moeten beginnen.

En toen kwam Corona. Alle overlegmomenten verlopen digitaal nu. We kunnen niet meer samenkomen met onze themagroep of vrijwilligersgroep. Noodgedwongen zijn het nu Petra en ik die de stem van de mensen in armoede vertegenwoordigen. (EXPERT 12)*

**fictieve naam*

Overschakelen naar **digitaal overleg** blijkt geen gemakkelijke optie te zijn voor mensen in armoede. Enkele trekkers, maar ook de mensen in armoede zelf, gaven aan dat digitaal voor hen optie was.

Het is zeker geen goed idee om zo een dialoog digitaal te organiseren. Met corona is die digitale kloof

nog maar eens duidelijk geworden en dat daar zeker rekening mee gehouden moet worden. Dat maakt eigenlijk dat tijdens Corona je zulke dingen ook niet kunt doen omdat je eenmaal mensen nu niet kunt en mag samenbrengen. (EXPERT 14)

Anderzijds werden er ook voorbeelden gegeven van plaatsen waar er wel nog waardevolle online contacten waren. Op sommige plekken, waar er voldoende omkadering en ondersteuning gegeven werd, was het wel mogelijk om online een vorm van dialoog te doen. Daarnaast kwamen armoede-organisaties en gemeentelijke besturen creatief uit de hoek om andere, Corona-proof, manieren te zoeken om in contact te blijven met mensen in armoede.

4.3 Omvang gemeente

Volgens sommige experts speelt de **grootte van de gemeente** een rol in de kwaliteit van de dialoog, al was er geen algemene conclusie of de dialoog nu beter verloopt in grote of kleine gemeenten. Enerzijds klonk het dat een grote gemeente meer mogelijke partners heeft, er is meer aanbod, je kunt sneller medestanders vinden. Ook heeft een expert het idee dat in grotere gemeenten er met meer engagement is om mensen in armoede te betrekken. Ook zouden grote gemeenten meer middelen hebben om mensen in armoede participatiekansen te geven.

In de stad krijg je veel meer kansen als persoon die in armoede leeft, dan in onze deelgemeente. Dat zijn echte perverse effecten van die hele lokale autonomie. Dan denk ik dat mensen in kleinere gemeenten minder ondersteund, begeleid en gehoord worden, ... In grotere gemeenten hebben ambtenaren nog wat kracht als de schepenen niet zo in participatie gelooft maar hier in zo een gemeenteteke als bij ons zit daar een ambtenareke en als daar dan een nieuwe bestuurder zit krijgt die gewoon geen ruimte meer en wordt die gewoon gekortwiekt. En dat kan dan ook om de 6 jaar veranderen... Je moet u als lokale vereniging constant opnieuw verhouden tot dat nieuw bestuur. Dat vind ik ook wel echt belemmerend, daar is niks continuïteit aan. (EXPERT 21)

Anderzijds hebben kleinere gemeenten ook een voordeel. Aangezien dat ze kleiner zijn, kennen mensen en actoren elkaar misschien net beter.

Langs de andere kant zou je kunnen zeggen dat mensen dicht bij elkaar staan in landelijke gemeentes, we weten wat het werk is van elkaar, ze gaan makkelijker kunnen samenwerken. (EXPERT 17)

Zoals eerder gezegd is er in kleinere gemeenten vaak geen organisatie waar armen het woord nemen. Dan moet er samengewerkt worden met een andere relevante organisatie waar er mensen in armoede als deel van een bredere doelgroep worden gezien. Aangezien specifieke kennis en competenties om te werken aan participatieve processen met mensen in armoede wellicht niet in dezelfde mate aanwezig zijn als bij een armoedevereniging, is het risico groter dat de kwaliteit van de dialoog met mensen in armoede lager zal liggen.

DEEL 4: DISCUSSIE EN CONCLUSIE

1. Bespreking

1.1 in welke vorm wordt er in dialoog gegaan met mensen in armoede?

De focusgroepen met de trekkers van lokale netwerken vrijetijdsparticipatie maakten duidelijk dat er veel manieren zijn om de dialoog met mensen in armoede vorm te geven en dat hier grote verschillen in kunnen zijn tussen gemeenten. Zo was het voor een van de trekkers uiterst evident dat mensen in armoede rechtstreeks in contact werden gebracht met de netwerkpartners, om zo deel te kunnen nemen aan formele overlegmomenten (**formele, rechtstreekse dialoog**). Andere trekkers kozen en voor om mensen in armoede niet rechtstreeks te betrekken bij de formele overlegmomenten. Sommige trekkers maakte dan gebruik van formele inspraakmomenten zoals werkgroepen, leercirkels of andere inspraakmomenten om mensen in armoede aan het woord te laten (**formele, onrechtstreekse dialoog**). wordt ook soms geopteerd om de stem van mensen in armoede te horen aan de hand van informele gesprekken. Dit kunnen gesprekken tussen mensen in armoede en medewerkers van een armoede-organisatie zijn (**informele, onrechtstreekse dialoog**), of gesprekken met beleidsmakers zelf die in armoedeverenigingen, sociale organisaties of vrijetijdsorganisaties op bezoek komen (**informele, rechtstreekse dialoog**).

Een verscheidenheid aan vormen van dialoog wordt in de literatuur als iets positief beschouwd; De Rynck & Dezeure (2009) verkiezen een verscheidenheid aan participatievormen. Zo is de participatie inclusiever en kunnen ook mensen participeren die niet de taal van klassieke vormen van inspraak spreken. Volgens de respondenten is het belangrijk om zowel in te zetten op formele als informele relaties, aangezien deze aanvullend werken op elkaar. Dit wordt bevestigd door onderzoek van Robins et. al. (2011) en De Boyser (2008). Respondenten wezen er op dat deze vormen van dialoog geen hiërarchische structuur vormen, in tegenstelling tot de participatieladder van Arnstein (1969). Als een lokaal netwerk bijvoorbeeld zou kiezen voor het opzetten van rechtstreekse, formele dialoog is dit geen garantie dat er sprake zal zijn van "hogere vormen" van inspraak, wat Arnstein (1969) *citizen power* noemt; waar participanten een stem en macht hebben. Over het algemeen waren de respondenten het er over eens dat ook "lagere vormen" van participatie zeer waardevol kunnen zijn. Dit komt overeen met de kritiek van Jager-Vreugdenhil (2011) en (Edelenbos et al., 2006) op de klassieke participatieladders.

Respondenten gaven mee dat er best voorzichtig wordt omgegaan met formele rechtstreekse dialoog met mensen die in armoede, aangezien dit degelijke voorbereiding en omkadering vraagt. Dat deze vorm van dialoog soms moeilijk is, is ook te lezen in het onderzoek van Cools en Oosterlynck (2020). Respondenten gaven aan dat deze vorm van dialoog enkel een bepaalde groep mensen bereikt. Mondige mensen die ervaring hebben met participatieprocessen zullen makkelijker deelnemen. Deze mensen zouden geen representatief beeld schetsen van de bredere groep mensen in armoede. De kritiek op deze vorm van dialoog wordt weerlegd door verschillende onderzoeken (Stokkom et al., 2012). Dat deze groep "niet representatief" is, omschrijven deze onderzoekers als een standaardverwijt dat vaak gebruikt wordt om participatieve processen te ontkrachten. Ook al vormen deze participanten geen representatieve groep, het horen van hun stem is beter dan niemand zijn stem te horen. Wel blijken niet-participanten het belangrijk te vinden om goed geïnformeerd te worden over wat er besproken en beslist wordt (Marissing, 2008 in Van Stokkem et. al., 2012). Werkgroepen of leerkringen voor mensen in armoede werden zowel door respondenten als door de literatuur als positief

beschreven (Ravensbergen & VanderPlaat, 2009). Deze kunnen een goede aanvulling vormen op formele, rechtstreekse participatie om zo de zagezegde representativiteit te verhogen.

Het merendeel van de respondenten waren het erover eens dat alle vormen van dialoog waardevol zijn. Dit wil niet zeggen dat lokale netwerken lukraak een vorm van dialoog kunnen kiezen. De respondenten gaven aan dat er een **doordachte keuze** moet worden gemaakt **over de vorm of vormen van dialoog ze willen hanteren** binnen hun lokaal netwerk. Het Participatiedecreet laat zelf heel veel ruimte voor de lokale netwerken (Departement Cultuur, Jeugd en Media, 2020). Volgens respondenten zou er best een combinatie moeten zijn tussen formele dialoogmomenten en informele gesprekken. Dit wordt bevestigd door de literatuur (De Boyser, 2008; Ravensbergen & VanderPlaat, 2009; Robins et al., 2011).

1.2 Wat zijn de uitkomsten van de dialoog met mensen in armoede?

De uitkomsten die uit de focusgroepen naar boven kwamen zijn te classificeren onder drie niveaus; micro-, meso- en macroniveau. Een uitkomst die de respondenten aanhaalden op **microniveau** was dat er een gevoel van erkenning ontstaat bij mensen in armoede als ze merken dat er oprecht naar hen geluisterd wordt. Dat wordt bevestigd door onderzoek (Boone et al., 2019). Het deelnemen aan een participatieproces kan volgens de respondenten een waardevolle leerervaring op zichzelf zijn. Dit wordt bevestigd door Degerickx et.al. (2019) en Gustafson en Hertting (2017). Participanten zouden meer politieke interesse en kennis hebben en zich empowered voelen. Door in dialoog te gaan over vrijetijdsparticipatie kunnen mensen in armoede geïnformeerd worden over het bestaande aanbod en beleidskwesties. Dit wordt bevestigd door Nabatchi en Amsler (2014). Er werden ook enkele mogelijke negatieve uitkomsten aangehaald door de respondenten. Zo bestaat het gevaar dat negatieve stereotypes en vooroordelen extra bevestigd worden, wat ook door onderzoek aangehaald wordt (Williams et al., 2016). Wanneer participanten het gevoel hebben dat er niets gebeurt met hun input en er naar hun gevoel sprake is van schijnparticipatie zal dit volgens de respondenten zorgen voor een negatieve ervaring en kan dat effect hebben op eventueel verdere participatieprocessen (Arnstein, 1969; Nabatchi & Amsler, 2014).

Op het tweede niveau, het **mesoniveau**, was er sprake van de verbinding die ontstaat door de dialoog. Zo ontstaat er verbinding tussen mensen in armoede wanneer ze samen nadenken over hun vrijetijdsparticipatie, wat Bourdieu omschrijft als het ontstaan van sociaal kapitaal in de vorm van *bonding* (1986). Door alleen al deel te nemen aan de dialoog worden mensen in armoede geactiveerd en is er minder sociale uitsluiting, wat een onderdeel is van de armoede-problematiek (Degerickx et al., 2019; Spicker, 2016). Wanneer men samen nadenkt, probeert men volgens de respondenten het individuele te overstijgen en wordt er gezocht naar collectieve noden. Wanneer het lukt om de ervaringen van anderen mee te nemen in de dialoog, is er sprake van ervaringsdeskundigheid (Steenssens & Demeyer, 2009), iets wat heel waardevol kan zijn in het kader van armoedebestrijding. Ook tussen mensen in armoede en beleidsmakers en vrijetijdsaanbieders kan er verbinding ontstaan, wat Bourdieu *linking* noemt (Bourdieu, 1986).

Het laatste niveau waarover uitkomsten naar boven kwamen is het **macroniveau**. Ze gaan over de effecten die de dialoog met mensen in armoede hebben op het beleid. In het algemeen zijn er in de literatuur vooral positieve uitkomsten te vinden op het macro niveau. Zo zou er een opener, doeltreffender en responsiever politiek systeem ontstaan dat meer inzet op armoedebestrijding (Gustafson & Hertting, 2017; Schneider, 1999). De belangrijkste maar voordehand liggende uitkomst die de respondenten aanhaalden is dat er een

betere vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede bereikt wordt. De drempels voor mensen in armoede om te kunnen deelnemen en deelhebben aan cultuur, sport en jeugdwerk kunnen worden weggewerkt. Vermeersch en Vandenbroucke (2014) spreken over financiële en informatieve drempels. De respondenten voegen hier nog praktische drempels aan toe. Dit kan het cultureel en het sociaal kapitaal van mensen in armoede potentieel verbeteren (Bourdieu, 1986; Oncescu & Neufeld, 2019).

In sommige lokale netwerken zou de dialoog met mensen in armoede zo beperkt blijven, dat hun deelname aan het lokaal netwerk eerder symbolisch is, aangezien het decretaal verplicht is. Dit wil niet zeggen dat deze gemeenten van slechte wil zijn. Een mogelijke verklaring is dat de gemeenten niet beschikken over voldoende capaciteit, middelen en expertise om de inspraak te kunnen organiseren (Nabatchi & Amsler, 2014).

1.3 Welke mechanismen zijn faciliterend voor een kwaliteitsvol dialoog met mensen in armoede?

Een derde onderdeel van het onderzoek is de vraag naar welke mechanismen faciliterend zijn om een kwaliteitsvolle dialoog met mensen in armoede op te zetten. Uit de focusgroepen kwamen er een zevental mechanismen naar boven.

Een eerste belangrijk mechanisme bleek **transparantie** te zijn. Het afstellen van verwachtingen was voor de respondenten een heel belangrijke voorwaarde voor een goede dialoog. Dit is ook terug te vinden in de literatuur. Het gevaar van te hoge verwachtingen bij mensen in armoede (Basarab, 2012) kan vermeden worden door hier van bij het begin open over te zijn (Basarab, 2012; De Boyser, 2008; Gombert et al., 2016; Robins et al., 2011). Volgens de respondenten kan het heel frustrerend zijn voor mensen in armoede als ze het gevoel hebben dat er niets gebeurt met hun input. Wanneer er ook effectief niets veranderd kan er sprake zijn van *tokenism* (Arnstein, 1969). Een goede terugkoppeling met de participanten is daarom cruciaal. De Rynck en Dezeure (2009) raden daarom aan om in te zetten op kwalitatieve communicatie die correct, geloofwaardig en op tijd gevoerd wordt. De communicatie dient eerlijk te zijn, zo moeten keuzes duidelijk gemotiveerd worden.

De competenties van de trekkers werden ook uitgebreid besproken en vormen een belangrijk mechanisme. Veel van deze competenties vragen de juiste grondhouding die moeilijk aan te leren is. Het gemeentebestuur heeft dus een belangrijke taak om een trekker met de juiste grondhouding te kiezen. Deze competenties zijn nodig om de omkeringen te maken waar Chambers (1999) over spreekt. Volgens Edelenbos e.a. (2006) ontbreken de juiste competenties nog vaak om de complexe processen te kunnen begeleiden. Respondenten haalden het belang van gelijkwaardigheid aan. Deze omschrijving sluit aan bij het krachtenperspectief van Steenssens en Demeyer, waar er wordt uitgegaan van de capaciteiten die mensen in armoede wél hebben. Dit perspectief werkt vanuit een basishouding van respect, wederkerigheid en gelijkwaardigheid (Steenssens & Demeyer, 2009). Ook gaven respondenten aan dat het belangrijk is dat de trekker zich kwetsbaar kan opstellen, "gewoon doen" is iets dat erg gewaardeerd wordt. Om dit te bereiken moet de trekker uit zijn/haar comfortzone durven komen. De principes van het outreachend werken werden meerdere keren aangehaald als handige handvaten.

Bepaalde onderzoekers spreken deze gevraagde competenties tegen. Basarab (2012) raadt net aan om gebruik te maken van creatieve werkvormen, wat moeilijk te rijmen valt met "zo gewoon mogelijk doen". Het onderzoek van Boone et al. (2019) legde dan weer een moeilijk evenwicht bloot; er wordt verwacht van de

trekker om niets in te vullen voor de kwetsbare participanten en hen eigenaarschap te geven. Anderzijds krijgt deze trekker net een mandaat om de dialoog vorm te geven, te omkaderen, keuzes te maken,... Gombert et al. (2016) raden aan om een nette scheiding te houden tussen de participanten en de professionals, om de participanten zo te beschermen tegen het gevoel van mislukking.

Een derde mechanisme dat de respondenten omschreven is een **goede sfeer** tijdens dialoogmomenten. Zo is het belangrijk dat er een veilige sfeer is, wat kan beholpen worden door het opstellen van enkele regels. Het hebben van een vaste, fysieke ontmoetingsruimte werd zowel door de respondenten als door de literatuur aangehaald als faciliterend (Nabatchi & Amsler, 2014; Ravensbergen & VanderPlaat, 2009). Men moet proberen om een gezellige sfeer te creëren. Het aanbieden van koffie en een versnapering of de dialoogmomenten koppelen aan een maaltijd doet volgens de respondenten wonderen. Voor sommige mensen in armoede is het net die gezelligheid waardoor ze naar dialoogmomenten komen en nemen ze de dialoog er dan maar bij. Dit bevestigen Gombert et. al. (2016).

Een gevoel van **verbondenheid** was een mechanisme dat doorheen de focusgroepen geregeld werd aangehaald. Dit is iets dat ook veel in de literatuur terug komt (Deci & Ryan, 2000; Gombert et al., 2016; Ketelslegers, 2015; Nabatchi & Amsler, 2014; Stroobants et al., 2001). Mensen in armoede gaven aan dat ze nabijheid van de trekker van het netwerk zeer fijn vonden. Deze nabijheid wordt volgens Gombert et. al. (2016) best begrensd. Zij raden net aan om een bureaucratische afstand te bewaren. Een gevoel van wederzijdse erkenning voor elkaar expertise werd ook aangehaald. Dat kan geplaatst worden in het krachtenperspectief (Steenssens & Demeyer, 2009); participatie is steeds een wederzijdse verantwoordelijkheid (Wampler, 2012).

Een volgend mechanisme is dat de dialoog gezien moet worden als een **proces**. Volgens enkele respondenten moeten mensen in armoede van bij het begin betrokken worden. Uit de literatuur kan afgeleid worden dat dit niet zo vanzelfsprekend is. Het concept van de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie is iets dat top-down ontstaan is (Departement Cultuur, Jeugd en Media, 2020). Men kan wel proberen mensen in armoede zo veel mogelijk bottom-up het concept mee te laten vorm geven (Gustafson & Hertting, 2017). Voor een goede dialoog moet er voldoende tijd zijn, moet er een duurzame relatie en vertrouwen ontstaan, moet er voldoende overzicht geboden worden (Basarab, 2012; De Boyser, 2008; Nabatchi & Amsler, 2014) en moeten nodige competenties worden bijgeschaafd (De Boyser, 2008; Deci & Ryan, 2000a; Stroobants et al., 2001), zodat er ook ruimte voor verschil kan zijn. Wat de respondenten hierover vertelden kwam goed overeen met wat er in de literatuur te lezen staat.

Een laatste mechanisme is dat er voldoende **draagkracht en draagvlak** voor participatieve processen moet zijn. De respondenten hadden het over de draagkracht en draagvlak van drie actoren; het beleid, de armoedeorganisatie en mensen in armoede zelf. Zo is er een participatie-mindset nodig binnen het beleid en moet men intrinsiek overtuigd zijn dat participatie zorgt voor beter beleid. De Rynck & Dezeure (2009) beschrijven dit als "participatieve intelligentie". Wat niet naar boven kwam in de focusgroepen, maar wel veel in de literatuur te lezen is, is het belang van de bereidheid van gezaghebbenden om macht en controle te delen (Basarab, 2012; Baur et al., 2010).

Ook moet de armoedeverenigingen en -organisaties volgens de respondenten voldoende draagkracht en draagvlak hebben. Dit beschrijven Nabatchi en Amsler als de kracht en aanwezigheid van *civic assets*; dat zijn zaken (organisaties, gebouwen, programma's) die burgers en de (lokale) overheid met elkaar verbinden en

leiden tot samenwerking en overleg (Leighninger & Mann, 2011 in Nabatchi & Amsler, 2014).

Voor mensen in armoede is het niet altijd evident om mentale ruimte vrij te maken en gemotiveerd te zijn voor participatieve processen, aangezien zij volgens de respondenten vaak met veel bezorgdheden zitten die urgenter zijn. Dit kan verklaard worden door de theorie van menselijke motivatie van Maslow (Maslow, 1943). Mensen moeten de draagkracht hebben verder te kunnen kijken dan hun eigen problemen voor een kwalitatieve dialoog (Steenssens & Demeyer, 2009). Vrijetijd is een belangrijk aspect in het leven, maar men mag niet voorbij gaan aan het bestrijden van de oorzaak van het probleem; armoede zelf (Ravensbergen & VanderPlaat, 2009). De draagkracht van de trekker zelf werd niet benoemd, terwijl dit wel in de literatuur naar boven komt (Basarab, 2012; Nabatchi & Amsler, 2014).

Een belangrijke aanvulling uit de literatuur is dat het haast onmogelijk is voor een trekker om alle belangrijke mechanismen alleen te beheersen. Een onderzoek van Voets en De Rynk (2011) omschreef vijf belangrijke rollen voor een trekker van een netwerk: de netwerkoperator (het voorbereidende werk), de netwerkpromotor (de missie en concept vertegenwoordigen), de creatieve denker, de visiebewaker en de netwerkkampioen (iemand die goed mensen kan samenbrengen en zijn/haar eigen netwerk kan inzetten). Het is haast onmogelijk voor een trekker van een lokaal netwerk om deze rollen, alleen te beheersen. De omschreven mechanismen hangen samen met deze rollen. Er zullen dus steeds meerdere mensen nodig zijn om een lokaal netwerk en de bijbehorende dialoog goed te laten verlopen.

1.4 Wat zijn de contextfactoren die de dialoog met mensen in armoede kunnen beïnvloeden?

Respondenten gaven aan dat het zeer moeilijk is om met een representatieve groep mensen in armoede in dialoog te gaan. Een van de redenen werd al aangehaald (ook te lezen in 1.1); het zijn vaak dezelfde mensen waarmee in dialoog gegaan wordt, aangezien deze mensen vaak het meeste durf hebben of het mondigste zijn. Een tweede reden die naar boven kwam is dat er in veel gemeenten enkel in dialoog gegaan wordt met mensen die aangesloten zijn bij een bepaalde armoedeorganisatie. Uit de focusgroepen bleek ook dat het veel moeilijker is om mensen van een andere etnische origine te betrekken in het participatieproces, wat bevestigd wordt door verschillende onderzoeken (Snel et al., 2018). Daarbovenop blijkt dat armoedeorganisaties vaak geclaimd worden door een bepaalde, vaak witte groep wat bevestigd wordt door Ketelslegers (2015). Dit allemaal zorgt ervoor dat het moeilijk is om te kunnen spreken over dialoog met "de mensen in armoede" binnen de gemeente. Er was echter geen enkele respondent die meende dat de dialoog met deze "niet-representatieve" groep niet waardevol zou zijn. Beter zo dan geen dialoog.

De politieke en maatschappelijke situatie van een gemeente is ook een beïnvloedende contextfactor. Een politiek klimaat dat negatief staat tegenover gemarginaliseerde groepen zou een slechte invloed hebben op de dialoog. Nabatchi en Amsler (2014) beschrijven dit als een "politieke cultuur" die moet meezitten. Deze wordt beïnvloed door de professionele expertise en de houding van de lokale overheid en de participanten, en omgekeerd. Ook de samenstelling van de gemeente speelt hierin een rol. Daarnaast is "conflict" ook iets dat deze politieke cultuur vormt (Nabatchi & Amsler, 2014). Volgens respondenten kunnen zulke gebeurtenissen in het verleden voor blijvende littekens zorgen. Een andere belangrijke contextfactor die de politieke en maatschappelijke context beïnvloedde afgelopen jaren was natuurlijk Corona. Participatieprocessen vielen in vele gemeenten stil. Sommige respondenten ervoeren dat het virus enkel negatieve effecten had op de

dialogoog. Zo vonden sommigen dat het onmogelijk was om over te schakelen naar online vormen van dialoog. Volgens anderen zorgden het virus er net voor dat lokale overheden en armoedeorganisaties creatieve oplossingen gingen bedenken die verrassend goed bleken te werken, waaronder online dialoogmomenten, maar ook stoepgesprekken, belrondes, ... Volgens Thomassen en Jensen (2020) leidt de verplichting tot *social distancing* voor annulaties van processen van coproductie, vermindering van interactie, het verplaatsen van het proces naar iets dat buiten of online doorgaat. Deze onderzoekers vonden anderzijds ook heel wat voordelen aan het organiseren van online co-productieve processen zoals verhoogde aandacht, het leren van digitale geletterdheid, nieuwe manieren om macht te delen,... (Thomassen & Jensen, 2020).

Ook de omvang van de gemeente zou een rol kunnen spelen. Zo gaven enkele respondenten aan dat grote gemeenten veel voordelen hebben tegenover kleinere gemeenten. Zo zouden ze meer middelen hebben om te investeren in het proces en hebben grotere gemeenten ambtenaren die meer autonomie hebben. Kleinere gemeenten hebben vaker geen geschikte armoedepartner wat het moeilijker maakt om tot een kwalitatieve dialoog te komen. Daarentegen werd wel het argument gegeven dat mensen elkaar in kleinere gemeenten beter kennen dus dat dit ook een voordeel kan zijn.

2. Beperkingen eigen onderzoek

Uiteraard heeft dit thesisonderzoek ook enkele beperkingen. Dit thesisonderzoek werd gevoerd over een tijdsperiode van 11 maanden. Dit is voldoende tijd om een verkennend onderzoek te doen, maar voor een degelijke realistische evaluatie volstaat dit zeker niet. Om te kunnen spreken van een correcte realistische evaluatie moeten de gevonden resultaten terug afgetoetst worden met de verschillende doelgroepen, om daarna terug aan de literatuur af te toetsen (Pawson & Tilley, 1997).

Bij het contacteren van mogelijke respondenten werd er getracht een interessante groep te contacteren. Daardoor werd er gekozen voor trekkers wiens netwerk al min of meer goed draaide. Dit kan ervoor gezorgd hebben dat de resultaten misschien minder van toepassing zijn voor startende lokale netwerken. Binnen de groep mensen in armoede hadden ze ervaring met drie van de vier vormen van dialoog. Met de vorm "rechtstreekse, formele participatie" had niemand ervaring, waardoor het perspectief van mensen in armoede op deze vorm van dialoog jammer genoeg ontbreekt.

Lokale netwerken kunnen verschillen van gemeente tot gemeente. Door deze grote variatie was het soms moeilijk om conclusies te trekken. Hierdoor was het moeilijk om volledige data-saturatie te bereiken (Mortelmans, 2020). Bij het analyseren van de resultaten was het een extra aandachtspunt om bepaalde, soms spraakmakende, uitspraken niet te veralgemenen voor alle respondenten.

Doorheen het onderzoek werd het duidelijk dat het onderscheid tussen contextfactoren soms niet duidelijk is. Zo was het bijvoorbeeld niet geheel duidelijk of het hebben van een goede grondhouding een contextfactor of een mechanisme is. Contextfactoren zijn elementen in de context die zijn zoals ze zijn, die je moeilijk kunt veranderen. Mechanismen zijn acties of handelingen die bewust kunnen worden ingezet om de interventie te verbeteren. Dan moet de vraag gesteld worden of een grondhouding iets is waar je vat op hebt (mechanisme) dat het iets vaststaand is (contextfactor) (Hoogenboom & Knijn, 2013; Pawson & Tilley, 1997; Punton et al., 2016). Zo waren er nog enkele andere resultaten die zowel een contextfactor als een mechanisme konden zijn.

3. Aanbevelingen verder onderzoek

Zoals reeds vermeld is er voor een echte realistische evaluatie een langdurig iteratief proces nodig (Hoogenboom & Knijn, 2013; Pawson & Tilley, 1997). Aan de hand van een iteratief onderzoek dat meerdere jaren in beslag kan nemen, kan er een CMO-configuratie opgesteld worden; een schematische voorstelling van de contextfactoren, mechanismen en uitkomsten om zo de dialoog in elk lokaal netwerk te kunnen evalueren, rekening houdend met de lokale context.

Er werd gekozen voor een kwalitatief onderzoek. Een kwantitatief onderzoek waarin zo veel mogelijk lokale netwerken betrokken worden, lijkt me een interessante aanvulling. Zo kan men zicht krijgen op hoe het gesteld is met de lokale netwerken in Vlaanderen. Welke vormen van dialoog worden gebruikt? Herkennen de trekkers de mechanismen? Hebben de contextfactoren effectief een bepaalde invloed op de dialoog? Hoe scoren trekkers de dialoog binnen hun eigen netwerk op bepaalde kwaliteitsnormen? Correleert dit met het aantal jaren dat het netwerk bestaat, grootte van de gemeente, soorten netwerkpartners of het aantal uren dat de trekker kan investeren in het lokaal netwerk?

Daarnaast zou het ook interessant zijn om longitudinaal onderzoek te doen naar de ontwikkeling van de dialoog binnen enkele bepaalde lokale netwerken. Zo kan er ook gekeken worden in welke mate de mechanismen en contextfactoren de dialoog beïnvloeden. Een vergelijkende studie van lokale netwerken waar gekeken wordt wat voor wie werkt in welke context, kan interessant zijn.

4. Praktische en beleidsaanbevelingen

Dit onderzoek brengt enkele aanbevelingen voor beleid en praktijk naar boven. De resultaten kunnen een aanzet zijn tot een kader voor Demos om hun begeleiding en uitwisselingsmomenten rond op te bouwen, om zo de kwaliteit van de dialoog te kunnen verhogen. Aangezien het Participatiedecreet niet beschrijft hoe de dialoog georganiseerd moet worden heeft geen basis om netwerken kwalitatief te beoordelen. Dit is echter ook niet de ambitie die Demos zich stelt. Veeleer is het versterken en inspireren van lokale netwerken een doelstelling. Dit kader kan dus inspirerend werken en richting geven aangezien het rekening houdt met de lokale context. Aangezien elk lokaal netwerk anders is en de draagkracht en het draagvlak verschilt van gemeente tot gemeente zou het niet eerlijk zijn om lokale netwerken "af te straffen" die volgens het kader niet voldoen. Het kader kan wel gebruikt worden om lokale netwerken te inspireren en motiveren om de dialoog met mensen in armoede beter te gaan organiseren.

Het was duidelijk dat de bevroegde trekkers uitwisseling over dit thema zeer waardevol vonden. Demos heeft hierin een belangrijke rol om zo veel mogelijk uitwisselingsmomenten te blijven organiseren (in de mate van het mogelijke). Het vormen van lerende netwerken voor trekkers lokale netwerken om de mechanismen beter uit te voeren en bewust te worden van de contextfactoren die de dialoog belemmeren, kan interessant zijn.

Lang niet alle lokale overheden hebben een "participatie-mindset", wat een belangrijk mechanisme bleek te zijn. Daarom is het belangrijk dat er inzicht wordt bijgebracht bij lokale beleidsmakers en bijvoorbeeld toekomstige sociaal werkers om het belang en de meerwaarde van participatie duidelijk te maken. Men moet

beseffen welke impact armoede heeft. Zo kan er een reflex ontwikkeld worden om op alles een "armoede-toets" te zetten.

Momenteel zijn er 174 gemeenten met een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie. Vanuit Demos zijn er twee werknemers aangesteld om deze lokale netwerken te ondersteunen. Deze werknemers doen zo veel als mogelijk, maar om begeleiding op maat te kunnen bieden aan alle lokale netwerken zijn twee werknemers buitenproportioneel weinig. Hierdoor hebben deze medewerkers te weinig zicht en weten ze niet altijd hoe de participatieprocessen lopen. Meer middelen laat toe om veel meer de vinger aan de pols te houden.

5. Conclusie

Mensen die in armoede leven ervaren sociale uitsluiting en zullen minder deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten. De lokale netwerken vrijetijdsparticipatie zijn een poging om op gemeentelijk niveau de vrijetijdsparticipatie te verbeteren. Doordat er steeds een armoedepartner moet deelnemen aan de lokale netwerken, wordt de mogelijkheid gecreëerd om de stem van mensen in armoede te beluisteren. Om mensen in armoede op een goede manier te betrekken zijn er enkele belangrijke randvoorwaarden waar rekening mee gehouden moet worden.

Het doel van dit onderzoek was om de kwaliteit van de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken vrijetijdsparticipatie te onderzoeken. Dit gebeurde aan de hand van een onderzoeksopzet geïnspireerd op de realistische evaluatie van Pawson en Tilley (1997).

Uit het onderzoek blijkt dat de dialoog met mensen in armoede sterk kan verschillen van gemeente tot gemeente. Er werden vier vormen van dialoog onderscheiden die verschillen op basis van hun formeel of informeel en rechtstreeks of onrechtstreeks karakter. Deze vormen zijn niet hiërarchisch; alle vormen zijn waardevol op zich, in tegenstelling tot de klassieke participatieladders. Lokale netwerken die er de tijd en middelen voor hebben kiezen best voor een combinatie tussen formele en informele vormen van dialoog. Zowel de respondenten als de literatuur zagen vooral positieve uitkomsten van het opzetten van dialoog met mensen in armoede, zowel op micro-, meso- als macroniveau. Er werden zeven mechanismen onderscheiden, die deels overlapt met wat er uit de literatuur naar boven kwam. Het belang van transparantie, competenties van de netwerkpartners, een goede sfeer, verbonden, participatie als een traag proces zien, een aanpak op maat en voldoende draagkracht voor een participatieve vorm van armoedebestrijding kwamen naar voren. Ook werden er drie contextfactoren onderscheiden; Zo kan het zijn dat het heel moeilijk is om een diverse groep mensen in armoede te betrekken. De politieke en maatschappelijke situatie kan een grote rol spelen in de kwaliteit van de dialoog. Ook de omvang van de gemeente kan een invloed hebben.

Er is verder onderzoek nodig om de uitkomsten, mechanismen en contextfactoren verder te verfijnen om zo een volwaardige realistische evaluatie te kunnen voeren. Een kwantitatief en longitudinaal onderzoek naar de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken kunnen ook heel interessante, aanvullende resultaten geven.

REFERENTIELIJST

- Acker, K. V., Cleas, E., Deleu, H., Gulinck, N., Naessens, L., Schrooten, M., Flachet, T., & Moustache, A. (2021). PARTICIPATORY ACTION RESEARCH AND URBAN SOCIAL WORK: STRATEGIES FOR NAVIGATING THE CHALLENGES OF PARTICIPATION AND RECIPROCATION. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 30(1), 3–21. <https://doi.org/10.18352/jsi.664>
- Alexander, S., Pillay, R., & Smith, B. (2018). A systematic review of the experiences of vulnerable people participating in research on sensitive topics. *International Journal of Nursing Studies*, 88, 85–96. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2018.08.013>
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Basarab, T. (2012). *Breaking barriers ' driving change: Case studies of building participation of people experiencing poverty*. European Anti Poverty Network.
- Baur, V. E., Abma, T. A., & Widdershoven, G. A. M. (2010). Participation of marginalized groups in evaluation: Mission impossible? *Evaluation and Program Planning*, 33(3), 238–245. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2009.09.002>
- Boone, K., Roets, G., & Roose, R. (2019). *Sociaal werk als armoedebestrijder: Zoektocht naar een participatieve benadering*. Gompel&Svacina.
- Bourdieu, P. (1986). *THE FORMS OF CAPITAL*. 241–258.
- Bouverne-De Bie, M., Claeys, A., De Cock, A., & Vanhee, J. (2003). *Armoede en participatie, Red.: Maria Bouverne-De Bie e.a.* Academia.
- Bozek, B., Raeymaeckers, P., & Coene, J. (2016). *De maat van lokale netwerken: Kwantitatieve analyse van de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie voor mensen in armoede*. Démos.
- Bryman, A. (2016). *Social Research Methods* (4de dr.). Oxford University Press.
- Capéau, B., Cherchye, L., Decancq, K., Decoster, A., De Rock, B., Maniquet, F., Nys, A., Périlleux, G., Ramaekers, E., Rongé, Z., Schokkaert, E., & Vermeulen, F. (2018). *Wat heet dan gelukkig zijn?: Geluk, welvaart en welzijn van de Belgen*. Garant Uitgevers.
- Chambers, R. (1997). *Whose Reality Counts?* Practical Action Publishing. <https://doi.org/10.3362/9781780440453>
- Coene, J., Raeymaeckers, P., & Hubeau, B. (2018). *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek*. Universitaire Stichting voor Armoedebestrijding (USAB). https://libis-vlp.alma.exlibrisgroup.com/view/delivery/32KUL_VLP/1221829750001494
- Cools, P., & Oosterlynck, S. (2020). *DE POLITIEKE ROL VAN DE VERENIGINGEN WAAR ARMEN HET WOORD*

NEMEN. 80.

- Cornwall, A. (2008). Unpacking 'Participation': Models, meanings and practices. *Community Development Journal*, 43(3), 269–283.
- Crenshaw, K. (2020). *On intersectionality: Essential writings*, Kimberlé Crenshaw. New Press.
- De Bisschop, A., Vanduynslager, L., Van Driessche, T., Rogé, B., Storms, B., Hermans, M., & Van de Walle, I. (2010). *Lokale netwerken: Momenten met focus op vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede*.
- De Boyser, K. (2008). *Naar een doelmatigere armoedebestrijding*. <http://hdl.handle.net/1854/LU-868509>
- De Rynck, F., & Dezeure, K. (2009). *Burgerparticipatie in Vlaamse steden: Naar een innoverend participatiebeleid*. Vanden Broele.
- Deceur, E., De bisschop, A., De Bie, M., & Roets, G. (2014). *Participatie en diversiteit*. <http://hdl.handle.net/1854/LU-6981086>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The 'What' and 'Why' of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Degerickx, H., Beveren, L. V., Debaene, R., Gorp, A. V., Roose, R., & Roets, G. (2019). Theorizing notions of the participation of people in poverty in social policymaking: Policing, politics and subjectification. *Social Policy & Administration*, n/a(n/a). <https://doi.org/10.1111/spol.12741>
- Demos. (z.d.). *Kenniscentrum—Infofiches lokale netwerken*. Geraadpleegd 8 augustus 2021, van <https://demos.be/kenniscentrum/type/lokaal-netwerk-16>
- Demos. (z.d.). *Hoe wij ondersteunen*. <https://demos.be/vrije-tijd-in-de-netwerkgemeente/hoe-wij-ondersteunen>
- Departement Cultuur, Jeugd & Media. (z.d.). *Participatiedecreet: Werkingssubsidie lokale netwerken voor de bevordering van de vrijetijdsparticipatie van personen in armoede* | Departement Cultuur, Jeugd & Media. Geraadpleegd 13 mei 2021, van <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/participatie/sub-si-dies-het-ka-der-van-het-par-ti-ci-pa-tie-de-creet/lokale-netwerken-personen-armoede>
- Departement Cultuur, Jeugd en Media. (z.d.). *Participatiedecreet* | *Cultuur, Jeugd en Media*. Geraadpleegd 20 mei 2020, van <https://cjsm.be/overkoepelende-themas/participatie/participatiedecreet>
- Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. (z.d.-a). *Lokale netwerken personen in armoede*. Geraadpleegd 10 mei 2020, van <http://www.sociaalcultureel.be/volwassenen/loknetarmoede.aspx>
- Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. (z.d.-b). *Subsidievoorwaarden*. Geraadpleegd 22 mei 2020, van http://www.sociaalcultureel.be/volwassenen/loknetarmoede_subsidievoorwaarden.aspx
- Edelenbos, J., Domingo, A., Klok, P.-J., & Van Tatenhove, J. P. M. (2006). *Burgers als beleidsadviseurs. Een vergelijkend onderzoek naar acht projecten van interactieve beleidsvorming bij drie departementen*.

Instituut voor Publiek en Politiek.

- Enghien, M., & Devroey, K. (2015). *Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015 – 2019*. 95.
- Federaal Planbureau. (2020, november 6). *indicators.be—Risico op armoede of sociale uitsluiting*.
https://indicators.be/nl/i/G01_PSE/
- Freire, P. (1972). *Cultural action for freedom*. Penguin books.
- Gombert, K., Douglas, F., McArdle, K., & Carlisle, S. (2016). Reflections on ethical dilemmas in working with so-called 'vulnerable' and 'hard-to-reach' groups: Experiences from the Foodways and Futures project. *Educational Action Research, 24*(4), 583–597.
<https://doi.org/10.1080/09650792.2015.1106958>
- Gustafson, P., & Hertting, N. (2017). Understanding Participatory Governance: An Analysis of Participants' Motives for Participation. *The American Review of Public Administration, 47*(5), 538–549.
<https://doi.org/10.1177/0275074015626298>
- Hoogenboom, M., & Knijn, T. (2013). *Is Realistisch Evalueren realistisch?* (pp. 165–184).
- Jager-Vreugdenhil, M. (2011). Spraakverwarring over participatie. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice, 20*(1), 76–99.
- Ketelslegers, B. (2015). *Armoede gekleurd*. Netwerk tegen Armoede.
- Klijn, E.-H., & Koppenjan, J. F. M. (2016). *Governance networks in the public sector*. Routledge.
- Koning Boudewijnstichting. (1994). *Algemeen Verslag over de Armoede*. Koning Boudewijnstichting.
- Krause, A. E., North, A. C., & Davidson, J. W. (2019). Using Self-Determination Theory to Examine Musical Participation and Well-Being. *Frontiers in Psychology, 10*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00405>
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370–396.
<https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Mortelmans, D. (2020). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden* (3de uitgave). Acco.
- Nabatchi, T., & Amsler, L. B. (2014). Direct Public Engagement in Local Government. *The American Review of Public Administration, 44*(4_suppl), 63S–88S. <https://doi.org/10.1177/0275074013519702>
- Oncescu, J., & Neufeld, C. (2019). Low-income families and the positive outcomes associated with participation in a community-based leisure education program. *Annals of Leisure Research, 22*(5), 661–678. <https://doi.org/10.1080/11745398.2019.1624586>
- Pateman, C. (2012). Participatory Democracy Revisited. *Perspectives on Politics, 10*(1), 7–19.
<https://doi.org/10.1017/S1537592711004877>
- Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *Realistic evaluation*. Sage.
- Punton, M., Vogel, I., & Lloyd, R. (2016). *Reflections from a Realist Evaluation in Progress: Scaling Ladders and Stitching Theory*. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/11254>

- Purrington, A., & Hickerson, B. (2013). Leisure as a cross-cultural concept. *World Leisure Journal*, 55(2), 125–137. <https://doi.org/10.1080/04419057.2013.782564>
- Raeymaeckers, P., & Kenis, P. (2016). The Influence of Shared Participant Governance on the Integration of Service Networks: A Comparative Social Network Analysis. *International Public Management Journal*, 19(3), 397–426. <https://doi.org/10.1080/10967494.2015.1062443>
- Ravensbergen, F., & VanderPlaat, M. (2009). Barriers to citizen participation: The missing voices of people living with low income. *Community Development Journal*, 44. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsp014>
- Robins, G., Bates, L., & Pattison, P. (2011). Network Governance and Environmental Management: Conflict and Cooperation. *Public Administration*, 89(4), 1293–1313. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2010.01884.x>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*, 11.
- Schneider, H. (1999). Participatory governance for poverty reduction. *J. Int. Dev.*, 14.
- Snel, E., Custers, G., & Engbersen, G. (2018). Ongelijkheid in de participatiestad: Stadsbuurten en burgerparticipatie. *Mens & Maatschappij*, 93(1), 31–57. <https://doi.org/10.5117/MEM2018.1.SNEL>
- Spicker, P. (2016). *Poverty as a wicked problem*. November, 5.
- Statbel. (2020, oktober 15). *Risico op armoede of sociale uitsluiting*. <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>
- Statistiek Vlaanderen. (2019, juni 25). *Bevolking onder de armoededrempel*. https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/bevolking-onder-de-armoededrempel#1_op_10_vlamingen_loopt_risico_op_armoede
- Steenssens, K., & Demeyer, B. (2009). *Conceptnota empowerment en activering in armoedesituaties*. HIVA.
- Stokkom, B. van, Becker, M. J., & Elkenaar, T. (2012). *Participatie en vertegenwoordiging: Burgers als trustees*. Amsterdam University Press.
- Stroobants, V., Celis, R., Snick, A., & Wildemeersch, D. (2001). Actief burgerschap: Een leerproces. *Journal of social intervention*.
- Thomassen, A. O., & Jensen, J. B. (2020). *Re-Shaping Physical and Digital Consumer and Participative Co-Production Processes: The Impact of Social Distancing During COVID-19* (pp. 216–236). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-4975-9.ch012>
- UiTPas. (z.d.). *Wie heeft recht op het kansentarief?* UiTPAS. Geraadpleegd 29 juni 2021, van <https://helpdesk.uitpas.be/hc/nl/articles/360011579540-Wie-heeft-recht-op-het-kansentarief->
- Van Haarlem, A., Coene, J., & Lusyne, P. (2011). De superdiversiteit van armoede en sociale uitsluiting.

Armoede en sociale uitsluiting : jaarboek ...

- Van Lanker, W., Minnebo, J., & Steyaert, J. (2021, maart 3). *Armoede en vrijetijdsbesteding*. Armoede en vrijetijdsbesteding gaan niet hand in hand. <https://indiville.be/armoede-en-vrijetijdsbesteding-gaan-niet-hand-in-hand/>
- Van Regenmortel, T. (2002). *Empowerment en maatzorg: Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede*. Acco.
- Van Regenmortel, T. (2008). *Zwanger van empowerment: Een uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg*. Fontys hogescholen.
- Vanduynslager, L. (2010). *Kwalitatief praktijkonderzoek naar de werking en betekenis van lokale netwerken ter bevordering van de vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede: Rapport*. Demos. <https://demos.be/kenniscentrum/document/praktijkonderzoek-lokale-netwerken-2010>
- Vermeersch, L., & Vandenbroucke, A. (2014). Is social, cultural and recreational participation a luxury for people living in poverty? An analysis of policy intentions and measures. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 23(1), 53–71. <https://doi.org/10.18352/jsi.395>
- Decreet houdende de flankerende en stimulerende maatregelen ter bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport, Pub. L. No. 2008201115 (2008). http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=08-04-04&numac=2008201115
- Voets, J., & De Rynck, F. (2011). *Exploring the Innovative Capacity of Intergovernmental Network Managers: The Art of Boundary-Scanning and Boundary Spanning* (1ste dr., pp. 155–175). Palgrave MacMillan; Houndmills, Basingstoke, Hampshire. <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/390391>
- Vranken, D. J. (2008). *NAAR EEN DOELMATIGERE ARMOEDEBESTRIJDING*. Universiteit Antwerpen.
- Wampler, B. (2012). Participation, Representation, and Social Justice: Using Participatory Governance to Transform Representative Democracy. *Polity*, 44(4), 666–682.
- Warren, M. E. (2009). Governance-driven democratization. *Critical Policy Studies*, 3(1), 3–13. <https://doi.org/10.1080/19460170903158040>
- Williams, B. N., Kang, S.-C., & Johnson, J. (2016). (Co)-Contamination as the Dark Side of Co-Production: Public value failures in co-production processes. *Public Management Review*, 18(5), 692–717. <https://doi.org/10.1080/14719037.2015.1111660>

Bijlagen

1. Schematische voorstelling van vormen van dialoog

	Formeel					
		Onrechtstreeks				
Rechtstreeks	<table border="1"><tr><td>Formele overlegmomenten met netwerkpartners en mensen in armoede</td><td>Formele overlegmomenten met netwerkpartners en een vertegenwoordiger van mensen in armoede (betaalde kracht) Formele participatiemomenten van mensen in armoede; werkgroepen, leercirkels, inspraakmomenten (in vereniging)</td></tr><tr><td>Informele gesprekken met netwerkpartner (mensen die daar normaal gezien niet moeten zijn) voor/na/tijdens een activiteit, in vereniging of andere sociale organisatie</td><td>Informele gesprekken met een vertegenwoordiger van mensen in armoede (betaalde kracht) voor/na/tijdens een activiteit, in vereniging of andere sociale organisatie</td></tr></table>	Formele overlegmomenten met netwerkpartners en mensen in armoede	Formele overlegmomenten met netwerkpartners en een vertegenwoordiger van mensen in armoede (betaalde kracht) Formele participatiemomenten van mensen in armoede; werkgroepen, leercirkels, inspraakmomenten (in vereniging)	Informele gesprekken met netwerkpartner (mensen die daar normaal gezien niet moeten zijn) voor/na/tijdens een activiteit, in vereniging of andere sociale organisatie	Informele gesprekken met een vertegenwoordiger van mensen in armoede (betaalde kracht) voor/na/tijdens een activiteit, in vereniging of andere sociale organisatie	
Formele overlegmomenten met netwerkpartners en mensen in armoede	Formele overlegmomenten met netwerkpartners en een vertegenwoordiger van mensen in armoede (betaalde kracht) Formele participatiemomenten van mensen in armoede; werkgroepen, leercirkels, inspraakmomenten (in vereniging)					
Informele gesprekken met netwerkpartner (mensen die daar normaal gezien niet moeten zijn) voor/na/tijdens een activiteit, in vereniging of andere sociale organisatie	Informele gesprekken met een vertegenwoordiger van mensen in armoede (betaalde kracht) voor/na/tijdens een activiteit, in vereniging of andere sociale organisatie					
	Informeel					

2. Informatiebrief experts en trekkers lokale netwerken

Masterthesis over de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken

Uw deelname aan dit onderzoek is **geheel vrijblijvend**. U kan nog voor of tijdens de focusgroep nog beslissen om uw deelname te stoppen. Graag wil ik benadrukken dat uw medewerking uiterst waardevol is voor Demos en verdere verspreiding naar praktijk en beleid. De informatie die verkregen wordt zal enkel gebruikt worden in het kader van het onderzoek.

Door **via mail te bevestigen** dat u het gelezen en goedgekeurd hebt, verklaart u op de hoogte te zijn van de aard van het onderzoek en te willen meewerken aan de focusgroep. Hierbij verklaart u dat u:

- Op een begrijpelijke manier **geïnformeerd** bent over de aard, de methode en het doel van het onderzoek. Uw vragen zijn voldoende beantwoord en u weet dat u de mogelijkheid heeft om op elk moment bijkomende informatie te bekomen.
- Volledig **vrijwillig deelneemt** aan het onderzoek en u bewust bent van de mogelijkheid om mijn deelname aan de focusgroep op elk moment te stoppen.
- Toestemming geeft om de focusgroep **vast te leggen**. Het opgenomen audiomateriaal en het verslag er van wordt alleen gebruikt voor analyses en/of wetenschappelijke doeleinden. U zult na de focusgroep het verslag er van kunnen nalezen voordat dit verder verwerkt wordt.
- Toestemming geeft om de onderzoeksresultaten te **publiekelijk te publiceren**.

Indien u hiermee instemt, zouden wij graag **de deelnemerslijst van de focusgroepen bekend maken** en zal uw naam en uw functie/onderzoeksdomein openbaar worden gemaakt. Er zal niet bekend gemaakt worden wie wat gezegd heeft. Uw naam zal dus enkel te lezen zijn bij de deelnemerslijst. **Indien u toch liever volledig anoniem deelneemt aan de focusgroep, gelieve dit dan te vermelden in uw bevestigingsmail.**

Na afloop van het onderzoek ontvangt u een samenvatting van de resultaten.

Alvast bedankt voor uw medewerking! Bij vragen of voor extra informatie kunt u mij altijd contacteren.

Context onderzoek

Dit onderzoek focust op de dialoog met mensen in armoede binnen de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie, een maatregel binnen het Vlaams Participatiedecreet. De Vlaamse overheid stimuleert via deze maatregel lokale besturen om via netwerksamenwerking in te zetten op meer toegankelijk en betaalbaar vrijetijdsaanbod voor mensen in armoede. Een kwalitatieve dialoog met mensen in armoede en hun verenigingen is belangrijk binnen een lokaal netwerk. Men wil er zeker van zijn dat de plannen en acties die vooropgesteld worden de juiste zijn en gedragen worden door alle betrokkenen. Dat kan, maar het is niet altijd even evident.

Doel onderzoek

Hoe kunnen we de betrokkenheid van mensen in armoede in een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie optimaliseren? Wat zijn opportuniteiten en knelpunten? Wat zijn randvoorwaarden om tot een goede dialoog te komen? Op welke momenten en aspecten is hun inbreng essentieel? Welke rol neemt de netwerkregisseur daarin op? En hoe kan Demos lokale besturen daarin ondersteunen? We gaan op zoek naar de mechanismen, contextfactoren en uitkomsten.

Onderzoeksmethode

Er worden online focusgroepen gepland met experts inzake participatie, armoede of lokale netwerken enerzijds en praktijkwerkers of ondersteuners van mensen in armoede anderzijds. Daarnaast worden mensen in armoede individueel geïnterviewd. Tijdens de focusgroepen proberen we een helikopterview te nemen en in gesprek te gaan over onderwerpen als vertrouwen, communicatie, machtsrelaties, ...

Alvast hartelijk bedankt!

Lore Beke, masterstudente Agogische wetenschappen

In opdracht van Demos

3. Uitnodiging mensen in armoede

HET MEE-MAKEN OF MEEMAKEN?

Een onderzoek naar de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken vrijetijdsparticipatie

Lore Beke
Agogische wetenschappen
Vrije Universiteit Brussel
i.s.m. Demos vzw

Hallo,

Ik ben Lore Beke en studeer Agogische Wetenschappen in Brussel. Ik ben 22 jaar en ik hou van Chiro en toneel spelen.

Voor mijn thesis doe ik een onderzoek over de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie. Binnen het lokaal netwerk is het de bedoeling dat de stem van mensen in armoede gehoord wordt. Ik wil onderzoeken hoe dit gebeurt en hoe we dat kunnen verbeteren.

CONTEXT ONDERZOEK: LOKALE NETWERKEN

Dit onderzoek gaat over **de dialoog met mensen in armoede binnen de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie**. Lokale besturen proberen mee een vrijetijdsaanbod uit te werken dat betaalbaar is voor iedereen, ook voor mensen die in armoede leven. Dit doen ze met behulp van een lokaal netwerk. Dit netwerk is een overleg de gemeente, vrijetijdorganisaties en mensen die in armoede leven. Dit filmpje laat zien hoe dat gaat. **Het is heel belangrijk dat er goed naar mensen die in armoede leven geluisterd wordt**; men wil er zeker van zijn dat de beslissingen die het netwerk maakt de juiste zijn en gedragen worden door alle betrokkenen. Dat kan, maar het is niet altijd even evident.

INTERVIEW

Als je wilt deelnemen zal er een interview van maximum een uurtje plaatsvinden. Je moet hier niets voor voorbereiden. Met dit interview wil ik graag te weten komen **hoe mensen in armoede hun inspraak binnen een lokaal netwerk beleven en hoe we deze dialoog kunnen verbeteren**. Aan de hand van enkele vragen gaan we hier over in gesprek. Ik zal het gesprek opnemen, maar niemand anders buiten ik ga het daarna beluisteren.

MEEDOEN?

Jou ervaringsdeskundigheid is voor mij en het onderzoek heel waardevol! Zo leren we hoe we beleid en praktijk beter kunnen afstemmen op mensen die in armoede leven.

Als je wilt meedoen aan het onderzoek spreken we een momentje af om het interview af te nemen. Omwille van Corona is het veiliger om het online te doen, maar als je liever een echt gesprek hebt kom ik graag naar jou gemeente, dan zoek ik een plekje waar we veilig kunnen praten.

NOG VRAGEN?

Als je nog vragen hebt over het interview mag je deze altijd stellen! Je kunt me via mail en via mijn gsm bereiken

✉ lore.beke@vub.be

☎ 0471/01.82.64

4. Uitnodiging experts en trekkers lokale netwerken

HET MEE-MAKEN OF MEEMAKEN?

Een realistische evaluatie over de dialoog met mensen in armoede binnen lokale netwerken vrijetijdsparticipatie

Lore Beke
Agogische wetenschappen
Vrije Universiteit Brussel
i.s.m. Demos vzw

CONTEXT ONDERZOEK: LOKALE NETWERKEN

Dit onderzoek focust op **de dialoog met mensen in armoede binnen de lokale netwerken vrijetijdsparticipatie**, een maatregel binnen het Vlaams Participatiedecreet. De Vlaamse overheid stimuleert via deze maatregel lokale besturen om via netwerksamenwerking in te zetten op meer toegankelijk en

betaalbaar vrijetijdsaanbod voor mensen in armoede. In dit filmpje leer je hoe dat gaat. Een kwalitatieve dialoog met mensen in armoede en hun verenigingen is belangrijk binnen een lokaal netwerk. Men wil er zeker van zijn dat de plannen en acties die vooropgesteld worden de juiste zijn en gedragen worden door alle betrokkenen. Dat kan, maar het is niet altijd even evident.

DOEL ONDERZOEK

Hoe kunnen we de betrokkenheid van mensen in armoede in een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie optimaliseren? Wat zijn opportuniteiten en knelpunten? Wat zijn randvoorwaarden om tot een goede dialoog te komen? Op welke momenten en aspecten is hun inbreng essentieel? Welke rol neemt de netwerkregisseur daarin op? En hoe kan Demos lokale besturen daarin ondersteunen? We gaan op zoek naar de mechanismen, contextfactoren en uitkomsten.

ONDERZOEKSMETHODE

Er worden online focusgroepen gepland met experts inzake participatie, armoede of lokale netwerken enerzijds en praktijkwerkers of ondersteuners van mensen in armoede anderzijds. Daarnaast worden mensen in armoede individueel geïnterviewd. Tijdens de focusgroepen proberen we een helikopterview te nemen en in gesprek te gaan over onderwerpen als vertrouwen, communicatie, machtsrelaties, ...

MEEDOEN?

De focusgroepen gaan door in de week van 15/03, duid via [deze link](#) aan wanneer het voor u past. Uw bijdrage is onmisbaar binnen dit onderzoek! Samen zorgen we voor een betere participatie van mensen die in armoede leven. Bij afloop van het onderzoek ontvangt u een samenvatting van de resultaten. Alvast bedankt!

WIE ZIJN WE?

Lore Beke, masterstudente Agogische wetenschappen voert dit onderzoek in opdracht van [Demos](#). Dit onder begeleiding van professor An-Sofie Smetcoren. Samenwerking mogelijk gemaakt door de [Wetenschapswinkel](#).

✉ lore.beke@vub.be

☎ 0471/01.82.64

5. Voorbereiding focusgroep met mensen in armoede

De mensen in armoede zullen niet eerst door mij gecontacteerd worden, maar door een contactpersoon van het lokale netwerk van de gemeente zelf. Deze persoon zal al een eerste inleiding doen. Daarna zal er digitaal meer informatie doorgestuurd worden.

- Hoe laagdrempelig maken?
 - Telefonische kennismaking op voorhand, filmpje van mezelf doorsturen

Deel 1: introductie

Mezelf voorstellen

- Naam, leeftijd, gemeente
- Hobby's en interesses

Onderzoek voorstellen

- Studies: onderzoek, waar gaat het over?
 - Goed kaderen; onderzoek over hoe de stem gehoord kan worden van mensen in armoede omtrent vrijetijdsparticipatie. Dit gaat over het grote geheel: zowel over het samen vergaderen als minder officiële babbels.
- Doel van het onderzoek
- Wat gebeurt er met de resultaten en hoe koppel ik terug
- Duur van het interview : +/- 1 uur
- Nog vragen?

Deel 2: interview

1. Kennismaking

--> voorwerp

- a. Gemeente
- b. Hobby's of interesses, waar neem je graag aan deel in je vrije tijd?

2. Op welke manier vertegenwoordig jij mensen in armoede in jouw gemeente, rond het thema vrije tijd?

- a. Doe je dit al lang?
- b. Kun je vertellen hoe er in jouw gemeente naar de stem van mensen in armoede geluisterd wordt op vlak van vrije tijd?

3. Waarom is het belangrijk dat er naar jullie geluisterd wordt over vrijetijdsparticipatie?

4. Ben je tevreden van de werkwijze van het lokale netwerk, waarom wel/niet?

- a. Wat gaat goed, wat gaat minder goed?

--> Stellingen (met vingers aanduiden)

b. Als mensen van de gemeente, of anderen jouw mening en ideeën vragen (in het kader van het lokaal netwerk of vrije tijd), voel je je dan gehoord en begrepen?

i. IK VOEL ME GEHOORD EN BEGREPEN OVER MIJN BEZORGDHEDEN
OP VLAK VAN ONTSPANNING EN VRIJE TIJD

c. Heb je na zo'n gesprek of activiteit het gevoel dat je alles hebt kunnen zeggen wat je wilde zeggen?

i. NA EEN GESPREK IN VERBAND MET DE LOKALE NETWERKEN HEB
IK NIET HET GEVOEL DAT IK ALLES HEB KUNNEN ZEGGEN

ii. HET ALLERBELANGRIJKSTE IS DAT DE GESPREKKEN
PROFESSIONEEL VERLOPEN

1. Vraag naar informele momenten

5. Zijn er mensen in je omgeving waarvan je het gevoel hebt dat ze goed naar je luisteren en goed begrijpen wat je bezighoudt op het vlak van je dromen en verwachtingen voor je vrije tijd? --> post-its

a. Wie zijn die mensen?

b. Wat doen deze mensen anders dan anderen zodat jij het gevoel hebt dat ze naar jou noden en wensen luisteren?

i. Wat zorgt er nu net voor dat je het gevoel hebt dat er echt naar je geluisterd wordt, dat er een goede dialoog is?

1. Bepaalde waarden, acties, manier van omgaan, ...

ii. Welke zaken zorgen ervoor dat je het gevoel hebt dat er niet goed naar je geluisterd wordt, dat er geen goede dialoog is?

c. Wat kan de gemeente of de trekker doen zodat jij het gevoel hebt dat er nog beter naar mensen in armoede geluisterd wordt? Wat zou hiervoor kunnen zorgen?

6. Op welke manier kunnen deze zaken invloed hebben op de dialoog? (*Contextfactoren*) *Dingen die op het eerste zicht niet zo belangrijk lijken, maar eigenlijk toch voor een beter gesprek zorgen?*

--> tekenen, dingen die je kunt zien, andere dingen er bij schrijven

a. Heeft de **locatie** waar de gesprekken doorgaan een positieve/negatieve invloed?

b. Partners van het netwerk? **Aanwezig** tijdens gesprekken?

c. Extra's: koffie, babbelen, ...

d. Het **verleden** ...?

e. **Beleid** van de gemeente ...?

f. De **sfeer** in de gemeente ...?

Zijn er nog andere "contextfactoren" waar je aan denkt, dingen die op de achtergrond meespelen?

10: Om af te ronden: is er iets dat je graag nog wilt toevoegen?

6. Voorbereiding focusgroep experts en trekkers lokale netwerken

Tijd	Onderdeel	Jamboard
15u-15u05	Inleiding onderzoek	/
15u05-15u10	Inleiding Demos	/
15u10-15u15	Kennismaking	/
15u15-15u30	Uitkomsten	Post-its plakken: korte/ lange termijn, bedoeld/onbedoeld
15u30-16u	Mechanismen	Lijst maken Top 5 opstellen
16u-16u15	Contextfactoren	Post-its plakken?
16u15-16u25	Begeleiding Demos	
16u25-16u30	Reserve + afronden	

Doorheen focusgroep:

- *Vraag tijdens de focusgroep ook goed naar voorbeelden. Kan je dat toelichten? Heb je daar voorbeeld van? Heb je dat dan al meegemaakt? Wat werd er toen gedaan?*

Deel 1: introductie

Introductie Lore (5 minuten - 15u05)

- Onderwerp en doel onderzoek (kort)
- CMO framework toelichten (kort)

Wat is het?

- Evaluatietechniek van Pawson en Tilley, eind vorige eeuw
- Wilt verder gaan dan klassieke evaluatietechnieken door echt te kijken naar de context, deze wordt in vele andere evaluatietechnieken over het hoofd gezien
- De interventie; het organiseren van de lokale netwerken, met focus op de dialoog met mensen in armoede
- De uitkomsten; wat is het doel, wat wil men bereiken? Waarom doet men deze interventie?
- Mechanismen: welke processen, handelingen, acties, interacties zorgen ervoor dat de uitkomsten (al dan niet) bereikt worden
- Welke contextfactoren spelen mee, dingen die er al waren en die moeilijk te veranderen zijn
- Wat gebeurt er met de resultaten: zo wijd mogelijke publicatie (via Demos, VVSG, Wetenschapswinkel)

- Duur van de focusgroep: 1u30min
- IC overlopen, is het voor iedereen oké als naam bekend wordt gemaakt?

1. *De interventie*

Inleiding van door Demos (5 minuten - 15u10)

- Wat zijn/doen lokale netwerken
- Vanuit welk opzet worden deze lokale netwerken georganiseerd? Waarom wordt er in dialoog gegaan met mensen in armoede? Uitkomsten/doel volgens het Participatiedecreet?

- *Dit mag vrij "droog" blijven, zodat we de experts verder geen woorden in de mond leggen*

Deel 2: focusgroep

Kennismaking (5 minuten - 15u15)

- Naam
- Organisatie/functie
- Ervaring met dialoog met mensen in armoede

1. **Uitkomsten (15 minuten - 15u30)**

Wat wil men bereiken met in dialoog gaan met mensen in armoede (of zou men moeten bereiken)?

Wat is het doel hiervan?

- Op lange/korte termijn
- Bedoelde/onbedoelde uitkomsten

Denk hier even over na, en probeer het neer te schrijven op post-its. Als uw post-it niet in een bepaald vakje past, mag je het gewoon ergens centraal plaatsen.

Extra: wat maakt zo'n lokaal netwerk volgens jou onmisbaar/broodnodig? Waar zorgt een lokaal netwerk voor waar andere organisaties, bewegingen of platformen niet voor zorgen?

Kan je dat toelichten? Heb je daar voorbeeld van? Heb je dat dan al meegemaakt? Wat werd er toen gedaan?

2. **Mechanismen (30 minuten - 16u)**

Visualisatieoefening; Nu willen we even nadenken hoe deze gewilde uitkomsten tot stand kunnen komen.

Beeld je een moment in, een ideaalscenario, waar mensen in armoede in gesprek gaan in een netwerksituatie, er is volwaardige participatie en de mensen in armoede hebben waardevolle inbreng.

1. Hoe ziet dit moment er in jouw hoofd uit? Hoe verloopt het?
2. Welke mechanismen spelen mee? Hoe kan dit bereikt worden? Wat zorgt er voor dat dit bereikt kan worden?
 - a. Op dat moment of ruimer buiten dat moment zelf
3. Extra: denk nu aan een waargebeurde situatie waarin er in dialoog werd gegaan met mensen in armoede.
 - a. Wat ging hier goed/slecht?
 - b. Wat is er nodig om hier tot een nog betere dialoog te komen?

Kan je dat toelichten? Heb je daar voorbeeld van? Heb je dat dan al meegemaakt? Wat werd er toen gedaan?

we laten iedereen aan het woord maar indien je reeds wil reageren, het mogelijk is Tijdens deze bespreking vult Bart/Ben een lijst aan van mechanismen

4. Haal uit de lijst mechanismen die we opstelden de 5 belangrijkste voor jou en rangschik ze.
 - a. Welke zijn basis, kunnen echt niet ontbreken, welke zijn voor gevorderden?
 - b. Waarom kies je deze?

Kan je dat toelichten? Heb je daar voorbeeld van? Heb je dat dan al meegemaakt? Wat werd er toen gedaan?

3. Contextfactoren (15 min – 16u15)

1. Wat zijn cruciale contextfactoren die zorgen dat de mechanismen tot hun recht komen, wat zijn facilitators?
 - a. Wat zijn barrières?

Ter inspiratie categorieën:

- i. Karaktereigenschappen, handelingen en gedrag van doelgroepen
- ii. fysieke factoren
- iii. technologische of economische omstandigheden
- iv. micro-, meso-, als macroniveau

Eerst even via JAMBOARD over nadenken en Post-its plakken, daarna over in gesprek gaan

Kan je dat toelichten? Heb je daar voorbeeld van? Heb je dat dan al meegemaakt? Wat werd er toen gedaan?

4. Ondersteuning Demos (10 min – 16u25)

Waar moet Demos prioriteit aan geven om lokale netwerken te ondersteunen voor een betere dialoog met mensen in armoede?

Extra vragen:

De participatieladder is een poging om de mate van inspraak te visualiseren. Stelling: we moeten de hoogste trap op de participatieladder proberen te bereiken?

Voorbeeld van situatie waarin ze net meer of minder inspraak gepast zou zijn?

Wat is werkbaar/haalbaar?

In theorie / realiteit

Er is nu veel gezegd aan de tafel, als er nu 1 ding is dat aan bod gekomen is waarvan je zegt, dat moet je als onderzoeker zeker mee opnemen, wat is dit dan?

[Deel 3: afsluiten](#)

Nog toevoegingen?

Bedanken

6. Finale labellijst MAXQDA

▼	☞	Contextfactoren		0
	☞	Karakter schepen/trekker		1
▼	☞	Taligheid van dialoog		1
	☞	laaggeletterden		1
	☞	anderstaligen		2
▼	☞	Corona		6
	☞	minder bandbreedte		0
	☞	Digitaal		6
	☞	Schaal en omvang gemeente		3
▼	☞	Politiek systeem		2
	☞	Vanuit OCMW / armoedevereniging		1
	☞	je moet bij een vereniging waar armen het woord zitten		0
▼	☞	Politieke cultuur		4
	☞	vanuit burgers: vertrouwen in de politiek - burgers		2
	☞	vanuit overheid visie op sociale kwetsbaarheid		1
▼	☞	Geschiedenis		6
	☞	eerdere ervaringen met participatie		1
	☞	Gebeurtenissen in de gemeente		1
	☞	Groep(sdynamica)		1
	☞	Wettelijk kader		0
▼	☞	Mechanismen		0
	>	Continuüm rechtstreeks/onrechtstreeks		53
▼	☞	Transparantie		9
	▼	Openheid - eerlijkheid		8
	☞	directief vs. verbergend		2
	▼	effectieve impact		8
	☞	Geen schijnparticipatie		0
	>	Competenties van de trekker		34
	>	goede sfeer		28
▼	☞	communicatie - taal		9
	☞	echt luisteren		2
	>	Verbondenheid		22
▼	☞	Proces		7
	☞	ruimte voor verschil		3
	▼	Aanpak op maat		4
	☞	Laagdrempelige methodieken		2
	☞	Diversiteit betrekken		1
	☞	Fysieke/praktische drempels		1
	▼	voldoende tijd en middelen		12
	☞	Competentie		3
	☞	aandacht voor iedereen		2
	☞	Successen benoemen		2
	☞	Niet inschakelen, van bij het begin		9
	☞	Dezelfde begeleider		3

<ul style="list-style-type: none"> ▼ Draagvlak <ul style="list-style-type: none"> ▼ bij mensen in armoede <ul style="list-style-type: none"> Bandbreedte bij armoede organisatie Bij beleid 				1
				1
				2
				3
				4
▼ Uitkomsten			 	0
▼ Instrumenteel				1
▼ Voor het "label"				3
 impactmeting				2
▼ omdat het moet				1
 meer georganiseerd - minder bottom-up				1
▼ Steun voor beleid				1
 Publieke rechtvaardiging				1
 Tokenism				1
 Verminderen van verzet, zorgen, frustraties				1
▼ Intrinsiek				0
▼ Gemeenschap				0
▼ Zoeken naar gemeenschappelijke noden				2
 leren persoonlijke ervaringen overstijgen				1
▼ Opbouw sociaal kapitaal				2
 Bridging				1
▼ Linking				4
 empathie - solidariteit				2
 Bonding				3
> Beleid (+)				47
▼ Individuele participanten				0
▼ negatieve uitkomsten				1
 stereotypes worden bevestigd				0
 negatieve ervaring als er niets mee gebeurt				3
 gevoel van erkenning en verbinding				5
▼ Aanwakkeren empowerment				3
 Leren mening vormen				0
▼ Informeren				3
▼ Meer kennis over aanbod				3
 aanbod leren kennen				0
 horizons verbreden				2

7. Voorbeeldtranscript

Lore: iemand die wilt beginnen, bijvoorbeeld met iets op korte termijn

R1: Ik heb de roze post-its. Ik denk dan heel sterk vanuit ons eigen onderzoek nu met mensen in verborgen thuisloosheid, het feit dat er met hen in dialoog gegaan wordt geeft een gevoel van erkenning en verbinding (dat zijn die twee roze die ik daar op heb geplakt). Dan heb ik ook nog een, bewust op de grens geplakt: bewust maken van drempels en dynamieken enzovoort omdat dat denk ik zowel deels bewust als onbewust, en zowel korte als lange termijn is en dat hangt een beetje af op wie je die bewustmaking toepast, ik denk dat dat op dit moment voornamelijk voor mij een bewustmaking is, dat ik nog meer zicht krijg op dynamieken, ik probeer daar ook tegelijkertijd over te schrijven en probeer ook op andere manieren te zorgen dat die bewustmaking ook verder gaat dan alleen naar ons als onderzoeker, op basis van die uitwisseling. Dat is zo wat overkoepelend op korte en lange termijn, die ik daar had gezet.

Lore: Is die andere roze ook nog van jou?

R1: alle roze zijn van mij

Lore: "nog een extra negatieve ervaring als er niks met hun stem gebeurt".

R1: Ja, dat is ook wat we in ander onderzoek hebben meegemaakt, waar dat er bijvoorbeeld in een gevangenis een bevraging wordt gedaan en mensen echt het gevoel hebben "oh, we kunnen hier eindelijk eens onze ervaringen delen en als er dan daarna niks mee gebeurt is dat eigenlijk nog een extra negatieve ervaring, dus het is eigenlijk wel echt belangrijk dat als je dat proces aangaat, dat je er ook echt iets mee doet, want als dat niet zo is, is het zelfs beter denk ik om niet aan het proces te beginnen omdat dat dan nog een extra negatieve ervaring is, als het niks oplevert bij wijze van spreken.

R2: Of duidelijk op voorhand zeggen wat er mee wordt gedaan, het kan ook zijn dat het gewoon ter informatie is of gewoon om deel te nemen aan de dialoog, zonder dat er perse rekening gehouden moet worden met de inspraak.

R1: Ja, maar ik denk dat vooral die transparantie daar in heel erg belangrijk is, omdat je anders verwachtingen creëert als die als ze niet worden ingevuld, ja, het een heel negatieve ervaring maken.

Lore: Ja, ik zie ook dat je hebt geschreven "bevestiging van stereotypes", kun je dat ook eventjes toelichten?

R1: Ja ik denk dat daar.... Dat is bijvoorbeeld een thema dat we tegen kwamen als we het hadden over sociaal schaduwwerk waarin we gingen kijken naar een aantal meer informele spelers om ze zo te noemen, zelforganisaties, burgerinitiatieven en zo voort en dat het soms door het in dialoog gaan dat mensen zichzelf bevestigd voelen, dat ze dat aanhalen dat bijvoorbeeld als ze een samenwerking aangingen met een meer formele sociaal werk organisatie, wat dat ook gebaseerd was op dialoog dat daar toch heel snel bepaalde dynamieken in naar voren kwamen. Dat gaat over bijvoorbeeld het stereotiepe "wij zijn professioneel en jullie niet" en dat die ook in zo'n dialoog kunnen sluipen en dan ook nog een keer versterkt kunnen worden als je van daaruit dat gesprek aangaat. Is dat een beetje duidelijk?

R3: Ja ik ga misschien een beetje af op wat wij zeggen. Ik herken dat heel erg wat dat R1 zegt, dat het sowieso heel erg belangrijk is dat je goede kaders schept, dat je de

verwachtingen duidelijk schept, maar als je mensen laat participeren gaat dat niet zomaar omdat je met heel veel verschillende dynamieken zit als je gewoon je vergadering, van bijvoorbeeld een bepaald bestuur, met allemaal beleidsmakers, professionelen die dagdagelijks gewoon zijn om te vergaderen en als je daar gewoon gaat zeggen "oké morgen nodigen we iemand met armoede-ervaring daar in uit, dan kan die zijn zeg daar ook is in doen", dan is dat niet het juiste kader. Dan moet je die persoon op zijn minst zelf goed voorbereiden maar je moet ook iedereen die deelneemt aan die vergadering ook goed voorbereiden en dat methodisch zo aansturen en begeleiden zodanig dat mensen ook echt de kans krijgen om hun stem te geven want niet iedereen heeft daarin dezelfde gewoontes, gebruiken, ... Je moet dat echt heel goed doen, anders krijg je echt een tegenovergesteld effect en dan gaan mensen vaak met armoede-ervaring zich nog slechter voelen, voelen zich dan de minder opgeleide, voelen zich de minder welbespraakte eventueel dus ik denk dat dat heel erg belangrijk is, als je niet het juiste kader schetst of geeft en dat ook creëert om mensen echt die stem te geven krijg je eigenlijk een tegenovergesteld effect en dan worden inderdaad soms stereotypes bevestigd want dan is het voor de professionele sociaal werkers of bijvoorbeeld voor beleidsmakers zoiets van "ja ma ja, is dat die mens in armoede, die sukkelaar, hij krijgt het hier weer niet gezegd" of "hij komt hier altijd weer met hetzelfde" en "ziet ge wel". Dus dat is wel echt een belangrijke vereiste, hé.

R2: Dat vond ik wel interessant met het onderzoek dat wij hebben gedaan, dat de mensen van Recht-Op enorm hard worden ondersteund met het brengen van hun verhaal want als je zegt "hun stem gebruiken" bestaat er het gevaar dat er gewoon een soort van dominant verhaal wordt verteld, hetgeen dat gezegd moet worden zonder dat mensen daar misschien echt achter staan, zeker als je zit in een context waar je dan zit met mensen met bestuursfuncties is het moeilijk om te kunnen afwijken van het verhaal dat er al geldt soms. En dat vond ik wel chique dat bij Recht-Op dat voor ze konden deelnemen aan het onderzoek dat ze een heel voorbereidingstraject doorlopen om hen ook een beetje bewust te maken van hun maatschappelijke situatie en de maatschappelijke factoren die daar ook aan hebben bijgedragen waardoor dat ze in armoede zitten.

R3: Ik denk dat dat een belangrijke voorwaarde is voor eender welk participatietraject of dialoog dat je daar een voorbereidend, langduriger traject voor hebt, dat je aan het vertrouwen in mensen kan werken, dat mensen eerst versterkt worden, zich bewust zijn van hun eigen positie in de samenleving of hun positie op zo'n overleg,... Dat is echt zo een voorwaarde denk ik.

Lore: Iemand die nog zijn post-its wilt bespreken? Doe anders maar tegelijkertijd lange en korte termijn

R2: Ja ik wil wel, ik denk dat sowieso het kunnen participeren opzich ook een leerervaring is, dat je van elkaar kunt leren, zeker het kunnen deelnemen aan een proces dat je nog niet hebt gedaan. In het beste geval krijg je zicht op zaken die je nog niet wist of op blinde vlekken dan, bijvoorbeeld in het beleid dat je zou willen voeren.

Dan dat als je samen kunt zitten dat er ook meer gedragen beslissingen worden gemaakt, dat er ook een soort vertrouwen is in wat er gedaan wordt.

Ja en in het ideale geval heb je een beleid dat afgestemd is op de mensen die je wilt bereiken.

Wat ik nog niet had neergeschreven wat ook een gevaar in zich houdt is dat als mensen zich blootgeven, en mensen kennis geven van hun groep dat dat ook gebruikt kan worden om mensen meer onder controle te plaatsen of om bijvoorbeeld beperkingen op te leggen. Dus het is positief maar het heeft ook een soort negatieve noot of een gevaarlijke noot.

R1: Ja misschien ook aanvullend dat bevindingen hun eigen leven gaan leiden he, dat zo'n traject zo'n dingen kan opleveren en jullie kunnen die super genuanceerd naar buiten brengen maar die kunnen dan ook weer gekaapt worden en anders geïnterpreteerd of politiek

ingezet, ... dat is zeker toch ook wel een mogelijks gevaar.

Lore: Ja

R4: Ik zou misschien ook wel de meerwaarde van zo'n participatietraject voor mensen in armoede zelf willen benadrukken. Los van het product dat dat daar uitkomt, los van de dingen die daar uit komen, gewoon, dat ze nog eens kunnen dromen, hun gedachten, ook gewoon beluisterd worden, dat ze weten dat er iemand luistert naar hun. Het is een beetje verweven met die verwachtingen die gesteld worden maar ook gewoon dat luisterend oor, iemand die echt erkent "oké, we zien dat deze situatie niet ideaal is, wij erkennen dat en we willen er graag iets mee doen", dat signaal op zich dat is ook heel veel waard en ik denk dat we de meerwaarde daarvan ook niet mogen onderschatten, los van het product dat daar uit komt.

Lore: Ja, zeker. Zijn nog andere post-its die je zou willen toelichten?

R4: Ik denk dat er al zeer veel gezegd geweest is, ja wat ik misschien ook wel nog wil aanvullen; in zo een participatietraject heb je heel veel verschillende rollen. Inderdaad, vaak worden er in een langer traject een aantal mensen uitgekozen, of worden mensen heel goed voorbereid om het wat beter te kunnen uitleggen als er professionelen komen bekijken ook, maar er zijn ook een heleboel mensen die daar geen nood aan hebben maar die ook hun zeg willen, die in de veiligheid van hun eigen groep een aantal dingen willen meegeven, een aantal dingen wel willen bespreken maar vanaf dat dat participatietraject verder gaat ook met alle plezier terug afhaken. Ik vind het ook wel belangrijk om mensen met die rol te blijven meenemen en dingen te blijven terugkoppelen met die mensen en hun mening daar ook in te blijven meenemen. Het is een enorme valkuil om alleen met mensen die mondiger, of wat mondiger worden, of waar veel, ja zo denken we soms he, potentieel in zit om het te gaan uitleggen wanneer dat er een aantal professionelen bij zitten of wanneer dat er een stuk politiek bij zit, om die enkel mee te gaan nemen in het traject en dat zij uiteindelijk aan het eind van de rit veel meer vorm gaan geven, maar ik vind dat vaak in zo die kleine interventies van mensen ook heel veel zit. Misschien een heel concreet voorbeeld om dat wat duidelijker te maken. Als wij in het verleden samen zaten rond vrijetijdsparticipatie dan is er altijd wel iemand aan tafel die zegt "goh ja, dat cultureel centrum..." of weet ik veel wat "ik knutsel eigenlijk gewoon graag", en dat is een hele kleine maar een hele waardevolle inbreng want dat is iets compleet out of the box dan waar we anders over zouden nadenken omdat ze vaak ook niet de personen zijn die de rest van dat traject heel prominent meedoen. Zo die kleine inbreng die ook vrij beperkt blijft, die vind ik wel ook echt heel belangrijk.

Lore: Ja, uhu, zeker iets dat niet over het hoofd gezien mag worden dan?
Is er iemand die nog een uitkomst wilt toevoegen?

R2: Misschien ook... Participatie is ondertussen zo iets gewoon geworden, meer en meer iets alledaags. Vaak als je dan het label het label krijgt van participatie heeft dat een meerwaarde, of krijg je de stempel van "je bent goed bezig", maar als je niet weet wat er effectief gebeurd is, of op welke manier dat wordt meegenomen, zoals R1 ook zegt, dan heb je misschien een stempel of een positief label zonder dat je dat verdient, dus ik denk dat dat ook wel iets is om mee te nemen, dat het een onbedoeld... Allez ik denk dat het een bedoeld effect is dat als je participatie organiseert, dat je dat positief labelt.

Lore: En misschien onbedoeld is dan dat ze zagezegd een participatief project is omdat het goed overkomt maar dat ze misschien niet genoeg tijd en middelen in kunnen steken en dat het dan een beetje instrumenteel wordt onbedoeld.

R3: Ik denk ook dat het daar echt over gaat he, dat die echte participatie, ma zo die echte, dat die tijd, middelen, inzet en ondersteuning, sowieso bij elke vorm van participatie, ik denk

dat R2 dat ook kan beamen vanuit zijn algemene burgerparticipatie, maar bij mensen in armoede vraagt dat nog net iets meer tijd en iets meer ondersteuning, en iets meer opvolging en iets meer omkadering. Het is sowieso als je het wilt... Het snel gezegd; "we hebben aan participatie gedaan, we bevragen rap is wat mensen" maar om aan echte participatie te doen en mensen echt een stem geven en er voor te zorgen dat die stem ook impact heeft, dat is toch nog wel iets anders denk ik.

Lore: Als ik hiermee mag overgaan naar het tweede gedeelte, tenzij iemand er nog iets aan wilt toevoegen. We gaan nu even samen nadenken over welke mechanismen er eigenlijk achter die uitkomsten staan, of toch de bedoelde uitkomsten staan. Ik ga jullie vragen om jullie even een ideaalscenario in te beelden van een moment dat er echt een goed dialoog is met mensen in armoede, waar echte waardevolle participatie is, waar er echt geluisterd wordt. Probeer u dat echt in te beelden en dan wil ik sebiets eens van jullie horen "hoe ziet dat er uit" of "hoe verloopt dat dan" en ook van "welke mechanismen spelen mee". Wat zijn die mechanismen weer: wat zijn de processen en attitudes die er achter zitten, welke bewuste acties zitten daar achter, dus alles wat dat eigenlijk mee zorgt dat dat kan worden waargemaakt. Ondertussen gaat Ben daar een lijstje van maken en dan ga ik ook aan jullie vragen om terug iets met post-its te doen maar dat moeten jullie nu dus even niet meer doen. Als iemand zijn ideaalscenario even kan schetsen?
Dus, ik hoor R1 de keel schrapen?

R1: Ik heb geen ideaalscenario maar wel een mechanisme dat als eerste bij mij naar boven kwam: geen geheime agenda. Wat bedoel ik daarmee? Dat is dat eigenlijk veel van die processen vaak worden opgestart vanuit een de vraag van de subsidiegever of dat ze willen x% of x aantal mensen met dat profiel... dat willen we want dat staat goed in een projectaanvraag. Dat wordt eigenlijk al vanaf het begin daar door gestuurd en ja... is dat nu echt een mechanisme... maar ik denk dat het niet hebben van een geheime agenda, ik denk dat dat al een hele belangrijke is en dat kan op verschillende manieren tot uiting komen, bijvoorbeeld... ja typisch aan participatief actieonderzoek is dat je niet op voorhand zegt "en we gaan naar dit product toewerken". Anders schakel je mensen gewoon in in een proces wat dat je zelf al hebt bedacht en dat is misschien ook een beetje dat ding van het niet hebben van een geheime agenda, of toch geen dat vast ligt. Eigenlijk gewoon echt bevragen "waar gaan we gezamenlijk naartoe werken", in plaats van mensen in te schakelen in iets dat je zelf af bedacht hebt.

R3: Ja dat was ook een stukje van mijn ideaal scenario, ik denk dat dat daar ook een beetje bij aansluit: niet zomaar mensen inschakelen wanneer je ze nodig hebt. Ik denk dat echt stevige participatie en de beste vormen van participatie die ik al gezien heb, waar dat de mooiste resultaten uitkomen, eigenlijk starten vanuit een basiswerking waardat er al sowieso gewerkt wordt met mensen in armoede, bijvoorbeeld de welzijnsschakels, of bij Recht Op zie je dat ook, dus dat je eigenlijk al een basiswerking hebt waar er al aan vertrouwen gewerkt wordt, waar dat de groep van mensen elkaar kent, waar dat je een algemene werking hebt en dat dan vanuit die werking er een thema op de proppen komt en dat eigenlijk mensen zelf aangeven waarrond ze willen werken, iets wat hen op dat moment wakker of bezig houdt, dingen waar dat ze kwaad om zijn of net heel erg blij of enthousiast van worden, dat kan van alles zijn, maar als het van daaruit groeit en dat mensen kunnen zeggen "hier willen we werk van maken", dat is voor mij een ideaalscenario, dat je daar dan de tijd en de ruimte voor kunt nemen en dan kan zeggen "oké, laten we ons nu een jaarlang met iets bezig zijn ouderparticipatie op de school", stel dat ze dat zeggen, "wij worden hier nooit gehoord", dan kun je daar echt een jaar lang aan werken en kun je aan de verschillende facetten werken, dan kan je aan dat groepsgebeuren werken, dan kan je echt goed bevragen "waar wil je het allemaal over hebben, waar wil je nog over geïnformeerd worden", dan kun je daar nog een vormingstraject aan toevoegen, dan kun je verschillende mensen hun woordje komen laten doen en dan kun je ze eigenlijk ook zelf versterken, zowel inhoudelijk, maar ook als groep om hun mening te vormen op heel veel verschillende manieren. Als die persoon van R4 zegt

"ik knutsel eigenlijk alleen maar graag", dan heeft die ook de tijd om daar rond te gaan knutselen bij wijze van spreken, iemand die daar graag een tekst over schrijft, schrijft daar dan iets over en zo hou je eigenlijk heel goed rekening met wat de sterktes zijn, de wijze waarop dat mensen in dialoog kunnen gaan en dan neem je daar tijd en ruimte voor, en als je dan na een jaar echt in dialoog ook gaan met beleidsmakers, dan kunnen ze zelf met een heel degelijk voorbereid iets, kunnen ze beter voorstellen uitwerken, kunnen ze hun ideeën op tafel leggen en dan start je eigenlijk... als je dan pas start aan de echte dialoog, dat lijkt voor mij een ideaalscenario maar dan moet je ook echt beginnen natuurlijk hé.

Lore: Ja, dat je een goede stevige bottom-up werking hebt om die mensen te ondersteunen.

R4: Ik wil me daar heel hard bij aansluiten. Voor mij is een heel grote meerwaarde van participatie dat mensen in armoede voldoende bandbreedte hebben om rond bepaalde thema's te kunnen nadenken. Wat wil ik daar mee zeggen? We kunnen wel vrijetijdsparticipatie daar op tafel leggen maar als 70% van die groep nog bezig is met "ik weet niet waar ik volgende maand zal wonen", ja dan mag je dat zo veel op tafel leggen als je wilt, daar zal niet in de diepte over nagedacht kunnen worden. Een tweede belangrijk ding vind ik ook wel... Ne keer dat een groep daar rond nadent en zelf met ideeën komt dat zij een toegangspoort vinden bij beleid dat ook op hun maat is, en vaak is dat niet de officiële weg, vaak is dat niet de schepen, vaak is dat niet in overleg maar is dat R1 van het OCMW die iedereen kent en die is langskomt, gewoon eens komt luisteren en achteraf een tas soep blijft drinken. En die gaat dan dan weer op haar manier in haar organisatie gaat gaan brengen. Wat ik vaak merk is dat veel krachtigere en meer gedragen voorstellen uitkomen dan een officieel overleg waar dat we dan opeens een paar mensen in armoede rond tafel brengen, maar dat er daar heel veel ingestudeerde dingen naar voren worden gebracht.

Lore: Ja, dus dat gaat hier eigenlijk weer over alles wat er rond het officiële lokale netwerk moment, dat daar ook van alles rond moet gebeuren voordat er een goede dialoog kan plaatsvinden.

R2: De voorbereiding is heel belangrijk, en dan werk je meestal toe naar iets dat beslist wordt maar dat is misschien ook interessant om participatie na dat participatietraject mee te kunnen opvolgen wat er eigenlijk gebeurt en eventueel bij te kunnen sturen. Zo participatie na participatie.

Lore: Ja, dus dat het niet echt gezien wordt als een momentje van "en nu is er inspraak" maar dat er ook er voor en er na dan voldoende ...

R2: Ja ik denk dat ook niet iedere situatie zich neigt naar participatie en soms is participatie ook niet echt ideaal dus dat zal dan van de situatie afhangen denk ik maar dat het... Ja dat is iets heel specifiek he, maar waar ik nu op werk, daar zijn ze al 20 jaar bezig met zo een beslissing en ze hebben zich daar als voorwaarde gesteld "wij willen blijvend participeren". Maar dat gaat over 300 jaar bij wijze van spreken. Dat is iets dat onderhouden moet worden en ja... ik begrijp het wel want eens dat dat moment daar is... Het blijft voortleven he.

Lore: Uhu

R4: ik wil misschien ook nog het belang van openheid binnen participatie benadrukken. Ik ben zelf ook al in die val getrapt. Stel, je gaat aan participatie doen, ze zitten allemaal rond tafel en euhm.. Opeens moeten mensen vertellen dat er schimmel in hun badkamer zit, aan mensen die ze nog nooit gezien hebben terwijl er ze eigenlijk ook niet zo veel weten. Wat dat heel vaak in dat soort trajecten gebeurt, is dat mensen in armoede heel vaak mogen vertellen en hun ervaringen en waar ze allemaal tegen botsen maar dat die andere persoon aan de tafel... Ge weet zelfs niet of die graag koffie of thee drinkt bij wijze van spreken, en dat verschil merken wij dat dat een enorme blok aan het been kan zijn voor mensen om

openlijk te durven spreken, dat zit ook in die veiligheid voor een stuk, over waar ze mee zitten of waar zij op botsen.

Lore: Dus je hebt het dan over openheid, maar gaat dat ook over vertrouwen?

R4: ik denk dat dat twee verschillende dingen zijn. Vertrouwen heb je echt binnen uw groep en de mensen die vast in uw groep zitten, maar ik denk dat daar mensen bij kunnen zijn dat, als ze zich open genoeg kunnen stellen voor mensen in armoede in die groep, dat ze daar dan aanwezig kunnen zijn en dan een aantal dingen mee kunnen krijgen maar naar mijn aanvoelen, vertrouwen binnen zo een groep, dat is echt een heel lang proces voordat je dat wint.

R1: Ja R4 als ik u zo hoor gaat dat ook wel over wederzijdsheid, dat je ook wel benadert.

R4: Ja absoluut

R3: En ik denk ook dat het belangrijk is om elkaar als expert te kunnen zien en te geloven in elkaars expertise en dat inderdaad iedereen een andere rol rond te tafel heeft en een andere expertise maar dat die verschillende vormen van expertise allemaal waardevol zijn in het geheel en dat dat die kracht is van die participatie en die samenwerking, dat je die andere expertise kunt binnen brengen, zowel voor de "bestuurder", zo noem ik dat nu maar rap, om de expertise van mensen in armoede te kunnen waarderen maar omgekeerd ook voor personen in armoede om die expertise van sommige bestuurders te zien.

R4: Ja ik denk dat dat er inderdaad een deel van is maar ik hoor ook heel vaak van ervaringsdeskundigen dat zij willen benadrukken: "wij zijn experts in wat wij doen, maar we zijn meer dan dat, op het einde van den dag hangen wij niet onze experten vest aan de kapstok. Dit is ons leven, onze identiteit". Dus dat vraagt nog extra vertrouwen.

R3: En ook een stukje de nood om daar erkenning aan te geven, als mensen inderdaad iets zwaarder inbrengen of iets moeilijks dat daar ook een stukje erkenning kan voor gegeven worden en dat er ook de veiligheid is om dat te kunnen inbrengen en daar niet op beoordeeld te worden. Vanaf dat daar iets van oordeel op komt dan denk ik dat de participatie bijna gesloten is of dat mensen in armoede gaan afhaken.

Lore: nog andere mechanismen waar jullie aan denken, die meespelen voor de dialoog te kunnen voeren?

R1: Ik was al is stiekem naar de nota's gaan kijken, het wordt al te klein het document.

R3: Ik denk dat je toch ook altijd een goeie gespreksleider nodig hebt die iedereen erkent, iemand die iedereen ook erkent als de goede gespreksleider, die dat in die rol en in die functie erkent wordt want dat het anders ook...Ge hebt wel echt iemand nodig die dat ook echt goed kan, dat is nog niet zo evident.

Lore: Zijn er zo'n dingen dat die gespreksleider moet doen? je spreekt over die erkenning, zijn er nog andere dingen?

R3: Sowieso al optijd kunnen afblokken, maar op zo'n manier dat de mens zich zelf niet geblokt voelt, dat die begrijpt waarom die afgeblokt wordt. Ook genoeg kunnen luisteren tegelijkertijd en toch maar goed kunnen weten wanneer dat je het woord moet laten en wanneer dat je het moet afblokken. Ja, dat is gewoon de eigenschap van algemeen een goeie gespreksleider he.

R2: Ik had gezien dat je Katrien Boone ook had uitgenodigd?

Lore: Ja...

R2: Ja zij had in haar doctoraat een heel interessant artikel over hoe dat eigenlijk binnen die armoedeverenigingen zoals Recht-Op of verenigingen waar armen het woord nemen dat die professionals een heel belangrijke rol hebben, ook al om... het is niet dat ze dat ontkennen maar wel hetgeen dat jij zegt he, het gesprek coördineren, in goede banen leiden en daar toch een soort van insteek in te steken. Zij hebben vanuit die organisaties ook agenda's he, dat is dat structureel werken, dat maatschappelijk aspect en het is daarin dat zij, zij stellen zich op de achtergrond en laten de mensen praten maar uiteindelijk heb je als coördinator of gespreksleider wel een belangrijke functie en dat is ook iets dat erkent moet worden binnen participatief onderzoek vind ik, of binnen participatietrajecten, dat daar ook een soort van sturing is vanuit die rol. En dat is niet slecht he, dat is niet slecht op zich maar dat moet wel erkend zijn, dat die sturing er is.

Lore: Ja, dat alle deelnemers dat ook wel weten

R2: Ja ik denk dat dat interessant kan zijn om dat expliciet te maken maar ik weet nu niet hoe je dat dan op de beste manier kunt doen.

Lore: Ja, uhu

R3: En dan zijn er natuurlijk heel wat belangrijke randvoorwaarden he, het is misschien niet nodig om die nu allemaal op te sommen, soms misschien wel dus doe ik het maar rap: zorgen dat iedereen er geraakt, mensen die geen vervoer hebben gaan ophalen, al die ondersteunende omkadering he, zorgen voor kinderopvang,... Je moet eerst een setting creëren waarin het kan en daar zijn heel veel randvoorwaarden voor nodig en daar moet je u vooraf van bewust zijn.

Lore: Dus dat de praktische drempels allemaal zijn weggewerkt voordat je effectief aan de dialoog kunt beginnen.

R4: Misschien wil ik nog kort aanvullen bij die gespreksleiders merken wij toch ook een grote meerwaarde dat wij met vrijwilligers werken, omdat die een heel andere positie hebben dan iemand die professioneel rond armoede bezig is, iemand die zich vrijwillig inzet, die dat daar niet met een bedoeling zit, die daar niet zit om geld te verdienen, daar vertellen mensen vaak net iets meer aan om verschillende redenen. En die kan zich ook net wat meer vrijer opstellen richting mensen vaak en we merken dat dat wel echt een meerwaarde kan zijn.

Lore: uhu

R3: En nog zo een kwetsbaarheid in het algemeen, omdat R4 hier nu vrijwilligheid aanhaalt, is daar zit ook iets kwetsbaars natuurlijk aan, is die duurzaamheid, professionele krachten kunnen ook uitvallen maar zeker bij mensen in armoede om het langdurig vol te houden, de omstandigheden die spelen, dus het is wel fijn om langdurig met dezelfde mensen te kunnen werken om ze dan in een breder traject mee te nemen, maar als je werkt met mensen in armoede weet je dat dat niet zo evident is. Mensen vallen soms uit, zitten vaak met een grote psychische kwetsbaarheid en je moet daar dan ook ruimte voor laten dat je eens mag uitvallen en daarna mag terug komen zonder dat dat afgestraft wordt denk ik.

Lore: Vanuit begeleiding dan toch best op zoek gaan naar iets van continuïteit, dat het zo wat hetzelfde gezicht blijft.

R3: Ja, zeker die begeleiding, die gespreksbegeleiding of die coördinator van die gespreksbegeleiding, da's wel belangrijk dat dat een vast gezicht is, dat dat vertrouwen

opwekt en dat er continuïteit in zit, ik denk toch wel dat dat een voorwaarde is.

R2: En als je dan over langdurige trajecten spreekt is het ook wel interessant dat om af en toe dat is te herhalen wat je in het begin hebt gedaan, een soort van overzicht te maken, hetgeen dat je doet. Zeker voor mensen die dan zijn uitgevallen is dat belangrijk he, dat zij ook mee zijn.

R4: Zeker als dat gaat over iemand die heel present is in die werking, kan dat zeker werken. Ik merkte dat zelf enorm toen ik nog als groepswerker werkte, dat weet je heel goed; "die persoon zit in die situatie, die moet ik nu even uit zijn kot lokken, die persoon weet ik, die praat daar niet graag over, die gaan we even sparen" en dat kan wel heel handig zijn in zo'n gesprek.

R3: Op basis van wat R2 daarnet zei, zo het volledige traject, als het langduriger is, zo wat het traject in het oog blijven houden en ook af en toe ook terugkeren naar wat de realisaties al zijn, dat is belangrijk om het proces mee in het oog te houden, maar ook om successen te benoemen, ik denk dat dat ook zeer belangrijk is, zeker als je werkt met mensen in een kwetsbare positie dat je voldoende successen benoemd, ook de kleine successen, en dat dat eigenlijk een vorm van beloning ook is, gewoon successen benoemen, zeggen van "amai, hier staan we al en kijk, we zijn nog maar een half jaar bezig maar we hebben dit, en dit en dit allemaal toch al gedaan." Dat vergeten wij dikwijls om daar over stil te staan, om daar op terug te kijken.

Lore: Ja ja. Zijn er zo nog mechanismen die bij jullie opborrelen?

Dan ga ik de volgende vraag stellen, jullie mogen zo meteen terug naar het Jamboard gaan en een post-itje maken en een top 5 maakt, als je niet tot 5 geraakt is een top 3 ook goed, van welke mechanismen er eigenlijk het allerbelangrijkste zijn, welke mechanismen zijn eigenlijk de basis vanwaar je echt moet vertrekken voor een goede dialoog met mensen in armoede, voor een goede participatie binnen zo een context als een lokaal netwerk. Dus je kunt gaan kijken in het lijstje dat Ben maakte, of andere dingen waar je nog aan denkt. Als dat duidelijk is mogen jullie een top 5 opmaken

Lore: Kort even dat iedereen zijn top 5 overloopt en waarom je die op 1 of 2 hebt gezet, allez waarom je die top zo hebt samengesteld. R1, wil jij beginnen?

R1: Ik weet niet of ik nu perse een ranking heb gemaakt dat 1 belangrijker is dan 4, ik heb gewoon de 4 die het meest in het gesprek naar boven kwamen maar dus niet zozeer een volgorde van belangrijkheid ofzo, maar ik zie dat toch een aantal toch bij ons alle 4 terugkomen dus ik denk dat er wel wat gedragenheid is rond een aantal. Ja die bottom-up sluit dan weer sterk aan bij wat ik als eerste schrijf "aansluiten bij noden, vragen die leven", tijd nemen zie ik ook bij iedereen denk ik terugkomen, creëren van een veilige context ook en transparantie en dat zie ik in die blauwe ook bijvoorbeeld staan; "eerlijke verwachtingen, bij de gele ook "transparantie" dus ik heb het idee dat we allemaal een beetje dezelfde selectie hebben gemaakt, maar het iets anders verwoord hebben.

Lore: Ja inderdaad, ik zie heel hard dezelfde dingen terugkomen; een stevige basis om vanuit te vertrekken. Is er iemand die daar nog iets op wilt aanvullen of toch nog iets wilt toelichten aan zijn top 5? Of ga ik hiermee over naar het derde deel? Is het goed dat ik over ga naar het derde deel?

Nu wil ik eventjes met jullie de contextfactoren bespreken, normaal gezien kunnen jullie nu op mijn scherm 6-tal categorieën zien van de contextfactoren en dat zijn dus dingen die eigenlijk los staan van de interventie of het organiseren van de dialoog met mensen in armoede, in die lokalen netwerken, dat zijn dingen die er eigenlijk al waren, dingen die er zijn, dingen die je eigenlijk moeilijk kunt veranderen, en je kunt het daar zien staan he; "de technologische of economische omstandigheden, fysieke actoren", enzovoort, ik ga ze nu niet

allemaal voorlezen. Zijn er zo contextfactoren waar jullie aan denken die meespelen, die er voor kunnen zorgen dat de mechanismen net wel, of net niet, tot uiting kunnen komen. Snappen jullie ongeveer wat ik daar mee bedoel?

R3: Welke mechanismen bedoel je dan?

Lore: We hebben daarjuist in het vorige deel welke mechanismen er zijn, bijvoorbeeld die openheid, er moet voldoende tijd zijn, maar welke contextfactoren die eigenlijk, waar je zelf weinig aan kunt doen of dingen die gewoon zo zijn spelen daar in mee dat dat net wel of niet tot hun recht komt.

R3: ja

Lore: zijn er zo al dingen waar jullie aan denken?

R4: Een hele grote factor waar ik veel op bots, en steeds meer de laatste tijd, is dat mensen in armoede zeer weinig vertrouwen hebben in politiek, maar ik denk dat dat in het algemeen het probleem is in onze maatschappij vandaag, dat we zeer weinig vertrouwen hebben in politiek, in instanties, in systemen en daardoor heel veel dingen laten. Als ik morgen een "iedere stem telt"-mail zou moeten mee lanceren denk ik dat het moeilijker zal zijn dan ooit om mensen te bewegen om naar de stembus te gaan. Ook zo als we over participatie gaan babbelen: mensen zijn zo teleurgesteld in wat er vandaag politiek en maatschappelijk beweegt, dat ik merk dat het heel moeilijk is om mensen daar in mee te krijgen en laat staan te laten dromen of hen er van overtuigd te krijgen dat hun stem een verschil maakt. Ik denk dat dat een hele grote contextfactor is, maar wel een waar we vandaag met welzijnsschakels alleszins heel erg op botsen.

Lore: uhu, ja, iemand die daar iets op wilt invullen

R3: Ik denk dat dat zeker klopt en dat het daarom net zo belangrijk is om dat bottom-up werk te doen, om te vertrekken vanuit waar mensen zelf al mee bezig zijn, want anders gaat die contextfactor die R4 net schetst nog veel groter worden, maar als het al iets is waar de mensen rond samenzitten wat ze zelf aanbrengen dan gaat dat veel minder spelen, je moet niet onmiddellijk beginnen met die instellingen of met de politiek, het gaat eerst over: wat gaat hen op dit moment zelf aan, en dan kun je dat wat *ondervangen* denk ik

Lore: Zijn er zo nog contextfactoren waar jullie aan denken

R4: Ik denk op vlak van fysieke factoren, als in ruimtelijke dingen, als we aan participatie willen doen met mensen in armoede is het belangrijk dat dat gebeurd in die kleine gezellige momenten; samen tafelen, een tas koffie drinken, een stuk taart eten, terwijl dat ik soms toch nog zie dat er dan afgesproken wordt in het gemeentehuis in een grote zaal, heel formeel, heel stijf, dat helpt mensen echt niet om loslippig te zijn over waar zij dagdagelijks op botsten. Dat loopt ook samen met die set van sociale regels en normen; met een aantal mensen in armoede in het stadhuis naar binnen gaan, dat is al een hele beleving waar dat heel veel indrukken en stress met zich meebrengt. Ik denk dat de groep zelf, de tafel die ze kennen, de mensen die ze kennen, een omgeving die ze kennen, nog steeds de beste plek is om zo'n dingen te gaan doen. Ook langs de andere kant, ik vind het belangrijk dat schepenen, dat personeel van een gemeente, ook eens in die welzijnsschakel komen, daar ook eens komen kijken, daar mee een tas soep blijven eten, daar mee een tas koffie komen drinken, al is het maar om ook hun visie op armoede of wat die organisatie doet *bij te stellen* want die hebben vaak een beeld van "dat is daar een voedselbedeling en die delen warme jassen en eten uit aan arme mensen en daar stopt het dan ook". Heel veel mensen hebben dat beeld nog, dus vind ik het ook heel belangrijk om die andere kant tot bij ons te krijgen.

R3: Een contextfactor die wat aansluit op die van daarstraks bij R4 is ook dat er vandaag de dag nogal een enge opvatting is bij veel politici over wat democratie is. Bij veel politici is democratie nog altijd dat mensen hun stem mogen geven om de zes jaar en gaat veel over electorale democratie maar zo echt de stem van mensen beluisteren als die afwijkt van wat die politici in hun eigen bestuursakkoord hebben gezet of de beslissingen die ze al in hun hoofd hebben dat ze gaan nemen, als die inbreng van mensen anders is, dan is het vaak toch zeer moeilijk. Ja, en dat is eigenlijk wel een basisvoorwaarde dat er echte participatie kan zijn, en natuurlijk die democratie te zien als een sterkte, als een meerwaarde dat je de stem van burgers echt wilt meepakken en daar ook echt iets mee wilt doen en dat je dat niet alleen doet om uw eigen politieke plan te gaan waarmaken maar juist om uw lokale dorp, gemeente of stad vooruit te gaan brengen, net door die inbreng van die burgers hé, en dat is toch echt een hele moeilijke contextfactor en ik vind niet dat dat de goede kant opgaat, terwijl dat er meer dan ooit gesproken wordt over participatie vind ik precies dat het precies minder dan ooit echt kan of zo.

Lore: oké dat er dus echt van het van het hoogste niveau dat die mensen daar mee van overtuigd zijn van het nut en de meerwaarde van die bottom-up participatie.

R1: en een contextfactor, een hele andere, maar waar we nu ook niet omheen kunnen is natuurlijk corona he, en alles wat daar mee te maken heeft. Op dit moment een participatietraject aangaan is een hele andere context dan in niet corona-tijden. Wij lopen daar zelf enorm op vast. Onderzoek rond verborgen thuisloosheid; mensen hun hoofd staat nu nog minder dan in andere omstandigheden naar zo'n traject, het gaat veel meer over overleven als we kijken naar ons onderzoek rond bedelarij, mensen hebben letterlijk geen inkomsten meer want er loopt niemand meer rond in Brussel, er is niets meer te vinden op plaatsten waar ze anders wel dingen vonden, dus het is zo, de modus is zo op het overleven gericht. In andere omstandigheden is er wel plaats voor zoiets, en dat is nu niet het geval, of minder het geval, ik zal het wat minder sterk uitdrukken maar het is toch een hele belangrijke context als je in deze periode daarmee aan de slag wilt gaan.

R4: Nu, voor ons, wij zijn ook bezig met een reeks workshops, wat ook online moet, maar omdat wij nog altijd online moet zijn wij in kleine groepen gaan werken waardoor dat een aantal mensen nu meer hun zeg doen dan anders en waar dat een aantal roepers die anders de andere overstemmen minder hun kans krijgen en eigenlijk zijn we iets dat we nu al een aantal jaren aan het proberen te doen zijn, omwille van die kleinere groepen denken we, dat we wel vooruitgang aan het maken zijn.

Lore: Ja, dus..

R4: Ja een contextfactor waar ik zelf aan denk is de groepsdynamiek in zo een groep he, soms, ge zit met allemaal mensen rond tafel en er dan een bepaald vertrouwen maar als daar een uur geleden ambras is gemaakt over weet ik veel wat, lijkt me dat een heel belangrijke contextfactor die heel veel invloed gaat hebben op het verdere verloop van uw traject.

Lore: Ja, ja

Oké zijn er nog zo contextfactoren waar dat jullie aan denken?

R2: Als ik dat zo lees he, set van sociale regels en normen, dat is ook zo iets dat ze binnen Recht Op wel probeerde te doen voor zo'n ontmoeting; dan stelde ze een aantal regels op, dus dat iedereen zijn zeg kan doen, dat niemand beoordeeld wordt maar ik denk dat dat wel regelmatig gedaan wordt maar het is iets dat de context kan scheppen, je zegt dat contextfactoren dingen zijn die er al waren, waar je niets aan kunt veranderen dus ik weet niet of het er wel bij past.

Lore: Misschien zou een contextfactor wel kunnen zijn dat het feit dat er duidelijke regels, waarde en normen zijn uitgesproken, dat kan wel een contextfactor zijn, dat daar openheid over is wat er verwacht wordt van elkaar op vlak van die waarden en normen enzo in de groep.

Zijn er misschien contextfactoren waar jullie aan denken dat...

R3: Bij ons is dat ook een belangrijk is, een set van sociale regels, normen en waarden, bijvoorbeeld dat dat sommige... Wij maken altijd samen leefregels op, met mensen, zodanig dat die bottom-up kunnen komen maar als daar niet alles uitkomt kunnen wij ook gewoon zeggen "hier is bijvoorbeeld geen plaats voor racistische uitspraken, ik zeg nu zomaar iets he". Als die niet uit de mensen zelf komen dan is dat voor ons toch gewoon basis, dat kan gewoon niet, daar is geen plaats voor. Dat zijn toch belangrijke waarden en regels die leggen wij zelf soms gewoon op, voor wat er voor ons noodzakelijk is. Als mensen daar niet mee akkoord gaan dan zeggen wij: "dat kan, je hoeft niet akkoord te zijn, maar dan is er hier geen plaats voor jou", en dan zijn wij daar ook zo strikt in. Sommige dingen kunnen gewoon ook echt niet.

En dan een hele onnozele waar ik nog aan dacht, die er zo niet helemaal op staat maar die toch echt wel invloed heeft en dat is het weer. Als het echt slecht weer is, het regent en het is koud, dan gaan veel minder mensen aanwezig zijn, mensen geraken er dan niet, hebben geen goesting, dat is iets heel onnozel maar toch wel een belangrijke contextfactor en daar kun je eigenlijk echt niet veel aan doen.

R4: Misschien daar aan gebreën: mensen komen vaak niet naar een groep voor die participatie. Als er alleen maar participatie is dan komen de mensen niet. Als er koffie en taart is, eten werkt altijd, dan komen mensen en die participatie pakken ze er dan wel bij om het zo te zeggen.

Lore: Dus het moet een aangename sfeer zijn, liefst warm, met een hapje en een drankje, dat mensen zich daar goed voelen en daar graag zijn voor de rest van het proces dan. Ja, oke.

R2: Misschien ook euh, ik weet niet of dat context hoort, maar dat mensen weten voor hoe lang dat mensen zich kunnen engageren en dat het iets effectief is, dat het geen praatclub is. Dat is sowieso afhankelijk van de setting he, maar dat het niet perse praatclub is maar dat het ook ergens toe leidt, dat er iets mee gedaan wordt. Die CMO is een evaluatiemethodiek die jullie gebruiken? Kun je daar iets meer over vertellen?

Lore: Ja ik wil met die uitkomsten, de outcomes, mechanismen en contextfactoren ik wil daar een soort van overzichtelijk schema van maken van kijk "dit zijn de uitkomsten dat de verschillende groepen voor ogen hadden, dus dat kan zijn dat jullie als experts andere dingen voor ogen hadden dan de mensen in armoede zelf, dit zijn de mechanismen die er voor kunnen zorgen dat die uitkomsten worden waargemaakt en die contextfactoren leggen bloot dat in elke context sommige mechanismen helemaal niet gaan werken of net kei goed gaan werken en door die drie dingen te bevragen wil ik daar wel een soort van geheel van maken dat dan in elke verschillende context men dit kan gebruiken en kunnen zien: "misschien moeten we wat meer inzetten op die mechanismen" of "ah die uitkomsten hebben wij ook voor ogen" of "die contextfactor moeten we misschien bewuster van zijn", dus op die manier wou ik daar een overzicht van maken van die drie verschillende onderdelen.

R3: Wat ik zelf nog belangrijk vind als contextfactor is dat je in een ruimte kan zitten waar je niet gestoord wordt want dikwijls zit je zo in een buurthuis waar je een grotere ruimte hebt, maar dan moeten daar toch nog mensen door om naar hun keuken te kunnen of naar een andere bureau... Als je aan veiligheid, vertrouwen en gerichtheid en een doel wilt werken

moet je ook wel ergens ongestoord kunnen zitten.

Lore: En zijn er misschien ook contextfactoren waar jullie aan denken, die lokale netwerken is ook iets gemeentelijk, er zijn grote verschillen tussen de gemeentes: je hebt grote gemeentes, kleine dorpjes, steden, verschillende politieke partijen aan de macht,... zijn er zo dingen in de gemeente, de vorm van de gemeente, de soort van de gemeente die mee een contextfactor vormen voor een goeie dialoog voor zo een lokaal netwerk?

R3: Ik denk dat dat vaak afhangt van een sterk trekkende ambtenaar ook, dat daar toch heel veel aal ligt precies, aan zo de persoon, iemand die dat echt ter harte wilt nemen en daar voor wilt gaan. Daar zie ik toch grote verschillen in gemeentes. Ik vind dat er in de gemeentes ook soms mensen rond de tafel zitten die dat wat aanvoelen als een verplichting om daar te zitten en dat werkt niet altijd een goede dynamiek in de hand.

Lore: Ja, ja

R4: Nee ik denk ook dat informele contacten tussen mensen binnen het OCMW of het schepencollege en een welzijnsschakel of een armoede-organisatie dat dat een grote meerwaarde is omdat daar heel veel informatie uitgewisseld wordt zonder dat die op papier moet staan. Ik zeg dat vaak tegen onze groepen dat de beste contacten die je met een lokaal bestuur hebt, die gaan niet via de grote poort, die gaan niet via de balie, niet via een mail, die gaan via de poetsvrouw die je kent van het gemeentehuis die daar ook weer iemand kent enzovoort. Dat zijn vaak de sterke contacten en daaruit merk ik ook dat de sterkere lokale netwerken groeien.

Lore: Ja, dus die goeie informele sfeer, waar dan ook veel uitwisseling kan zijn. Minder formeel dan.

R2: Die kun je misschien ook wel creëren, die informele momenten. Vanaf je het gaat creëren is het natuurlijk weer iets formeler maar als je bijvoorbeeld 's middags samen boterhammen gaat eten dan zet je eigenlijk ook zo'n informeel moment op.

Lore: Zijn er zo nog contextfactoren waar jullie aan denken?

R4: Ja ik denk ook, zeker in een gemeente waar dat veel activiteit is rond armoedebestrijding, daar heb je wel wat spelers rond tafel zitten met elk hun eigen belangen. Je moet er dan voor zorgen dat er geen spanning is, dat het geen wedstrijd wordt van "wie gaat het hier binnen halen, wie gaat er het meest uithalen". Dat hebben we in het verleden toch ook al gezien, dat komt niemand ten goede vrees ik.

R2: Wij werken samen met Mol en Dessel en Dessel is eigenlijk veel kleiner dan Mol, Mol is een vrij grote gemeente, een van de grootste gemeente, en er is toch een soort van rivaliteit tussen de twee gemeentes, Dessel moet dan wat opboxen tegen Mol, dat Mol zeker niet de overhand kan krijgen, dus ik denk dat dat ook zeker uitmaakt. Misschien ook als het pas verkiezingen zijn geweest of ik neem aan dat als een grote allochtone gemeenschap in uw stad zit, aangezien we het daarnet over racistische uitspraken hadden. Ik denk dat dat sowieso anders gaat zijn dat als je in Antwerpen een participatief proces opzet of je zet het op in Helchteren, een kleine gemeente waar ik woon, ik denk dat dat wel een belangrijke context is.

R3: Ja ik denk inderdaad ook dat dat een belangrijke contextfactor is, tegenstrijdige belangen, onderlinge ruzies die er al lang waren, oude koeien, dingen uit het verleden die blijven hangen, die dat dan in zo'n samenwerking of een dialoog onderhuids leven, die soms niet benoemd worden maar die toch mee u sfeer en u setting bepalen.

R2: Ik denk dat als je dan ook kijkt naar technologische omstandigheden, gewoon het feit dat je constant gebombardeerd wordt met nieuwsfeiten die ook misschien niet eens kloppen en heel die facebook "je bent van gemeente x", waarin alle roddels worden verspreid, of ze nu kloppen of niet, ik denk dat dat ook wel meespeelt, als er zo een gebeurtenis is geweest in uw gemeente dat dat een invloed kan hebben op het groepsgebeuren.

R3: Wat misschien ook nog een contextfactor is of dat iedereen die dat daar zit ook het mandaat heeft. In een gemeente zit daar bijvoorbeeld iemand die daar afgevaardigd is vanuit het OCMW, maar dat is eigenlijk echt niet de juiste persoon op de juiste plaats en die heeft dan eigenlijk ook niet echt het mandaat om daar iets te vertellen over beslissingen die genomen worden en die onmiddellijk ook mee te dragen. Dat werkt echt zeer vertragend want die kan dan niets op dat moment zelf beslissen, die moet dat dan eerst terug gaan aftoetsten, komt dan terug, dus je moet ook wel hebben dat mensen die een organisatie vertegenwoordigen dat ze daar ook effectief het echte mandaat voor hebben en de juiste mens zijn op de juiste plaats om aan zo een vergadering deel te nemen en deel te nemen aan de dialoog.

R4: Ook een belangrijke contextfactor waar wij vaak opbotsen; een: voldoende kennis van elkaar. Ik heb dat enorm gezien met de inkanteling van de OCMW's in de gemeente. Opeens veranderde er van alles. Onze welzijnsschakels konden daar vaak niet mee om: "we doen dat al 20 jaar zo". Opeens zat daar een andere dienst en moest dat allemaal veranderen. Het feit dat die gemeente helemaal veranderd is, daar weten zij eigenlijk niet van en hebben daar ook niet echt veel boodschap aan. Een tweede ding is ook van lokale besturen of andere organisaties naar welzijnsschakels toe die met vrijwilligers werken en waar ook een hele andere realiteit is dan waar ze met professionals werken, waar dat dingen langer duren. Vrijwilligers zijn niet fulltime bezig met die bezigheden dus dat is wel belangrijk dat dat meegenomen wordt in de verwachtingen. Er kan veel minder snel beslist worden, zulke processen duren lang. Die welzijnsschakels die komen vaak ook maar een keer per maand of een keer in twee weken samen waardoor dat dingen vaak wat op de lange baan worden geschoven. Die vrijwilligers zijn ook met gigantisch veel bezig en niet altijd prioritair met dat participatieproces. Dat is een realiteit die we wel heel duidelijk moeten maken in het begin van zo een proces, omdat er anders heel verkeerde verwachtingen kunnen ontstaan.

Lore: Nog heel eventjes; bij R1 aftoetsten; wil jij nog iets toevoegen van contextfactor?

R1: Ik heb zelf niets extra meer.

Lore: Als dat oké is dan ga ik nu de laatste vraag stellen, ik ben ook op de klok aan het kijken en jullie hebben waarschijnlijk nog allerlei vrijdagavond plannen. Laatste vraag die ik aan jullie wil stellen is hoe dat Demos lokale netwerken het beste kan ondersteunen op vlak van die dialoog. Als er nu een ding is dat Demos kan doen om lokale netwerken te ondersteunen om die dialoog zo goed mogelijk te krijgen, wat kan Demos dan doen. Demos doet al vanalles, ze ondersteunen op verschillende manieren. Als Demos nu 1 ding zou moeten doen om die dialoog te kunnen verbeteren, als ondersteuner, wat kunnen ze doen?

R4: Ik vind het wel belangrijk dat Demos het evenwicht probeert te krijgen. Wat wij soms zien is dat er een vrijwilliger tegenover iemand van het OCMW te zitten die al 20 jaar ervaring heeft. Dat is niet altijd gemakkelijk, die vrijwilligers zijn altijd even beslagen in alle mogelijke technische dingen dus dan is het wel goed dat er een derde partij aan tafel zit die dat evenwicht soms wat kan brengen. Maar dat kan evengoed in de andere richting zijn he, we hebben ook vrijwilligers die al 30 jaar actief zijn die dan denken "wat gaat die snotneus van het OCMW mij hier nu komen zeggen, wat dat wij moeten doen". Ik denk dat dat niet slecht is om daar iemand extra bij te hebben die dat dat evenwicht soms wat kan herstellen.

Lore: uhu, oké, een van de anderen?

R3: Ik vind het een moeilijke vraag

R1: Ik vind dat ook! De laatste vraag is de moeilijkste

Ben: Ik zal de kamer even verlaten, dat zal makkelijker zijn misschien?

R3: Nee nee, je mag blijven zitten hoor, nee maar ik denk dan meteen aan zo veel dingen, maar ook dingen die dat sowieso niet echt mogelijk zijn. Uiteindelijk doet Demos al veel denk ik en ook heel degelijk werk maar daar is altijd een bepaalde afstand omdat Demos ook maar is met het aantal mensen dat ze hebben en ik denk dat als je die vraag stelt dat er veel verwachtingen kunnen komen maar dat die niet realistisch zijn om te kunnen uitvoeren met het personeelsbestand waar dat Demos nu mee zit dus als je dan een ding vraagt dan stel ik dat Demos zijn personeel verdubbelt of verdriedubbelt te krijgen bij de overheid of zo iets, dat is misschien stap een maar ja, dat is natuurlijk gemakkelijk gezegd maar niet zo realistisch. Dus ja, ik denk een stukje doen waar dat ze mee bezig zijn dat dat goed is en vooral proberen een manier te zoeken hoe ze hun expertise en hun kennis zo veel mogelijk deelbaar kunnen maken. Ik denk misschien dat er meer achter zitten zou kunnen helpen, maar ook daar denk ik dat jullie de midden en de tijd niet hebben om aan al die lokale netwerken te gaan vragen "en hoe zit het nu? Waar zit je nu?". Ik denk dat die lokale netwerken vrijetijdsparticipatie dikwijls dikke sjotten onder hun gat kunnen gebruiken ofzo. Dat die dat allemaal wel belangrijk vinden maar dat het gemakkelijk allemaal belangrijk vinden maar dat het toch snel naar het tweede plan verdwijnt, in de veelheid van de dingen die moeten gebeuren en dat een Demos dan wel zou kunnen helpen om met een positieve insteek opvolging te geven en te sjotten en daardoor ook de signalen te kunnen opvangen over wat er nodig is maar ik denk dat jullie dat al zo veel mogelijk proberen te doen, dus ik weet niet of dat zoveel nieuws is wat dat ik inbreng.

Lore: Op dit moment hoeven we nog niet mega realistisch binnen budgetten te denken maar als je bijvoorbeeld gaat kijken naar de mechanismen waren die jullie het belangrijkste vonden, waarvan jullie zeiden "dat was echt een heel belangrijk mechanisme", is dat misschien iets waar dat Demos in kan helpen voor die lokale netwerken om dat mechanisme dan te kunnen waarmaken. Maar ik denk dat dat zeker iets is dat Demos zou kunnen doen, een sjot onder het gat van de lokale netwerken te geven, of heel goeie voorbeelden te geven, eens te kunnen laten zien: "kijk, hier gaat het op deze manier".

R1 of R2, hebben jullie zo een ding waar dat jullie aan denken?

R2: ik denk niet onmiddellijk aan een ding. We hebben het gehad over een soort klimaat dat er is van: "er is nog nooit zoveel participatie geweest maar toch denken de mensen dat er weinig kan bereikt worden met participatie" en dat is enerzijds bewustmaking bij de burgers dat die stem wel iets kan betekenen maar anderzijds ook bij beleidsmakers; blijven beklemtonen hoe belangrijk de stem van de burgers is. Misschien ook wettelijk laten vastleggen, enfin ik denk dat het ook wel wettelijk vastgelegd is dat er participatie moet zijn maar misschien ook iets concreter wat dat wilt betekenen want participatie is vaak zo'n term en je trekt uw plan er maar mee, maar misschien is het goed als dat meer concreet wordt gemaakt "dit zijn voorwaarden, hier moet je aan voldoen om over participatie te kunnen spreken en misschien samen de hand te reiken naar beleidsmakers om die voorwaarden op te stellen en participatie geen hol begrip te laten zijn.

R1: Misschien nog een kleine aanvulling. Ik weet niet of dat de taak of de opdracht is van Demos maar ik kijk dan eigenlijk naar onze eigen opleidingen, dat wij toekomstige sociaal werkers ook nog meer het belang van participatie kunnen meegeven dan wat we op dit moment al doen. Ik weet niet in welke mate daar bijvoorbeeld al linken worden gemaakt met

Demos vanuit de verschillende opleidingen, of we daar nog die linken kunnen versterken. Ik denk dat als je sociaal werkers in opleiding al doordringt van het belang en wanneer spreken we nu over echte participatie zoals R3 daarnet zei, dat zijn mensen die ambassadeurs kunnen zijn van zo'n thema, eenmaal afgestudeerd. Ook daar weet ik dat er in onze opleiding verwezen wordt naar maar ik denk dat dat iets is dat we kunnen bekijken hoe we dat nog kunnen versterken naar de toekomst, maar dat is weer vanuit mijn eigen toekomst gedacht, niet zozeer vanuit de trajecten die hier centraal staan in het gesprek.

Lore: Dat is zeker iets interessant maar wat meer naar de toekomst gericht, de toekomstige sociaal werkers en de toekomstige trekkers van de lokale netwerken. Kan zeker interessant zijn.

Ben: Super leerrijk. Het is heel moeilijk om hier bij te zijn en niet te mogen meedoen.

R1: Dat kan ik me echt voorstellen!

Ben: Maar super rijke input, heel veel herkenbaarheid, veel van de facetten die jullie benoemen kan ik dan plaatsen dat ik dan zeg "ja oke dat proberen we daar, dat zus en zo" en de pijnpunten leggen jullie zeer mooi bloot en ze kloppen allemaal. In mijn ogen. Soit, dat is niet mijn rol vandaag. Ik vind het heel fijn en ik hoop ook dat als we al dat materiaal aan de hand van de CMO methode bekijken, we gaan er zeker dingen kunnen uithalen, misschien een heel nieuw accent of een prioriteit kunnen formuleren. Wat jullie zeggen over "een sjot geven", dat is absoluut zo... Jullie herkennen dat waarschijnlijk vanuit jullie positie zeker zo, R4 zeker ook. Je zit met verschillende rollen die je tegelijk inneemt en we spreken vandaag in 2021 over 178 lokale besturen die op papier zo een lokaal netwerk hebben, meer ook bij velen, en binnen Demos 2 mensen die daar op focussen, maar ja: toch merk ik dat wij het een en het ander in beweging kunnen krijgen en dat door volgehouden inspanningen en het feit dat we heel veel samenwerken, bijvoorbeeld met Welzijnsschakels hé R4. We hebben zo een dik jaar geleden een heel fijn kennismakingsgesprek gehad. Wat we sinds dien samen gedaan hebben, dat is gewoon fijn. De uitdagingen zijn inderdaad niet gering. Daar hebben jullie ons nog eens goed op gewezen.

Lore: Ik denk dat er me nog een ding rest: jullie heel hard bedanken voor jullie deelname. Dat na een lange werkweek, heel hard bedankt voor jullie input, ik vond het echt een super boeiend gesprek, ik kijk er al naar uit om mijn conclusies te kunnen trekken.